

**TURUN
YLIOPISTO**

”Olisi muitakin keinoja kuin väkivalta”

Kouluväkivallan vähentäminen opettajien näkökulmasta

Kasvatustiede, Opettajankoulutuslaitos
pro gradu -tutkielma

Erika Lindelöf
Aleksi Nurmilaakso

Ohjaaja
Anu Kajamies

17.4.2024

Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijät: Erika Lindelöf & Aleksi Nurmilaakso

Otsikko: ”Olisi muitakin keinoja kuin väkivalta” – Kouluväkivallan vähentäminen opettajien näkökulmasta

Ohjaaja: Yliopistotutkija Anu Kajamies

Sivumäärä: 84 sivua, 7 liitesivua

Päivämäärä: 17.4.2024

Kouluissa tapahtuvat väkivaltatapaukset ovat yleistyneet viime vuosien aikana. Kouluista kerättävällä tiedolla voidaan suunnitella keinoja, joilla kouluväkivaltaa pystytään vähentämään. Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli selvittää opettajien kokemuksia kouluväkivallasta. Tutkimuksessa tutkittiin opettajien näkemyksiä siitä, mistä kouluväkivallan esiintyminen johtuu sekä heidän esittämiään keinoja väkivallan vähentämiseen koulussa. Tässä tutkimuksessa kouluväkivallalla tarkoitetaan koulussa esiintyvää oppilaiden välistä fyysistä väkivaltaa.

Tutkimus toteutettiin monimenetelmällisenä tutkimuksena, joka sisälsi sekä määrällistä että laadullista aineistoa, kyselyn ja yksilöhaastatteluiden avulla. Tutkimukseen osallistui 28 opettajaa, jotka työskentelivät joko luokanopettajan, aineenopettajan, erityisluokanopettajan tai laaja-alaisen erityisopettajan tehtävissä alakoulussa tai yläkoulussa. Haastatteluihin osallistui kymmenen vapaaehtoista kyselyyn vastannutta opettajaa. Määrällisen aineiston analyysi tapahtui tilastollisin menetelmin. Haastattelujen analysoinnissa hyödynnettiin sekä aineistolähtöistä että teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

Tutkimustulosten mukaan useissa kouluissa esiintyy väkivaltaa viikoittain ja määrä on kasvanut viime vuosina. Opettajien mukaan väkivaltaa voi olla vaikea tunnistaa. Väkivallan ilmenemisen muodoista tavallisimpia olivat töniminen ja lyöminen. Väkivalta oli opettajien mukaan yleisempää erityisopetuksessa kuin yleisopetuksen luokilla ja sitä tapahtui erityisesti vapaammissa tilanteissa, kuten välitunneilla. Opettajien esittämät syyt väkivallan esiintymiselle olivat moninaisia ja ne liittyivät joko yksilöön, kouluyhteisöön tai yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Yksilöön liittyvinä syinä mainittiin käytöksen ja mielenterveyden haasteet, neurokehitykselliset häiriöt sekä perhetausta. Kouluyhteisöön liittyviä syitä olivat haasteet oppimisympäristössä ja oppilaantuntemuksessa. Yhteiskunnallisista ilmiöistä opettajat nostivat esille maailmantilanteen, kuten sodat ja pandemia, väkivallan ihannoinnin, sosiaalisen median ja inklusion. Myös tunne- ja vuorovaikutustaitojen heikkeneminen nostettiin esille ja niiden nähtiin kuuluvan kaikkiin yläteemoihin. Keskeisimpinä keinoina kouluväkivallan vähentämiseksi mainittiin kouluyhteisön toimintaan liittyviä seikkoja, joita olivat oppilaantuntemus, kouluhyvinvoinnista huolehtiminen, ryhmäyttäminen, tunnekasvatus, kurinpidolliset keinot, koulun yhteiset toimintatavat ja mahdollisuus kouluttautua väkivaltaisissa tilanteissa toimimiseen. Opettajat korostivat myös opettajien välisen sekä moniammatillisen yhteistyön tärkeyttä. Oppilaaseen liittyvänä keinona nähtiin yhteistyö huoltajien kanssa.

Tulosten perusteella voidaan todeta kouluväkivallan olevan moniulotteinen ilmiö, johon ei ole yksiselitteistä syytä tai keinoa sen vähentämiseen. Huomiota tulisi kiinnittää erityisesti lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseen esimerkiksi moniammatillisen yhteistyön avulla. Myös tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamista tulisi lisätä.

Avainsanat: kouluväkivalta, fyysinen väkivalta, luokanopettaja, aineenopettaja, erityisopettaja, kouluväkivallan vähentäminen, kouluväkivallan syyt

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Syitä kouluväkivallan esiintymiselle	7
1.1.1	Tunnetaitojen puute ja perhetausta vaikuttavat yksilön käyttäytymiseen	7
1.1.2	Koulut ovat moninaisia – kouluissa on tarve harjoitella yhteisössä toimimisen taitoja ja vuorovaikutustilanteita	10
1.1.3	Lapset ja nuoret reagoivat yhteiskunnallisiin asioihin	12
1.2	Kouluyhteisön toiminta ja turvallisuus	14
1.3	Kouluväkivallan vähentäminen	18
2	Tutkimusongelmat	25
3	Menetelmä	29
3.1	Tutkittavat	29
3.2	Tutkimuksen toteutus	31
3.2.1	Kyselylomake	32
3.2.2	Haastattelu	34
3.3	Aineiston käsittely	37
3.3.1	Määrällisen aineiston käsittely	37
3.3.2	Laadullisen aineiston käsittely	38
4	Tulokset	42
4.1	Opettajien kokemuksia kouluväkivallasta	44
4.1.1	Väkivallan raja on häilyvä	45
4.1.2	Välitunnit, siirtymät ja liikuntahetket väkivallalle alttiina tilanteina	46
4.1.3	Yleis- ja erityisopetuksen erot väkivallan esiintymisessä	47
4.1.4	Väkivalta voi kohdistua myös opettajaan	48
4.2	Opettajien esittämiä syitä kouluväkivallan esiintymiselle	49
4.2.1	Oppilaaseen vaikuttavat tekijät kouluväkivallan taustalla	49
4.2.2	Oppimisympäristöt ja oppilaantuntemuksen haasteet yhteydessä väkivallan esiintymiseen	52
4.2.3	Yhteiskunnalliset ilmiöt kouluväkivallan taustalla	53
4.3	Keinoja kouluväkivallan vähentämiseen	55
4.3.1	Myönteinen suhde huoltajiin on avain toimivaan yhteistyöhön kodin kanssa	57
4.3.2	Oppilaantuntemus mahdollistaa ennakoinnin	59
4.3.3	Kouluhyvinvoinnista ja oppimisympäristöistä huolehtiminen	60

4.3.4	Ryhmytyminen ja tunnekasvatus merkittävässä asemassa	61
4.3.5	Koulun yhteiset toimintatavat tukena	63
4.3.6	Opettajan toimintaa yksin ja yhdessä	65
4.3.7	Moniammatillista yhteistyötä koulun sisäisten ja ulkoisten toimijoiden kanssa	67
4.3.8	Koulutukset tuovat turvaa väkivaltaisissa tilanteissa toimimiseen	69
4.3.9	Kasvatuskeskustelu ja muut kurinpidolliset keinot väkivallan selvittämisessä	71
5	<i>Pohdinta</i>	73
5.1	Opettajan antama tuki keskeisessä roolissa	73
5.2	Kouluhyvinvoinnista huolehtimisella on suuri merkitys	78
5.2.1	Yksilön hyvinvointi lähtökohtana kouluyhteisön väkivallattomuudelle	78
5.2.2	Kouluyhteisön yhteiset toimintatavat varmistamassa turvallisuutta ja hyvinvointia	80
5.2.3	Yhteiskunnallisten ilmiöiden huomioiminen koulussa tukee väkivallan vähentämistä	81
5.3	Toimintatapoja kouluyhteisölle tukemaan väkivallan vähentämistä	82
5.4	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	83
5.5	Jatkotutkimusehdotukset	88
	<i>Lähteet</i>	90
	<i>Liitteet</i>	97
	Liite 1. Tietosuojaseloste	97
	Liite 2. Kyselylomake	98
	Liite 3. Haastattelurunko	103

1 Johdanto

Viimeisen parin vuoden aikana on saanut lukea yhä useammin lehdistä ja sosiaalisen median uutispalveluista kouluihin liitetystä väkivaltatapauksista. Väkivaltatapaukset ovat olleet sekä oppilaiden välisiä että opettajaan kohdistuvia vakavia fyysisiä tekoja. Yle Uutiset nosti esille oppilaiden välisen väkivaltatilanteen, joka johti oppilaan loukkaantumiseen: ”Oppilas joutui välitunnilla väkivallan uhriksi ja vietiin ambulanssilla sairaalaan –” (Kymäläinen & Jäärni 2023). Lisäksi opetusalan ammatti- ja järjestölehti julkaisi artikkelin ”Väkivalta rikkoo koulun”, jossa käsiteltiin opettajien näkökulmasta väkivaltatilanteissa toimimista. Monilla opettajilla ei ole tarpeeksi keinoja, miten väkivaltaisessa tilanteessa tulisi toimia. (Opettaja-lehti 2/2024, 8.) Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkittiin opettajien kokemuksia kouluväkivallasta ja heidän näkemyksiään kouluväkivaltaan johtaneista syistä sekä keinoista vähentää kouluväkivaltaa. Tässä tutkimuksessa kouluväkivallalla tarkoitetaan oppilaiden välistä fyysistä väkivaltaa, joka tapahtuu koulupäivän aikana. Fyysinen väkivalta määriteltiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL 2020) laatiman väkivaltakäsitteiden sanaston mukaan: ”Väkivalta, joka ilmenee henkilön ruumiillisen koskemattomuuden tahallisen loukkauksena.” Väkivallasta haluttiin tutkia pääasiassa vain sen fyysistä muotoa, sillä henkinen väkivalta muistuttaa koulukiusaamista, josta on jo olemassa enemmän tutkimustietoa. Fyysistä väkivaltaa on myös mahdollisesti helpompi havaita, jolloin se sopii tutkittavaksi opettajien näkökulmasta.

Kouluväkivalta rikkoo lasten ja nuorten oikeuksia. Jokaisella tulee olla tasa-arvoinen ja yhdenvertainen mahdollisuus osallistua koulutukseen sekä huolehtia omasta terveydestään (Opetushallitus 2014, 18). On todettu, että kouluväkivallalla on negatiivisia vaikutuksia oppilaan omaan opiskelusuoritukseen, henkiseen ja fyysiseen terveyteen sekä henkiseen hyvinvointiin. Lisäksi on havaittu, että haittavaikutukset ulottuvat myös kouluväkivallan tekijöihin ja sivullisiin osallistujiin. Oppiminen on haastavaa, jos oppilas kokee ahdistuneisuutta, pelkoa tai turvattomuuden tunnetta samanaikaisesti. Kouluväkivalta lisää turvattomuuden ilmapiiriä, jolla on negatiivisia seurauksia koko kouluympäristöön ja -yhteisöön. On erittäin tärkeää, että opettaja pystyy puuttumaan kouluväkivaltatilanteisiin ja opettajalla on riittävästi valmiuksia toimia ennaltaehkäisevien toimenpiteiden kautta kohti turvallisempia ja väkivallattomampia oppimisympäristöjä. Sen seurauksena oppilas voi kokea olonsa turvallisemmaksi ja keskittyä paremmin oppimiseen sekä edistää omaa hyvinvointiaan.

On huomattava, että kouluväkivallasta seuraa yhteiskunnalle mittavia taloudellisia ja sosiaalisia kustannuksia sekä pitkäaikaisia vaikutuksia, mikäli vaikutukset kantavat aikuisuuteen saakka. On mahdollista, että kouluväkivalta altistaa yksilön epäsosiaaliselle ja rikolliselle käyttäytymiselle sekä aiheuttaa sosiaalisia haasteita esimerkiksi parisuhteessa tulevaisuudessa. (Unesco 2017, 12.)

Laaja kahden vuoden välein toteutettava kansallinen kouluterveyskysely pyrkii selvittämään säännöllisesti lasten ja nuorten hyvinvointia, koulunkäyntiä ja opiskelua, osallisuutta, terveyttä sekä avun saamisen ja palveluiden tilannetta. Vuonna 2021 peruskoulun 4. ja 5. luokkaa suorittavista pojista 17 prosenttia ja tytöistä 11 prosenttia ilmoitti kokeneensa fyysistä uhkaa koulupäivän aikana ainakin kerran viimeisen vuoden aikana. Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaiset olivat kokeneet fyysistä uhkaa koulussa enemmän. 18 prosenttia pojista oli ilmoittanut kokeneensa fyysistä uhkaa, kun taas tytöistä fyysistä uhkaa oli kokenut 14 prosenttia. Kyselyn tuloksissa huomattiin, että yläkoulun puolelle siirryttäessä fyysinen uhka on yleisempää ja pojat kokevat sitä hieman enemmän kuin tytöt. Kouluterveyskyselyssä fyysisellä uhalla tarkoitettiin varastamista tai varastamisen yritystä hyödyntäen väkivaltaa tai uhkaamalla sen käytöllä. Uhkaamisen tarkoituksena oli vahingoittaa fyysisesti tai käydä toisen kimppuun. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2021.) Tässä tutkimuksessa väkivalta ei rajoittunut vain varastamiseen tai varastamisen yritykseen, vaan pyrki selvittämään kaikkia koulussa esiintyviä fyysisen väkivallan muotoja. Kouluterveyskyselyt kertovat kuitenkin siitä, että lapset ja nuoret kohtaavat fyysistä uhkaa omassa arjessaan. Fyysisen uhkan mahdollisuus voi vaikuttaa negatiivisesti kouluhyvinvointiin ja oppimistuloksiin. Janhunen (2013) on väitöskirjassaan selvittänyt oppilaiden hyvinvointia koulussa ja sitä, mistä asioista kouluhyvinvointi rakentuu. Hänen mukaansa kansainvälisessä vertailussa suomalaisoppilaat näkevät koulun ilmapiirin huonona. Oppilaat pitävät koulua turvattomana ja epäoikeudenmukaisena paikkana. Tulokset ovat huolestuttavia, sillä on havaittu, että ilmapiirillä ja oppimistarpeisiin riittämättömillä keinoilla vastaamalla on merkitystä oppilaiden oppimisen kannalta negatiiviseen suuntaan. (Janhunen 2013, 28.)

Näsin, Virtasen ja Tanskasen (2016) toteuttamassa oppilaitosten turvallisuuskyselyssä nostettiin esille oppilaisiin ja opiskelijoihin kohdistuneet teot. Koulujen rehtoreilta kysyttiin heidän tietoonsa tulleita koulussa tai kouluajalla tapahtuneita oppilaisiin tai opiskelijoihin liittyneitä väkivaltatapauksia ja omaisuusrikoksia. Tutkimuksessa havaittiin, että ruumiillinen

väkivalta (vähintään haava tai ruhje) oli yleisin koulussa opiskelijoihin ja oppilaisiin suunnattu teko. Rehtoreiden vastausten perusteella vuosina 2015–2016 suomalaisista kouluista yli 40 prosentissa oppilaan vamma oli aiheuttanut väkivalta. (Näsi, Virtanen & Tanskanen 2016, 8–9.) Väkivallan ennaltaehkäisemiseksi tulee olla ajankohtaista, tutkittua tietoa sen esiintymisestä kouluissa (Kyllönen & Rickman 2011, 163). Tutkimustiedon perusteella voidaan saada tietoa väkivallan vähentämisen kannalta toimivista keinoista ja laatia toimintaohjeita kouluille. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaiseman Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman (2019) tarkoituksena on ehkäistä alle 17-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Mitä suurempi joukko ihmisiä yhteiskunnassa keskustelelee väkivallan syistä, sitä paremmin tapauksia saadaan selvitettyä ja vähennettyä. Kouluista kerättävä tieto tukee väkivallan ennaltaehkäisyn suunnittelua ja kehittämistä. (Korpilahti ym. 2019, 86.) Keskustelun lisäksi tarvitaan kuitenkin myös konkreettisia toimenpiteitä ja resursseja väkivallan vähentämiseksi. Tämän vuoksi on tärkeää selvittää opettajien näkemyksiä kouluväkivallan esiintymisen syistä ja sen vähentämisen mahdollisuuksista.

1.1 Syitä kouluväkivallan esiintymiselle

Kouluväkivaltaa tarkasteltaessa tulee ymmärtää, että ilmiö ei rajoitu vain väkivallan tekijöihin ja uhreihin, vaan on usein ryhmäilmiö, joka koskettaa ja on lähtöisin koko luokasta. Tämän vuoksi kouluväkivallalle ei ole yhtä yksiselitteistä syytä, vaan syyt ovat moninaisia. (Suomen psykologiliitto 2020.) Seuraavissa alaluvuissa kouluväkivallan esiintymisen syitä tarkastellaan kolmesta eri näkökulmasta, jotka ovat yksilölliset, koulu yhteisölliset sekä yhteiskunnalliset tekijät.

1.1.1 Tunnetaitojen puute ja perhetausta vaikuttavat yksilön käyttäytymiseen

Abel ja kumppanit (2022) ovat selvittäneet tapaustutkimuksessaan varoitusmerkkejä, joita on esiintynyt henkilöissä ennen kouluväkivallan tekoa tai kouluampujien hyökkäystä. Tutkimuksessa saatiin selville, että väkivaltaista käyttäytymistä ovat edeltäneet oppilaan tunnehäiriöt, häiritsevä käytös ja muut mahdolliset käytösongelmat. (Abel ym. 2022, 795.) Yksilön varhaiset käytösongelmat, aggressio ja esimerkiksi välinpitämätön suhtautuminen sääntöihin on havaittu olevan väkivallalle altistavia tekijöitä, jotka pitkällä aikavälillä niihin puuttumatta aiheuttavat kroonistuvaa ja sitä kautta merkittävää väkivaltaisuutta (Seifert 2012,

84–85). Myös muut käytökseen liittyvät haasteet, kuten impulsiivisuus, itsekontrollin puute, tietoinen riskikäyttäytyminen, tarkkaavaisuushaasteet ja muut keskittymisongelmat saattavat ilmetä lapsen tai nuoren väkivaltaisena käytöksenä myöhemmin (Salomaa & Krug 2005). Tarkkaavuuden häiriöihin, kuten ADHD:hen liittyy joskus haasteita impulssien hallinnassa. Tämä liittyy etuotsalohkon kehittymättömyyteen. Impulssikontrolli tarkoittaa kykyä estää ensisijaisia reaktioita eli impulseja. Tämä voi olla haastavaa tarkkaavuushäiriöiselle lapselle, joten oppilas tarvitsee pedagogista tukea käytöksessään. (Sandberg 2021.)

Syyt lapsen väkivaltaiselle käytökselle voivat olla lapsen mielen tuottamia tai ulkoisiin tekijöihin liittyviä. Toisaalta ympäristötekijät voivat vaikuttaa myös lapsen mieleen. Väkivaltainen käytös on aggressiivista käyttäytymistä vahvistavien ja heikentävien tekijöiden yhteisvaikutuksen summa. Sen taustalla voi olla esimerkiksi neurobiologisia ominaisuuksia, mallioppimista, temperamenttipiirteitä tai kasvatuksellisten seikkojen vaikutuksia. (Riihonen & Koskinen 2020, 12–19.) Jos nuorella ei ole saatavilla asianmukaista tukea, mahdollista diagnoosia ja tarvittaessa lääkitystä tai hoitoa, kykyä tunnistaa omia erityisiä vahvuuksiaan, hän saattaa ilmentää oireilua ulospäin, koska hän ei kykene toimimaan samalla tavalla kuin muut ja miten ympäristö häneltä odottaa. Tämä saattaa johtaa konflikteihin muiden sekä nuorten että aikuisten kanssa. (Turkka & Saarholm 2021, 27.) Aggressiivinen käytös taas on oire jostakin, joka usein liittyy henkiseen pahoinvointiin. Aggressio itsessään on tunne ja se voi näyttäytyä aggressiivisuutena. Aggressiivisuus määritellään toiminnaksi, jonka tarkoituksena on vahingoittaa toista. (Riihonen & Koskinen 2020, 12–19.) Aggression tunne siis saattaa johtaa ei-toivottuun käyttäytymiseen, minkä vuoksi olennaista on tunnistaa aggression tunne ja tunteen ja toiminnan välissä saada hillittyä itsensä. Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi tarvitsee tunnetaitojen harjoittelua ja tukea turvalliselta aikuiselta, joka pystyy säätelemään omia tunteitaan. (Sandberg 2021.) Tällainen turvallinen aikuinen koulussa voi olla esimerkiksi opettaja tai koulunkäynninohjaaja.

Monien tukea kaipaavien tilanteiden taustalla koulussa vaikuttavat puutteelliset, vielä harjoittelussa olevat tunne- ja vuorovaikutustaidot (Sandberg 2021). Oppilaat, joilla on kehittyneet tunnetaidot osallistuvat harvemmin haitalliseen toimintaan kuten kiusaamiseen tai väkivaltaan (Kokkonen 2017, 104). Opettajalla on huoltajien lisäksi tärkeä rooli tunnetaitojen opettamisessa ja niitä voidaan harjoitella koulussa monissa eri tilanteissa. Tunnesäätely on taito, jota tarvitaan useissa vuorovaikutustilanteissa. Siksi laajemmin käytetään termiä tunne-

ja vuorovaikutustaidot. Tämä sisältää tunnereaktioiden hallinnan ja käsittelyn siten, ettei reaktio näyntyä ulospäin sopimattomasti esimerkiksi aggressiivisena käytöksenä. Tunnetaidot sisältävät myös muiden huomioon ottamisen taidon. Tunne- ja vuorovaikutustaidot edellyttävät paljon harjoittelua ja toistoja erilaisissa tilanteissa. (Sandberg 2021; Lahtinen & Rantanen 2019.) Toisinaan koulussa voi olla haastavaa löytää aikaa erillisille tunnekasvatushetkille, joten opettajan kannattaa esimerkiksi integroida niiden harjoittelua oppituntien sekaan. Tunnekasvatusta voi toteuttaa koulussa sekä virallisesti eri oppiaineiden tunneilla että epävirallisesti oppilaiden välisissä vuorovaikutustilanteissa, kuten pari- ja ryhmätyöskentelyssä. Kouluilla on opetusvastuun ohella myös velvollisuus kasvattaa oppilaita, joten tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen on tämän vuoksi perusteltua. Jotta nämä taidot sisäistyvät, on tunnekasvatuksen tapahduttava systemaattisesti ja säännöllisesti. (Kokkonen 2017, 105.)

Lapsen tai nuoren lapsuudessa kokema vanhempien väkivalta on yhteydessä hänen sanalliseen ja fyysiseen aggressiivikäyttäytymiseensä (Beckmann ym. 2019, 344). Kim ja kumppanit (2017) ovat tutkineet huonon itsetunnon omaavia lapsia ja lapsiin kohdistuvan väkivallan yhteyttä verkossa tapahtuvaan peliriippuvuuteen ja kouluväkivaltaan. Tutkimuksessa selvisi, että matalamman tulotason perheissä nuoret kohtasivat useammin hyväksikäyttöä, tulivat riippuvaisemmiksi verkkopeleistä ja syyllistyivät helpommin kouluväkivaltaan. Lisäksi havaittiin, että vanhempien huolenpitoon ja resursseihin kohdistuvat puutokset heijastuvat negatiivisesti lapsen suoriutumiseen koulussa, minkä myötä kouluelämään sopeutuminen on haasteellista (Kim, Lee & Oh 2017, 3216–3219.) On havaittu, että kotiolosuhteilla on vaikutusta lapsen tai nuoren varhaiseen aggressiiviseen käyttäytymiseen, sillä mahdollinen vanhempien luoma väkivaltainen ja konflikteja sisältävä kasvuympäristö saattaa heijastua myös yksilön tapaan reagoida eri tilanteissa (Seifert 2012, 84). Lapset voivat oppia tätä kautta mallintamaan väkivaltaista toimintatapaa myös omissa vuorovaikutustilanteissaan toimiessaan muiden ihmisten kanssa (Korpilahti ym. 2019, 212). Lapsen hyväksikäyttö vanhemman omien voimavarojen puutteen vuoksi voi saada aikaan samankaltaisia seurauksia kuin fyysinen väkivalta. Esimerkiksi huomiotta jättäminen, kommunikaation puute, mykkäkoulu, nuoren ainoastaan negatiivinen huomioiminen ja positiivisen palautteen puuttuminen vaikuttavat merkittävästi lasten ja nuorten kehitykseen sekä tunteiden hallinnan oppimiseen. (Turkka & Saarholm 2021, 32.) Tämä voi altistaa lapsen ja nuoren väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja konfliktialttiuteen. Lisäksi Maailman

terveysjärjestö (WHO 2020) raportoi, että riski sairastua esimerkiksi erilaisiin mielenterveysongelmiin ja ahdistuneisuushäiriöihin kasvaa, mikäli lapsi on altistunut väkivallalle elämänsä aikana. Näistä haasteista voi seurata riskialtista käyttäytymistä, päihteiden lisääntyvää käyttöä, kroonisia sairauksia ja sosiaalisia ongelmia, kuten rikollisuutta, väkivallan lisääntymistä ja koulutustason heikkenemistä. Yhteiskunnalle aiheutuvat taloudelliset kustannukset pitkällä aikavälillä ovat mittavia. (WHO 2020, 12–13.)

Osana teosta ”Lapsiperheiden hyvinvointi 2014” Lammi-Taskula ja Karvonen ovat käsitelleet lapsiperheiden toimeentuloa. Kirja sisältää lisäksi tietoa lapsiperheiden hyvinvoinnista ja sitä määrittävistä elinoloista. Heidän mukaansa perheen pienituloisuuden merkitys lasten hyvinvoinnille riippuu siitä, kuinka pitkäaikaista se on. Perheen pienituloisuus saattaa näyttäytyä lapsen syrjimisena ja kiusaamisena. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että vanhemmilla ei ole varaa ylläpitää keskimääräistä elintasoa ja elämäntapaa, jolloin lapsen vaatteet, tavarat tai osallistumattomuus harrastuksiin vaikuttavat siihen, miten vertaiset näkevät hänet. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 89–91.) Pelastakaa lapset ry selvitti Lapsen ääni -kyselytutkimuksessa (2021) perheen taloudellisen tilanteen vaikutuksia lasten hyvinvointiin. Tutkimukseen vastanneet matalatuloisten perheiden lapset kokivat huolestuneisuutta ja syyllisyyttä perheen tilanteesta sekä kateutta muita lapsia kohtaan. Matalatuloisuus vaikutti myös lasten mahdollisuuksiin osallistua aktiviteetteihin. Lapset toivoivat rahallisen tuen lisäksi keskusteluapua tai mielenterveyspalveluita. He kuitenkin kokivat, että avun hakeminen on hankalaa. (Pelastakaa lapset 2021, 14–16.) Nämä haasteet lapsen tai nuoren perheessä saattavat vaikuttaa hyvinvointiin ja sitä kautta käyttäytymiseen. Hyvinvoinnin puute ja käytöksen haasteet taas voivat näyttäytyä väkivaltana muita tai itseä kohtaan.

1.1.2 Koulut ovat moninaisia – kouluissa on tarve harjoitella yhteisössä toimimisen taitoja ja vuorovaikutustilanteita

Lesneskie ja Block (2017) ovat tutkineet vanhempien ja yhteisön muodostamia tekijöitä ja niiden yhteyttä kouluväkivallan yleisyyteen. Tutkimuksessa havaittiin, että etnisesti heterogeenisemmissä kouluissa tapahtui enemmän väkivaltaa kuin homogeenisemmissä. Lisäksi keskisuurissa ja suurissa kouluissa havaittiin enemmän väkivaltaisuutta kuin pienissä kouluissa. (Lesneskie & Block 2017, 434.) Tämä voi osaltaan johtua siitä, että erilaisista

etnisistä taustoista ja kulttuureista saapuvat oppilaat ovat tottuneet reagoimaan vuorovaikutustilanteissa asioihin toisilla tavoilla, mikä näkyy kouluympäristössä esimerkiksi väkivaltaan osallistumisena. (Espelage, Polanin & Low 2014, 298). Perusopetuksen opetussuunnitelman laaja-alaiset tavoitteet tukevat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaiseen maailmaan kasvamista ohjaamalla oppilaita tunnistamaan ja arvostamaan erilaisia kulttuurin erityispiirteitä (Opetushallitus 2014, 21).

Koulut tarjoavat lapsille ja nuorille ympäristön, jossa esimerkiksi väkivaltaan ja sukupuoleen liittyviin käsityksiin sekä asenteisiin voidaan vaikuttaa. Lisäksi ympäristö antaa mahdollisuuden oppia väkivallatonta käyttäytymistä. Opettajat pystyvät opettamaan oppilaille taitoja, joilla he kykenevät keskustelemaan, neuvottelemaan ja ratkaisemaan erilaisia haastavia tilanteita rauhanomaisesti. Ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa oppilaat rakentavat omaa maailmankuvaansa ja edistävät suvaitsevaisuuden, kunnioituksen ja solidaarisuuden arvoja. Nämä arvot ja asenteet heijastuvat eteenpäin ja vähitellen edistävät väkivallattomuutta laajemmalla mittakaavalla eri yhteisöissä. (Unesco 2017, 13.) Myös opetussuunnitelma korostaa koulun kasvatusvastuuta oppiaineiden sisältöjen opettamisen lisäksi. Kasvatuksen tulee tähdätä siihen, että lapsista ja nuorista kehittyy vastuullisia yhteiskunnan jäseniä, jotka omaavat hyvät yhteistyötaidot ja terveen itsetunnon. Lisäksi koulun tavoitteena on opettaa kunnioittamaan toisia ihmisiä tasa-arvoisesti erilaisista taustoista ja uskonnoista riippumatta. (Opetushallitus 2014, 19.)

Koulu on lasten ja nuorten kohtaamispaikka, jossa he tapaavat toisia ikäisiään päivittäin. Koulussa ei saa valita kenen kanssa on päivittäin tekemisissä, vaan on tultava osaksi ryhmää ja jopa kamppailtava oman asemansa puolesta. (Kiilakoski 2014, 28.) Tämä voi aiheuttaa sen, että oppilaat kohtaavat koulussa nuoria, joiden kanssa he eivät syystä tai toisesta tule toimeen, mikä voi johtaa konfliktitilanteisiin ja jopa väkivaltaan koulupäivän aikana. Ongelmana saattaaakin olla, että koulussa keskitytään liikaa oppiaineiden opetussuunnitelmaan ja niin sanottuun viralliseen kouluun, vaikka huomiota tulisi kiinnittää myös ryhmässä toimimisen taitoihin ja ryhmäytymiseen (Kiilakoski 2014, 29).

Koulussa oppilaiden väliset suhteet ovat ensisijaisen tärkeitä nuorten hyvinvoinnin kannalta. Ryhmäytymistä ei siis kannata nähdä vain väkivallan ja kiusaamisen ehkäisyä vaan kouluhyvinvointiin kokonaisvaltaisesti vaikuttavana asiana. Kun oppilaalla on koulussa

kavereita, joiden seurassa hän viihtyy, tekee se myös koulusta hänelle turvallisemman ympäristön ja vaikuttaa positiivisesti motivaatioon käydä koulussa. (Kiilakoski 2014, 36.) Koulussa erityisesti virallisten oppituntien ulkopuolella, kuten välitunneilla ja ruokailussa oppilaat hakevat omaa sosiaalista asemaansa. Nuoret yrittävät helposti kuulua joukkoon, joten se, millaiseen porukkaan ajautuu, vaikuttaa myös nuoren käyttäytymiseen koulussa. Nuorten väliset suhteet voivat koulussa näyttäytyä esimerkiksi kiusaamisena ja porukasta jättämisenä (Kiilakoski 2014, 34–35.) Joukkoon kuulumisen yrittäminen voi esimerkiksi näyttäytyä niin, että oppilas alkaa puhua tai käyttäytyä tietyllä tavalla vain sopiakseen porukkaan. Jos oppilasryhmässä on väkivaltaisuutta, saattavat nekin oppilaat, jotka eivät tavallisesti käyttäytyä väkivaltaisesti lähteä väkivaltaan mukaan.

1.1.3 Lapset ja nuoret reagoivat yhteiskunnallisiin asioihin

Unescon määritelmän (2017) mukaan kouluväkivalta pitää sisällään fyysistä, henkistä ja seksuaalista väkivaltaa sekä kiusaamista. Unescon toteuttamassa maailmanlaajuisessa tilanneraportissa selvitettiin kouluväkivallan ja -kiusaamisen tilannetta. Raportin mukaan kouluväkivaltaa esiintyy ympäri maailmaa kaikissa maissa. Arvion mukaan yli 246 miljoonaa lasta ja nuorta kokevat vuosittain jotakin kouluväkivallan muotoa, yleisimmin kiusaamista. Kouluväkivallan esiintymisen keskeisimpiä syitä ovat yhteiskunnassa rakentuneet vahvat sukupuoli- ja sosiaaliset normit sekä kontekstuaaliset ja rakenteelliset ympäristötekijät kuten tuloerot, riittämättömyyden tunne, syrjäytymisen kokemukset ja erilaiset konfliktit. (Unesco 2017, 12.) Viime vuosina kansalaisia ovat koetelleet suuret konfliktit, kuten koronapandemia, sähkön hinnannousu, Ukrainan ja Venäjän sota sekä huoli tulevasta taloustilanteesta. Näillä suurilla konflikteilla on suoria vaikutuksia lapsiin, mutta myös vanhempien huolet voivat näkyä lapsen hyvinvoinnissa. Koronapandemian aikana lapset ja nuoret joutuivat olemaan eristyksissä kotona, mikä lisäsi heidän kokemustaan esimerkiksi yksinäisyydestä (Koski ym. 2023, 9).

Teoksessa ”Kiusatut, kertomuksia koulusta” Välimäki (2023) kirjoittaa henkilöistä, jotka ovat osallistuneet haastatteluihin puhumalla avoimesti kohtaamastaan kiusaamisesta. Välimäki nostaa esille yhteiskunnallisia näkökulmia ja kertoo, että päihde- ja mielenterveysongelmat, yksinäisyys ja syrjäytyminen johtuvat ainakin osittain kouluväkivallasta ja kiusaamisesta. Koulu on osa yhteiskuntaamme eikä sitä tule pitää erillisenä palasena. Yhteiskunnassa

tapahtuvat muutokset ja tapahtumat sekä maailmantilanne ulkomailla näkyvät myös kouluissa. Esimerkiksi Venäjän ja Ukrainan välisen sodan seurauksena ukrainalaislapsia on tullut opiskelemaan suomalaisiin kouluihin. Tämän myötä sodan todellisuus on heijastunut myös koulujen arjessa. Tapahtumilla on vaikutusta turvallisuudentunteeseen ryhmän sisällä ja koulumaailmassa on tärkeää käsitellä näitä asioita yhdessä. (Välimäki 2023, 41–42.) Koulussa toimivia rutiineja, yhdessä laadittuja sääntöjä ja arkipäivän käytänteitä ei voida ymmärtää ilman yhteiskunnan todellisuutta, sillä koulujen arkipäivä pyörii yhteiskunnan todellisuuden ympärillä (Antikainen ym. 2021).

Koronapandemia ja yhteiskunnan toimenpiteet siihen vastaamiseen olivat suuria. Esimerkiksi kouluja suljettiin, liikkumista rajoitettiin, ihmisiä eristettiin koteihin ja kaikki eivät voineet tehdä töitään normaalisti. Tulonmenetykset saattoivat olla osalle hyvin suuria. Nämä kaikki vaikuttivat lasten ja vanhempien kokemaan stressiin ja ahdistukseen negatiivisesti. Yhteiskunnan toteuttamat toimenpiteet vaikuttivat laajasti ihmisiin ja pitkällä aikavälillä tulemme näkemään toimenpiteiden heijastukset suuremmin. Tähän mennessä Maailman terveysjärjestön saamien tutkimusten pohjalta on havaittu, että lapsiin kohdistuvat väkivaltaisuudet ovat yleistyneet merkittävästi ja sillä tulee olemaan negatiivisia seurauksia tulevaisuudessa. (WHO 2020.) On huomionarvoista, että jo ennen koronapandemiaa Suomessa alaikäisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan uhrien määrä oli kaksinkertaistunut vuosien 2009-2018 aikana. Kasvua havaittiin eniten 5-9 vuotiaiden ryhmässä. Huoltajiensa väkivaltaa on kokenut 7 prosenttia lapsista. (Korpilahti ym. 2019, 59–60.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan opetusta tulee toteuttaa inklusiivisesti, mikä tarkoittaa sitä, että opetuksen saavutettavuuteen ja esteettömyyteen kiinnitetään erityistä huomiota ja oppilaat pääsevät opiskelemaan lähimpään kouluunsa (Opetushallitus 2014, 18). Inklusion toteuttaminen vaatii resurssien asianmukaista käyttöä. Inklusio rakentuu yhteistyölle kuten erityisopettajan samanaikaisopetukselle, koulunkäynnin ohjaajan tuelle sekä muille eriyttämistä ja opetusta tukeville järjestelyille. (Spratt & Florian 2015, 90–91.) Resurssit voivat jakautua epätasaisesti koulujen välillä, sillä koulut saavat kunnilta vaihtelevan määrän rahoitusta inklusion toteuttamiseen. Kuntien saamaa rahoitusta ja resurssien kohdentamista ohjaavat poliittiset päätökset, minkä seurauksena esimerkiksi joissakin luokissa ei ole mahdollisuutta laaja-alaisen erityisopettajan antamalle tuelle.

Nuorten tekemät väkivaltarikokset ovat yleistyneet merkittävästi alaikäisten keskuudessa. Huolestuttavaa on, että tapaukset ovat kasvaneet olennaisesti alle 15-vuotiaiden keskuudessa. Nuorten toteuttamien väkivaltarikosten uhrin ovat usein toisia nuoria. Nuori saattaa argumentoida ja oikeuttaa tekonsa väkivaltaiseen käyttäytymiseen tai uhata väkivallalla nojaten omaan aatemaailmaansa. Tätä prosessia kutsutaan myös väkivaltaiseksi radikalisoitumiseksi. Vähitellen yksilö huomaa, että hän hyväksyy ja ihannoi väkivaltaista toimintamallia siitä huolimatta, millaisilla aatemaailmoilla hän väkivaltaista käyttäytymistä itse perustelee. Väkivaltaisen radikalisoitumisen taustalla on useita eri tekijöitä, jotka liittyvät yksilöön, sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin tasoihin. Sosiaalisen verkoston merkitys on suuri ja yksilö voi omaksua väkivaltaisia piirteitä osana ryhmää. Lisäksi altistavia tekijöitä väkivaltaiseen radikalisoitumiseen ovat yksilön tunteet, ideologia, ongelmat toimeentulossa, syrjäytyminen sekä erilaiset tilannetekijät. (Sisäministeriö 2020, 20–21.) Myös jatkuva altistuminen väkivallalle ja aggressiolle mediassa voi vaikuttaa lasten käytökseen ja aggression syntymiseen tosielämässä. Lapset saattavat imitoida mediassa näkemäänsä väkivaltaa. Nuoremmat lapset ovat haavoittuvaisempia kuin vanhemmat. Tämä johtuu siitä, että nuoremmilla lapsilla on vielä kehittymättömämmät tunteidensäätelytaidot. (Valkenburg & Piortrowski 2017, 107–113.)

1.2 Kouluyhteisön toiminta ja turvallisuus

Suomen perusopetuslain 29§:n mukaan jokaisella opetukseen osallistuvalla tulee olla oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Tämä oikeus rikkoontuu, jos oppilas kokee häneen kohdistuvaa tai todistaa muiden välistä väkivaltaa koulussa. On koko koulun tehtävä varmistaa, että oikeus turvalliseen kouluympäristöön toteutuisi kaikilla koulun oppilailla sekä henkilökunnalla. Koululla on oltava yhteiset säännöt ja toimintasuunnitelma, joilla edistetään turvallisuutta ja kouluviihtyvyyttä. (Perusopetuslaki 1998.) Kuten perusopetuslaissa todetaan, opetuksen järjestäjän tulee laatia suunnitelma ja järjestyssäännöt turvaamaan koulun turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Turvallisuuden kannalta tärkeää ovat kaikille selkeät yhteiset toimintatavat ja säännöt. Ne edistävät varhaista havaitsemista ja väkivallan tilanteiden seuranta. Vuonna 2017 suurimmassa osassa (96 %) peruskoulujen oppilashuoltosuunnitelmista oli mukana toimintasuunnitelma koulun turvaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä (Korpilahti ym. 2019, 80). Henkilöstön yhteistoiminta on osa koulun turvallisuutta ja se ehkäisee haastavia tilanteita ja väkivallan

syntymistä. Yhteistoiminta tarkoittaa yhdessä sovittuja tapoja ja sääntöjä, miten esimerkiksi uhkaavassa tilanteessa toimitaan. Toista opettajaa ei jätetä yksin haastavaan tilanteeseen ja yhteistoiminnan tukea arvioidaan etukäteen yhdessä koulun henkilöstön kanssa. (Kyllönen & Rickman 2011, 19.)

Riskien arviointi on osa väkivallan ennaltaehkäisyä ja työturvallisuuden parantamista. Riski tarkoittaa haitallisen tapahtuman todennäköisyyttä. Arvioinnin kohteena koulussa ovat muun muassa henkilöstön osaaminen ja riittävyys, työturvallisuus ja väkivallan mahdollisuus. Riskien arvioinnissa ja toimintatapojen laadinnassa myös koulun ulkopuolisen toimijan näkökulmasta voi olla apua. Lainsäädännöllisesti toimien kehittämisen taustalla ja perusteena ovat lastensuojelulaki, rikoslaki, työturvallisuuslaki ja perusopetuslaki. (Kyllönen & Rickman 2011, 60.) Oppilaitoksen turvallisuuskulttuurin kehittäminen on proaktiivista eli ennakoivaa ja reaktiivista eli reagoivaa yksilön toteuttamaa turvallisuusosaamista (Lindfors & Somerkoski 2016, 335). Väkivaltaa voidaan esimerkiksi yrittää vähentää oppilaiden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä lisäävillä aktiviteettipäivillä, jolloin toiminta on proaktiivista. Reaktiivista toimintaa on yksilön puuttuminen välittömästi väkivaltatilanteeseen, asian selvittely ja ratkaiseminen osapuolten kesken.

Turvallisuusmyönteisyyden ja turvallisuuden edistämisen täytyy olla koulun tavoitteena ja näkyä konkreettisina toimintatapoina koulun toimintakulttuurissa. Tarkoituksena on rakentaa toimintakulttuuri, joka on luonteeltaan vuorovaikutteinen ja avoin sekä vahvistaa koulun turvallisuuden edistämistä ja turvallisuusyhteistyötä. Yhteistyö muodostuu koulun sisällä ottaen huomioon kodit ja muut yhteiskunnan toimijat. Lisäksi oppilaille tulee järjestää tilaisuuksia osallistua koulun toimintakulttuurin ideoimiseen ja rakentamiseen. Koulun toimintakulttuurin muodostavat koulun viralliset ja epäviralliset säännöt sekä koulun yhteiset toiminta- ja käyttäytymismallit. Koulun järjestämät juhlat, teemapäivät sekä vaihtuvat tapahtumat ovat osa myös toimintakulttuuria, vaikka ne tapahtuvat oppituntien ulkopuolella. Lisäksi arvot ja periaatteet ohjaavat toimintakulttuurin rakentumista. (Sisäministeriö 2012, 41.) Myös perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan koulun yhteiset käytänteet ja toimintakulttuuri lisäävät turvallisuutta ja hyvinvointia, joka edesauttaa myös oppimista. Turvallisuutta varmistetaan puuttumalla sopimattomaan käytökseen ja ylläpitämällä hyväksyvää ja avointa ilmapiiriä. Positiivinen ilmapiiri koulussa edistää myös työrauhaa. (Opetushallitus 2014, 27.)

Koulun henkilökunnan toteuttamat ennaltaehkäisevät käytännöt on syytä organisoida niin, että käytännöt vahvistavat järjestelmällisesti kasvatus- ja opetustyölle etukäteen määriteltyjen päämäärien saavuttamista. Ennaltaehkäiseviä käytäntöjä, joita koulussa suunnitellaan ja toteutetaan, ovat esimerkiksi järjestyssääntöjen noudattaminen, välitön reagoiminen kiusaamistilanteisiin ja koulun toiminnan ja sääntöjen järjestelmällisyys. (Sisäministeriö 2012, 41.) Koulutuksen rooli turvallisuuden ylläpitämisessä on merkityksellinen. Turvallisuuskoulutuksen tulisi sisältää mahdollisimman paljon käytännön harjoittelua. Myös opettajankoulutuksessa olisi syytä harjoitella väkivallan ehkäisyyn ja hallintaan liittyviä taitoja entistä enemmän. (Kyllönen & Rickman 2011, 169.)

Opettaja joutuu rajoittamaan oppilaan käytöstä fyysisesti esimerkiksi kiinnipitämällä, kun oppilas on vaaraksi itselleen tai muille eivätkä mitkään muut keinot toimi. On tärkeää, että opettaja tietää oikeat kiinnipitotavat sekä on tietoinen siitä, mikä on sallittua ja kannattavaa. Fyysisen rajoittamisen toimintatavat on oltava koulun opettajille selvät ja ne tulee käydä ilmi koulun turvallisuussuunnitelmassa. Rajoittamisen tulee olla kivutonta. (Kyllönen & Rickman 2011, 125–127.) On olemassa erilaisia lisäkoulutuksia turvallisuuteen ja kiinnipitoon liittyen. Esimerkiksi Avekki ja Mapa ovat koulutuksia, joissa harjoitellaan aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen, nuoren tai aikuisen kohtaamista ja hänen kanssaan toimimista. Avekki tulee sanoista aggressio, vuorovaikutus, ennaltaehkäisy, kehittäminen, koulutus ja integrointi. Koulutus tarjoaa toimintamallin väkivaltatilanteissa toimimiseen. (Savonia täydennyskoulutus.) Mapa -koulutus on myös suunniteltu kehittämään taitoja toimia aggressiivisesti käyttäytyvien henkilöiden kanssa turvallisesti. Koulutuksessa keskitytään tällaisen käytöksen ennaltaehkäisyyn ja turvallisiin kiinnipito-otteisiin. (Suomen Mapakeskus.)

Koulun toimintakulttuuria rakentaessa on myös kiinnitettävä huomiota sekä oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin että yhteisölliseen puoleen. Koulun toiminta tulee perustua hyvinvointiin ja sen tulee suunnata jokaisen koulussa työskentelevän henkilön toimintatapoja. Koulun toimintakulttuurin edistäminen edellyttää suunnitelmallista, järjestelmällistä ja tietoista toimintaa jokaisen koulussa työskentelevän henkilön osalta. Päämääränä on saavuttaa vertaissuhteita tukeva ja vuorovaikutuksen haasteita ehkäisevä toimintakulttuuri, mikä näkyy oppilaille siten, että toiseen oppilaaseen kohdistuva loukkaava käytös ei ole missään

tilanteissa sallittua. Rasismia, kiusaamista, väkivaltaa tai muuta henkilöön kohdistuvaa syrjintää ei hyväksytä ja sopimattomaan käytökseen puututaan välittömästi. (Laitinen ym. 2020, 30.) Myös opetussuunnitelma kuvaa toimintakulttuurin luomista, jossa yhteisön muodostamat käytänteet edistävät oppilaiden hyvinvointia ja turvallisuutta samalla tukien oppimista. Lisäksi opetussuunnitelma painottaa, että väkivaltaa, kiusaamista, rasismia eikä muuta syrjintää hyväksytä missään tilanteessa. (Opetushallitus 2014, 27.) Koulujen tueksi on suunniteltu muun muassa KiVa Koulu -ohjelma, jonka tarkoituksena on ehkäistä kiusaamista kouluissa sekä puuttua kiusaamistilanteisiin. KiVa Koulu -ohjelmassa koko koulu sitoutuu kiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiseen, mitä toteutetaan esimerkiksi KiVa-oppitunneilla. Lisäksi ohjelma tarjoaa työkaluja opettajille kiusaamistilanteissa toimimiseen ja niiden seuraamiseen. (KiVa Koulu 2024.)

Oppilas viettää koulussa muiden lasten ja nuorten kanssa suuren osan arkipäivästään. Oppilaat muodostavat yhteisön, joka on oppilaille merkittävä sosiaalinen kehitysympäristö, jossa omat tiedot ja taidot kehittyvät. Lapsen ja nuoren keskeinen perustarve on kuulua johonkin yhteisöön ja tulla siinä hyväksytyksi ja kuulluksi. Tähän tarpeeseen koulu pyrkii omilla toimintatavoillaan vastaamaan. Koulun muodostuneella toimintakulttuurilla aikuisten omat arvot ja asenteet sekä heidän toteuttamat vuorovaikutustapahtumat välittyvät mallina myös oppilaille. (Laitinen ym. 2020, 31.) Oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri näkyy oppimisympäristöissä tapahtuvana vuorovaikutteisina toimintoina ja käytäntöinä, joiden keskeisenä tavoitteena on parantaa yksilöiden turvallisuutta ja hyvinvointia (Lindfors & Somerkoski 2016, 333). Koulun henkilökunnan on varmistettava, että jokainen kohdataan kunnioittavasti ja tasa-arvoisesti työyhteisössä ja vuorovaikutusta aikuisten välillä kehitetään eteenpäin. Nämä heijastuvat mallina myös oppilaiden toimintatapoihin. On havaittu, että ilmapiiri, joka painottaa ensisijaisesti hyvinvointia ja korostaa jokaisen yksilöllistä roolia sen muodostamisessa, ehkäisee kiusaamiseen sidoksissa olevia ei-toivottuja ilmiöitä esimerkiksi häirintää. (Laitinen ym. 2020, 31.) Myös Köivin (2014) toteuttamassa tutkimuksessa havaittiin, että positiivinen vuorovaikutus oppilaiden ja opettajien välillä sekä oppilaitoksissa rakentuneet toimintatavat ei-toivottua käyttäytymistä vastaan ovat sidoksissa siihen, miten oppilaat kokevat koulun turvallisuuden. Tutkimuksessa huomattiin, että myönteinen ilmapiiri on yhteydessä oppilaiden vähentyneeseen aggressioon ja väkivaltaan. (Köiv 2014, 204–205.)

Huoltajille on turvattava tilaisuus osallistua ja olla toteuttamassa koulutyötä sekä kehittää sitä eteenpäin yhdessä opettajan ja muiden huoltajien kanssa. Kun huoltajille tarjotaan mahdollisuus tutustua opettajaan, toisiin huoltajiin ja oppilaisiin, rakentuu yhteisö, jolla on vaikutusta kiusaamisen ja ryhmän ulkopuolelle jäämisen ehkäisyssä. Kiusaamisen ennaltaehkäisy vahvistuu, kun oppilaat huomaavat, että vanhemmat ja koulu työskentelevät yhdessä. Huoltajien aktiivinen osallistuminen esimerkiksi vanhempainillassa oleviin keskusteluihin luokan yhteisistä säännöistä ja tavoista helpottaa myös huoltajien roolia mahdollisten kiusaamistilanteiden käsittelyssä. (Laitinen ym. 2020, 31.) On tärkeää, että huoltajat tukevat omalla toiminnallaan koulun toimintakulttuuria ja ylläpitävät samansuuntaisia arvoja sekä asenteita. Huoltaja voi tukea ja ohjata esimerkiksi lastaan kaikkien ryhmässä olevien lasten huomioimiseen ja kohtaamiseen. Koulun on tiedotettava myös koteihin, kuinka väkivaltaisissa tilanteissa toimitaan (Kyllönen & Rickman 2011, 129). Tämä voi tapahtua esimerkiksi vanhempainillan yhteydessä.

Lisäksi vanhempainyhdistys- ja vanhempaintoimintaa on syytä osallistaa laajemmin hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä korostavaan toimintaan mukaan. Koulu voi tukea ja ohjata toiminnan suuntausta tähän. (Laitinen ym. 2020, 31.) Hamlin ja Li (2020) ovat tutkineet vanhempien vapaaehtoistoiminnan yhteyttä kouluväkivaltaan suuren kyselyaineiston kautta. Tutkimuksessa saatiin selville, että vanhempien toteuttama vapaaehtoistyö koulussa ennustaa merkittävästi vähempää koulurikollisuutta ja -väkivaltaa. Huomionarvoista on, että mikään koulun käytänteistä, mukaan laskien näkyvimmit turvatoimenpiteet eivät vaikuttaneet tilastollisesti koulurikollisuuden ja -väkivallan vähenemiseen. Tutkimuksessa nostetaan esille, että vanhempien vapaaehtoistoiminta lisää turvallisuutta koulussa, koska valvovia aikuisia on enemmän ja useampia aikuisia on mahdollista kohdata. Toinen tekijä voi liittyä kodin ja koulun välisten siteiden vahvistumiseen, joka edesauttaa luottamuksen ja yhteisten sosiaalisten normien rakentumista sekä yhteistyötä koko henkilökunnan ja oppilaiden sekä vanhempien välillä. (Hamlin & Li 2020, 368–371.)

1.3 Kouluväkivallan vähentäminen

Koulussa tapahtuvassa väkivaltatilanteessa on tärkeää osata toimia oikein, mutta onnistunein tilanne on, kun väkivaltaisten tapausten syntyminen on saatu ehkäistyä kokonaan. Hyvä työilmapiiri ja työyhteisön keskinäinen luottamus sekä yhdessä sovitut pelisäännöt haastaviin tilanteisiin luovat rauhallisuutta työympäristöön. Tämä lisää myös oppilaiden

turvallisuudentunnetta ja kouluviihtyvyyttä, mitkä ehkäisevät väkivallan syntymistä. (Kyllönen & Rickman 2011, 28.) Kiusaamista ja väkivaltaa ei hyväksytä koulussa ja tällaiseen epäasialliseen käytökseen on puututtava (Opetushallitus 2014, 27). Koko koulun opettajien on toimittava oikeudenmukaisesti ja yhteisten toimintatapojen mukaan, jotta oppilaat kokevat olonsa turvalliseksi. Ihanteellista on, kun koulun väkivaltilanteet on saatu ehkäistyä kokonaan koulun toimivalla vuorovaikutuksella ja toimintakulttuurilla. Oppilaiden kouluviihtyvyyden ennaltaehkäisee ongelmien syntymistä. Hyvä luokan yhteishenki ja työrauha ovat asioita, joihin opettajan on syytä panostaa, sillä ne lisäävät oppilaiden viihtyvyyttä ja turvallisuuden tunnetta koulussa. Oppilaiden näkökulmasta tärkeitä ennaltaehkäisykeinoja ovat myös oikeudenmukaiset ja selkeät säännöt, jotka on laadittu yhdessä luokan kesken opettajan johdolla. (Kyllönen & Rickman 2011, 73–78.)

Hyvät vuorovaikutustaidot ehkäisevät osaltaan väkivallan esiintymistä. Luokanopettajille on tärkeää järjestää koulutusta paitsi turvallisuuden toimintatapoihin, myös vuorovaikutustaitojen kehittämiseen. Kouluturvallisuuteen opettajat tarvitsevat tietoa ensisijaisesti vuorovaikutustaidoista, itsesuojelusta ja käyttäytymisen fyysisen rajoittamisen oikeuksista (Kyllönen & Rickman 2011, 19–21.) Vuorovaikutus ja yhteistyö ovat kaikkien hyvinvointia edistäviä tekijöitä (Opetushallitus 2014, 27). Vuorovaikutuksen avulla saadaan tietoa toisesta henkilöstä ja voidaan ennakoita ja välttää aggressiivisten tunteiden syntyminen ja niiden kärjistymisen väkivallaksi. Vuorovaikutustaidot ovat yksi tärkeimmistä opettajalta vaadituista ominaisuuksista. Opettajan on osattava tulkita vuorovaikutuksessa sanojen lisäksi myös eleitä ja ilmeitä. Opettajalla tulee olla kyky tulkita oppilaiden tunnetiloja ja reaktioita heille vaikeissa tilanteissa. Tällä tavalla saadaan ennaltaehkäistyä tilanteiden kärjistymisen. (Kyllönen & Rickman 2011, 73.) Opettaja mallintaa omalla toiminnallaan oppilaille vuorovaikutustilanteissa toimimista. Kun oppilas omaa hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot, oppilaalla on mahdollisesti paremmat resurssit kertoa omista huolista opettajalle ja kommunikoida aikuisten kanssa mieltä kuormittavista asioista. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen myös oppilailla on keskeistä väkivallan ennaltaehkäisevässä työssä (Korpilahti ym. 2019, 248). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden laaja-alaisissa tavoitteissa on määritelty tavoitteeksi itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (L3). Tavoitteen mukaisesti koulu tukee oppilaita ymmärtämään, että kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa omaan ja muiden hyvinvointiin ja turvallisuuteen. Oppilaiden

tunnetaitoihin ja sosiaalisiin taitoihin kiinnitetään huomiota ja niitä kehitetään läpi peruskoulun. (Opetushallitus 2014, 20.)

Vuorovaikutustaitojen opettamisen lähtökohtana toimii opettajan omat tunnetaidot. Niiden kautta oppilaalle välittyy malli, kuinka toimia erilaisissa tilanteissa. Opettajan on syytä tietoisesti edistää ryhmän turvallista ilmapiiriä ja kiinnittää huomiota kiusaamisen ehkäisyyn. Toiminnan olisi hyvä olla tavoitteellista ja pitkäjänteistä. On havaittu, että ryhmähenkeä kasvattaa opettajan oma kiinnostus oppilaiden asioita kohtaan ja opettajan rakentama oppilaantuntemus yksilöllisesti oppilaista. Turvallisessa ryhmässä jokaisella oppilaalla on tiedossa, miten toista oppilasta huomioidaan ja kunnioitetaan, oppilas tietää yhteiset säännöt ja käytänteet sekä puuttumisen mallit tilanteissa, joissa käyttäytyään yhdessä luomien toimintaperiaatteiden vastaisesti. Opettajan on kiinnitettävä huomiota siihen, että jokaisella oppilaalla on mahdollisuus osallistua toimintaan ja harjoitella yhdessä muiden kanssa keskustelutaitoja. Toiminnan seurauksena opettajalle syntyy mahdollisuus antaa positiivista palautetta. Edellä mainittujen tekijöiden on havaittu edistävän koko ryhmän hyvinvointia. (Laitinen ym. 2020, 32.) Yhteistyö toisten oppilaiden kanssa mahdollistavat opettajalle erilaisia työtapoja ja ne voivat synnyttää oppilaiden välille ristiriitoja ja vaikeita tunteita. Näissä tilanteissa on tärkeää, että opettajalla on mahdollisuus tukea ja ohjata oppilaita eteenpäin. Larsonin ja kumppaneiden (2020) tutkimustuloksissa havaittiin, että oppilaat saavuttavat omia tavoitteitaan helpommin, kun koulussa vallitsee yleisesti hyvä ja positiivinen ilmapiiri. Myönteisellä ilmapiirillä oli vaikutusta oppilaan sosioemotionaaliseen pääomaan, oppilaan hyvään ja koulussa toivottuun käyttäytymiseen sekä oppilaat saavuttivat parempia oppimistuloksia. (Larson ym. 2020.) Tämä antaa viitteitä siitä, että positiivisella ilmapiirillä ja koko ryhmän hyvinvoinnilla on keskeinen rooli ei-toivotun käyttäytymisen vähentämisessä.

Oppilastuntemus on keskeisessä roolissa kouluväkivallan vähentämisessä. On tärkeää tietää yksittäisen oppilaan tapa reagoida negatiivisiin tunteisiin ja vastoinkäymisiin. Osa oppilaista voi reagoida purkautumalla aggressiivisesti muita kohtaan. Kun opettaja tiedostaa oppilaan reagoitavan, hän pystyy myös ennakoimaan ja välttämään väkivaltatilanteita vuorovaikutuksen avulla. (Kyllönen & Rickman 2011, 77.) Volungis ja Goodman (2017) ovat kartoittaneet kouluväkivallan vähentämistä ja rakentaneet kolmivaiheisen teoreettisen viitekehyksen kommunikointitaitojen kehittämiseksi oppilaan ja opettajan välillä, jolla voidaan ennaltaehkäistä kouluväkivallan ilmenemistä. Ensimmäiseksi on tärkeää huolehtia,

että opettaja kohtaa oppilaat arvostavasti ja kunnioittavasti. Tämä heijastuu oppilaille opettajan empatian, aitouden ja tuomitsemattomuuden kautta. Tutkijat huomauttavat, että opettajan monikulttuurinen osaaminen on välttämätöntä aidon opettaja-oppilassuhteen luomiselle. Luottamussuhteen rakentaminen vaatii opettajalta myös läsnäolo- ja kuuntelutaitoja. (Volungis & Goodman 2017, 3–7.) Opettajan malli tunne- ja vuorovaikutustaitojen osaamisesta on tärkeä erityisesti oppilaalle, jolla on haasteita niiden kanssa (Sandberg 2021).

Volungiksen ja Goodmanin mukaan on myös olennaista huolehtia siitä, että kommunikointia edistetään omalla viestinnällä. Opettajan on syytä esittää oppilaalle avoimia kysymyksiä, uudelleen muotoilua, selittää asia uudelleen omin sanoin, tehdä yhteenvetoa sekä haastaa häntä. Lisäksi on hyvä pohtia tunteita ja vahvistaa niitä. Kommunikointitaidot kehittyvät vähitellen rakentuen yksilöllisen luottamussuhteen tasolta kohti kollektiivisempaa luottamussuhdetta. (Volungis & Goodman 2017, 3–7.) Myös Sandbergin mukaan opettajan on tärkeää ymmärtää, että vuorovaikutustaidot eivät kehity hetkessä, vaan ne vaativat osalla kärsivällistä ja pitkäjänteistä harjoittelua (Sandberg 2021). Viimeisessä vaiheessa oppilaat kykenevät muuttamaan ajattelutapojaan, korjaamaan käyttäytymistään ja reagoititapojaan erilaisiin tilanteisiin. Lyhyesti sanottuna oppilaat pystyvät harkitsemaan vaihtoehtoisia toimintatapoja ja ratkaisuja, jotka saattavat auttaa omiin ahdistuksiin ja ongelmiin. On huomionarvoista, että luottamussuhde opettajan ja oppilaan välillä lisää myös huomattavasti oppilaan kynnystä kertoa esimerkiksi toisen oppilaan väkivaltaisista suunnitelmista opettajalle. (Volungis & Goodman 2017, 3–7.)

Oppilaantuntemuksen ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisen ohella on tärkeää, että oppilaat viihtyvät toistensa seurassa koulussa ja tulevat toimeen keskenään (Opetushallitus 2014, 27). Teoksessa ”Ryhmä toimivaksi, helppoja harjoituksia ryhmäyttämiseen” Jääskeläinen (2022) korostaa toimintakulttuurin luomista, jossa ehkäistään ongelmia positiivisen vuorovaikutuksen kautta. Hän tuo myös esille useita näkökulmia ryhmäilmioistä sekä antaa konkreettisia työkaluja opettajalle ryhmäyttämiseen. Jääskeläisen mukaan ryhmäyttäminen on toimintaa, jossa pyritään tietoisesti tukemaan ja ohjaamaan ryhmän jäsenten välistä vuorovaikutusta, luottamusta ja tuntemista. Ryhmäyttämisen aikana jokainen ryhmän jäsen tulee kuulluksi ja nähdyksi. Tämän seurauksena ryhmän jäsenten välinen arvostus ja hyväksyntä lisääntyy. Lisäksi turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteet vahvistuvat.

Ryhmän jäsenten välejä voivat kehittää luokan yhteiset tapahtumat, kuten retket ja leirikoulut. On kuitenkin huomattu, että kohtaamisia ei välttämättä tapahdu kaikkien jäsenten kesken, minkä vuoksi ryhmäyttäminen on tehokkaampi tapa osallistaa jokaista ryhmän jäsentä. (Jääskeläinen 2022, 24–25.)

Opettajan täytyy toteuttaa yhteistyötä kotien kanssa perusopetuslakiin (628/1998) 3§:n nojaten. Yhteistyö kodin kanssa antaa eväitä koulun toimintakulttuurin ja turvallisuuden parantamiseen. On havaittu, että opettajan toteuttama vuorovaikutus kotien kanssa syventää opettajan oppilaantuntemusta ja auttaa opettajaa oppituntien suunnittelussa ja toteutuksessa. Paitsi, että koulu on vastuussa oppilaan opetuksesta ja kasvatuksesta on yksi koulun tavoitteista myös ohjata ja tukea kotien kasvatustehtävää. Yhteistyön päämääränä on kehittää oppilaan oppimisen tukea ja turvallisuutta sekä koko kouluyhteisön hyvinvointia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 23.) Tutkimusten mukaan on olennaista, että koko kouluyhteisö sitoutuu toimintaperiaatteisiin ja aktiivisesti yhdessä pyritään vähentämään kouluväkivaltaa. Koko yhteisön sitoutumisella tarkoitetaan yksittäistä oppilasta (yksilö), vertaisia, oppilaiden perheitä ja koulun koko henkilökuntaa. (Rawlings & Stoddard 2019; Gaffney ym. 2021.) Lisäksi perusopetuksen päämääränä on kasvattaa oppilaille inhimillistä ja sosiaalista pääomaa. Inhimillinen pääoma rakentuu tiedoista ja taidoista. Kun taas sosiaalinen pääoma muodostuu ihmisten keskinäisestä vuorovaikutuksesta ja kommunikoinnista. Koulun tavoitteena on saada oppilaat tarkastelemaan asioita useammasta näkökulmasta ja edistää heidän kykyään ymmärtämään toisen ihmisen kokemuksia ja tunteita. Sosiaalinen ja inhimillinen pääoma yhdessä mahdollistavat oppilaan hyvinvointia ja kehitystä sekä yksilöllisellä että yhteiskunnallisella tasolla. (Opetushallitus 2014, 18.)

Digitaaliset pelit ja sosiaalinen media ovat keskeisessä asemassa monen lapsen ja nuoren elämässä. Tunne- ja vuorovaikutustaitoja tarvitsee myös niiden käytössä. Digiympäristössä tapahtuva viestintä eroaa kasvokkain käytävästä kommunikoinnista esimerkiksi tunnetilojen osalta. Tunnetilojen tunnistaminen kirjallisesta viestinnästä voi olla haastavaa ja sitä voi olla hankala huomioida keskustellessa toisen kanssa. Siitä huolimatta toista kunnioittavaa ja ystävällistä keskustelua digiympäristössä voidaan harjoitella ja oppia. On tärkeää, että oppilas tunnistaa ja ymmärtää, millainen keskustelu on loukkaavaa toista kohtaan. (Laitinen 2020, 32.) On havaittu, että erilaiset ohjelmat, jotka kehittävät lasten sosiaalista ja emotionaalista oppimista, syventävät lasten kommunikaatio- ja suhdetaitoja. Niiden avulla vahvistuvat myös

oppilaiden taidot ratkaista ongelmia, käsitellä tunteita, empatiakyvyn tunteminen ja käsittelemään konflikteja. Nämä kaikki edellä mainitut tekijät ovat lasten tärkeitä elämäntaitoja, joiden avulla on mahdollisuus ehkäistä väkivaltaa. (WHO 2016, 9.)

Lisäksi opetusalan ammattijärjestö (OAJ) on ottanut pitkään jo kantaa kiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiseen ja puuttumisen edistämiseen. OAJ on kertonut useita toimenpiteitä tilanteen korjaamiseksi ja esittänyt lausuntoja esimerkiksi sivistysvaliokunnalle ja hallintovaliokunnalle. Lyhyesti ilmaistuna opetusalan ammattijärjestö vaatii opettaja- ja rehtorimitoituksen tarkastelua oppilasmääriin suhteutettuna. Opettajalla olisi enemmän aikaa oppilaiden kohtaamiselle ja luottamussuhteen rakentamiselle vanhempien kanssa. Myös opetustoimen laillisuusvalvontaa tulisi edistää samalla huolehtien oikea-aikaisesta puuttumisesta. Lisäksi olisi tarpeellista, että tuntijakoasetusta muutettaisiin ja kaksi vuosiviikkotuntia lisättäisiin oman ryhmän kanssa toimimiseen sekä alakouluun että yläkouluun. Näitä tunteja käytettäisiin esimerkiksi tunne- ja vuorovaikutustaitoihin, yhteisölliseen kasvatukseen, säännölliseen ryhmäytymiseen sekä erilaisiin toimenpiteisiin yksinäisyyttä ja kiusaamista vastaan. Lopuksi opetusalan ammattijärjestö kannattaa, että viranomaisten kanssa tehtävää yhteistyötä edistetään ja vahvistetaan. Olisi tärkeää, että koulut tekevät tiivistä yhteistyötä esimerkiksi lastensuojelun ja poliisin kanssa. (OAJ, lausunto 2022.)

Opetusalan ammattijärjestön toteuttaman ja esittämän lausunnon lisäksi tutkimusaihe on tärkeä tutkittavaksi, sillä ajankohtaisen keskusrikospoliisin toteuttaman raportin (2022) mukaan erityisesti alle 15-vuotiaiden väkivaltarikosepäilyjen määrä on noussut huomattavasti viimeisten vuosien aikana. Väkivaltaisten tekojen kuvaaminen ja videoiden julkaiseminen sosiaalisessa mediassa on yleistynyt ja teräaseiden käyttö rikoksissa kasvanut. Raportissa nostettiin esille, että rikokset tapahtuvat usein kouluympäristössä ja rikoksien osapuolina toimivat pääasiassa toiset alaikäiset henkilöt. (Danielsson 2022.) Väkivallan vähentäminen on ollut keskeisessä roolissa myös sosiaali- ja terveysministeriön laatimissa toimenpidesuunnitelmissa ja erilaisissa ajankohtaisissa hankkeissa. Esimerkiksi ”ONNI on turvallinen koulu” –hankkeen päämääränä on muuttaa peruskoulujen turvallisuuden hallinnointi yhteisölliseksi ja tarjota peruskouluille monipuolisia työkaluja turvallisuuden parantamiseen. Hanke on saanut rahoituksensa opetus- ja kulttuuriministeriöltä ja sitä on toteuttanut Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos. Sosiaali- ja terveysministeriön laatima

toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 on pitkän aikavälin suunnitelma, jonka ensisijaisena tavoitteena on ehkäistä alle 17-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa vaihtelevissa toimintaympäristöissä (Korpilahti ym. 2019). Lisäksi Yle Uutiset on nostanut esille, että äärimmäisiä vaaratilanteita käsitellään liian vähän opettajankoulutuksessa: ”Opettajankoulutus ei tarjoa valmiuksia ääritilanteiden kohtaamiseen, ja se huolettaa opiskelijoita” (Sarajärvi & Puuri 2024). Nämä edellä mainitut asiat tukevat ja perustelevat sitä, kuinka tärkeää on selvittää, millaisia keinoja sekä toimia opettajilla on kouluympäristössä vähentää väkivaltaista käyttäytymistä.

2 Tutkimusongelmat

Tässä tutkimuksessa selvitettiin opettajien kokemuksia kouluväkivallasta sekä heidän näkemyksiään siitä, mistä väkivallan esiintyminen koulussa johtuu. Lisäksi oltiin kiinnostuneita siitä, millaisia keinoja opettajalla on kouluväkivallan vähentämiseen. Kouluväkivallalla tässä tutkimuksessa tarkoitettiin oppilaiden välistä fyysistä väkivaltaa.

1. Millaisia kokemuksia opettajilla on kouluväkivallasta?

Ensimmäisellä tutkimusongelmalla haluttiin selvittää opettajien kokemuksia kouluväkivallasta. Tätä tutkimuskysymystä lähestyttiin erityisesti avoimesta näkökulmasta, koska opettajien kokemukset kouluväkivallasta ovat subjektiivisia ja henkilökohtaisia. Uutismedia antaa viitteitä siitä, että opettajat näkevät ja kokevat kouluväkivaltaa yhä useammin ja kyseessä on huolestuttavasti kasvussa oleva ilmiö (Kymäläinen & Jäärni 2023; Opettaja-lehti 2/2024, 8). Väkivallan kasvavaa määrää tukee keskusrikospoliisin toteuttama ajankohtainen raportti, josta käy ilmi, että väkivaltarikosepäilyjen määrä on kasvanut alle 15-vuotiaiden joukossa. Väkivalta tapahtuu usein kouluympäristössä ja osallisina ovat toiset alaikäiset lapset ja nuoret. (Danielsson 2022.) Siitä huolimatta, että opettajien kokemukset kouluväkivallasta ovat subjektiivisia, voidaan olettaa, että opettajien vastauksissa näkyy huoli väkivallan lisääntymisestä kouluympäristössä.

2. Mistä kouluväkivallan esiintyminen johtuu opettajien näkökulmasta?

Toisella tutkimusongelmalla haluttiin kartoittaa opettajien näkemyksiä siitä, mistä kouluväkivallan esiintyminen johtuu. Tätä tutkittiin siksi, että kun tiedetään syitä väkivallalle, voidaan niihin mahdollisesti vaikuttaa vähentämisen keinoin. Tutkimustiedon perusteella oletettiin, että kouluväkivallan syitä on monia ja ne liittyvät eri tasoihin, kuten yksilön elämään, koulu yhteisön toimintaan ja yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Yksilötasolla sekä käytöksen että tunne- ja vuorovaikutustaitojen haasteet aiheuttavat kouluissa joskus haastavia tilanteita. Oppilaan tunnetila saattaa edetä toimintaan asti, jolloin oppilas käyttäytyy väkivaltaisesti, kun ei osaa käsitellä ja ilmaista tunteitaan muilla tavoilla.

Väkivaltainen käytös saattaa siis olla oppilaan yritys kommunikoida negatiivisia tunteitaan. (Sandberg 2021.) Yksilön varhaiset käytösongelmat, tunnehäiriöt, aggressio, impulsiivisuus, itsekontrollin puute, tietoinen riskikäyttäytyminen, erilaiset keskittymisongelmat ja tarkkaavaisuushaasteet ovat väkivallalle altistavia tekijöitä, joihin puuttumatta jättäminen voi johtaa pitkällä aikavälillä väkivaltaiseen käyttäytymiseen. (Abel ym. 2022; Seifert 2012; Salomaa & Krug 2005.) Tutkimuksen perusteella vanhempien aiheuttama väkivalta lasta ja nuorta kohtaan on yhteydessä heidän fyysiseen ja sanalliseen aggressiokäyttäytymiseen pidemmällä aikavälillä (Beckmann ym. 2019). Lisäksi matalamman tulotason omaavissa perheissä havaittiin, että nuoret altistuivat helpommin kouluväkivaltaan (Kim ym. 2017).

Kouluyhteisön muodostumisella oli merkitystä väkivallan esiintymiselle. Kouluissa, joissa oppilaiden taustat olivat heterogeenisempia, esiintyi enemmän väkivaltaa verrattuna kouluihin, joissa oppilaiden taustat olivat homogeenisempia. Lisäksi väkivallan määrän havaittiin olevan suurempi keskikokoisissa ja suurissa kouluissa verrattuna pieniin kouluihin. (Lesneskie & Block 2017.) Myös oppilaiden välisillä suhteilla on rooli kouluväkivallan esiintymiselle. Kouluympäristössä oppilas ei voi vapaasti valita, kenen kanssa on vuorovaikutuksessa päivittäin, vaan on integroiduttava osaksi ryhmää. Oppilaan muodostamilla vertaissuhteilla on positiivinen vaikutus koulunkäyntiin ja turvallisen ympäristön luomiseen. Toisaalta negatiiviset vuorovaikutussuhteet voivat ajaa oppilaan ryhmän ulkopuolelle ja kiusaamistilanteisiin. (Kiilakoski 2014.) On mahdollista, että negatiiviset vertaissuhteet saavat oppilaan toimimaan väkivaltaisesti koulussa. Tämä voi olla oppilaan kommunikaatioyritys opettajaa ja toisia oppilaita kohtaan.

Väkivallan esiintymisen ajateltiin johtuvan myös yhteiskunnallisista seikoista. Kun maailmalla tapahtuu jokin ikävä tapahtuma kuten hyökkäys tai sota, voivat ne luoda turvattomuuden tunnetta ja aiheuttaa pahaa oloa, joka purkautuu väkivaltana (Välimäki 2023, 42). Väkivallan ihannointi on myös huomattava ilmiö, joka saattaa lisätä väkivallan ilmenemistä kouluissa. Väkivallan ihannointi saattaa alkaa sosiaalisten suhteiden vaikutuksesta, jossa joko lähdetään mukaan muiden väkivaltaiseen käytökseen tai esimerkiksi kiusatuksi tulemisen takia aletaan käyttämään väkivaltaa kiusaajia kohtaan. (Sisäministeriö 2020, 21.) Digitaaliset laitteet ja media ovat suuressa roolissa lasten ja nuorten elämässä. Sosiaalisessa mediassa lapset ja nuoret saattavat altistua väkivallan

näkemiselle. Lisäksi heidän pelaamansa pelit sisältävät usein väkivaltaisia elementtejä. Tämä saattaa vaikuttaa siihen, että väkivaltaa ei nähdä kiellettynä ja lapsi alkaa matkimaan pelissä tai mediassa näkemäänsä toimintaa. (Valkenburg & Piortrowski 2017, 65–67.)

3. Millä tavoin kouluväkivaltaa vähennetään?

Viimeiseksi tutkittiin sitä, millä keinoilla kouluväkivaltaa vähennetään opettajan näkökulmasta. Kahta ensimmäistä tutkimuskysymystä käytettiin pohjana kolmannelle kysymykselle, joka nähtiin tutkimuksen kannalta oleellisimpana, sillä sen avulla voidaan saada selville konkreettisia keinoja, jolla väkivaltaa saataisiin vähennettyä. Yksi keino väkivallan vähentämiseksi on koulun yhteisten toimintatapojen olemassaolo ja noudattaminen. Ennakolta suunniteltu, hyväksytty ja harjoiteltu toimintatapa lisää turvallisuuden tunnetta haastavissa tilanteissa (Kyllönen & Rickman 2011, 104). Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan koulun toimintakulttuurin tavoitteena on edistää oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tärkeä osa hyvinvointia on toimivasta oppilashuollosta huolehtiminen esimerkiksi moniammatillisen yhteistyön avulla. Toimintakulttuuri sisältää koko koulun yhteisiä toimintatapoja, joista kiinni pitäminen voi vähentää väkivallan määrää. (Opetushallitus 2014, 26–27.) Tutkimusten perusteella koulujen ja kotien välisten yhteistyö, jossa huoltajia osallistetaan koulun toimintaan ja heidän kanssaan ollaan tekemisissä aktiivisesti, on koettu merkittäväksi tekijäksi väkivallan vähentämisen osalta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 23; Hamlin & Li 2020, 371; Kyllönen & Rickman 2011, 129.)

Kouluväkivaltaa voidaan vähentää huolehtimalla oppilaiden hyvinvoinnista. On tärkeää, että opettaja kiinnittää huomiota opettajan ja oppilaan väliseen suhteeseen, jotta oppilaantuntemus vahvistuu ja oppilaan on helpompi lähestyä aikuista sekä kommunikoida hänen kanssaan. (Volungis & Goodman 2017). Lisäksi myönteinen ja hyvä ilmapiiri kouluyhteisössä kehittää päämäärien saavuttamista, mitkä näkyvät esimerkiksi oppilaiden positiivisena käyttäytymisenä ja sosioemotionaalisen pääomana (Larson ym. 2020). Positiivista ilmapiiriä voi luoda ryhmäytymisellä, jossa tietoisesti pyritään vaikuttamaan ja tukemaan oppilaiden välistä vuorovaikutusta ja luottamusta. Ryhmäytymisen on havaittu lisäävän

yhteenkuuluvuuden sekä turvallisuuden tunnetta. (Jääskeläinen 2022.) Opettajan tulee vahvistaa myös tunne- ja vuorovaikutustaitoja osana opetustaan (Sandberg 2021). On todettu, että lapset, jotka osaavat säädellä tunteitaan, seuraavat paremmin opettajan ohjeita ja luovat myönteisiä suhteita muiden oppilaiden kanssa, mikä voi estää väkivaltatilanteiden syntymistä (Kokkonen 2017, 104). Tässä tutkimuksessa oletettiin, että vähentämisen keinot liittyvät koulun toimintakulttuuriin, oppilaiden hyvinvoinnin tukemiseen, yhteistyöhön kodin kanssa sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseen.

3 Menetelmä

Tämä tutkimus toteutettiin monimenetelmällisenä tutkimuksena eli tutkimusaineisto koostui sekä laadullisesta että määrällisestä aineistosta. Valinta menetelmän käytöstä määräytyy sen mukaan, millaista tietoa etsitään ja keneltä sitä saadaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 179). Kouluväkivallan ollessa moniulotteinen ilmiö, oli laadullisen aineiston painottuminen perusteltua, jotta pystyttiin kuvaamaan ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti. Tärkeää laadullisessa tutkimuksessa on, että tutkittavilla on kokemusta ja tietämystä aiheesta.

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus keskittyy ilmiön kuvaamiseen ja ymmärtämiseen eikä sen tarkoituksena ole luoda tilastollisia yleistyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 85.) Kun taas kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus pyrkii selvittämään syy- ja seuraussuhteita sekä tekemään päätelmiä tilastolliseen analysointiin perustuen (Hirsjärvi ym. 2007, 136).

Määrällisen aineiston tavoitteena oli saada tietoa kouluväkivallan vähentämiseen käytetyistä keinoista ja kouluissa esiintyvän väkivallan määrästä. Kyselylomakkeen avulla ei kuitenkaan suoranaisesti pystytty selvittämään väkivallan määrää, vaan tarkoituksena oli selvittää opettajien arviota siitä. Laadullisen aineiston avulla opettajien käyttämiä keinoja pystyttiin kartoittamaan tarkemmin sekä selvittämään väkivallan esiintymisen syitä. Lisäksi selvitettiin opettajien omia henkilökohtaisia kokemuksia kouluväkivallasta.

3.1 Tutkittavat

Tutkimukseen valikoitui kohdejoukoksi opettajia kolmesta peruskoulusta, joista kaksi olivat ala-asteita ja yksi yläaste. Koulut sijaitsivat Etelä-Suomessa kahdessa eri paikkakunnassa. Tutkimusaineisto rakennettiin harkinnanvaraisen otantamenetelmän avulla (Kananen 2017, 127). Koulut valikoituivat tutkijoille ennalta tuttujen paikkojen perusteella. Tähän päädyttiin siksi, että kyseiset koulut olivat tutkijoille helposti tavoitettavissa ja niissä tiedettiin olevan paljon opettajia, joten mahdollisuus saada osallistujia oli parempi kuin sattumanvaraisesti kysymällä tuntemattomista kouluista. Koulujen rehtoreita lähestyttiin sähköpostilla, jossa kysyttiin koulun halukkuutta osallistua tutkimukseen. Rehtorien suostuttua tutkimukseen, koulun opettajille lähetettiin tutkimuskysely rehtorin avustuksella. Kyselyyn pystyivät vastaamaan kaikki kyseisten koulujen opettajat. Osallistuminen kyselyyn oli vapaaehtoista eli tutkittavilla ei ollut velvollisuutta vastata rehtorin välittämään tutkimuskyselyyn. Sen

seurauksena osa koulujen opettajista jäi tutkimuksen ulkopuolelle. Koulusta 1 kyselyyn vastasi 12 opettajaa (86 % koko koulun opettajista), koulusta 2 vastanneita oli 11 (22 %) ja koulusta 3 vastaajia oli 5 (16 %).

Kyselylomakkeessa opettajilla oli mahdollisuus ilmoittaa mielenkiintonsa osallistua vielä haastatteluun, joka oli yksi osa tutkimuksen toteutusta. Tutkittavat muodostuivat kahdesta vastaajakokonaisuudesta, kyselylomakkeen vastaajista ja haastatteluun osallistuneista opettajista. Tutkimuksessa haluttiin tutkia sekä alakoulun että yläkoulun opettajia, jotta opettajien kokemuksista, tiedoista ja taidoista kouluväkivallan syihin ja vähentämiseen saadaan mahdollisimman kattava otos edustamaan koko peruskoulun mittakaavaa.

Kouluväkivallan ilmeneminen, siihen vaikuttavat syyt ja väkivaltaan puuttuminen saattavat olla hyvin erilaista yläkoulussa verrattuna alakouluun. Tähän vaikuttavana tekijänä nähtiin erityisesti oppilaiden ikäerot. Tutkimuskyselyyn vastasi yhteensä 28 opettajaa (N=28), joista 15 oli alakoulun opettajia ja 13 yläkoulun opettajia. Heistä osa oli luokanopettajia, osa aineenopettajia ja osa toimi erityisluokanopettajan tai laaja-alaisen erityisopettajan tehtävissä (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Taustatiedot kyselyyn vastanneista opettajista.

Nykyinen työtehtävä	Määrä
Luokanopettaja	10
Aineenopettaja	10
Erytisluokanopettaja	6
Laaja-alainen erityisopettaja	2

Kyselylomakkeen lopuksi opettajilta kysyttiin mahdollisuutta osallistua vapaaehtoiseen haastatteluun. Jokaisella kyselylomakkeen vastaajalla oli yhdenvertainen mahdollisuus ilmoittautua haastatteluun, sillä erillisiä kriteereitä osallistumiselle ei ollut määritelty. Haastatteluun ilmoittautui 12 vapaaehtoista opettajaa, joista haastateltiin kymmentä. Kaksi vapaaehtoista jäivät haastatteluista ulkopuolelle, sillä heihin ei saatu enää haastatteluajankohdan sopimisvaiheessa yhteyttä, joten haastattelu aika jäi sopimatta. Haastatteluajat sovittiin vapaaehtoisten kanssa sähköpostitse heidän kyselylomakkeeseen ilmoittamansa sähköpostiosoitteen avulla.

Taulukko 2. Taustatiedot haastatelluista opettajista.

Opettaja	Luokka-aste	Koulutustausta	Nykyinen työtehtävä
1	6	Luokanopettaja	Luokanopettaja
2	1	Erytisopettaja	Luokanopettaja
3	5	Aineen- ja luokanopettaja	Luokanopettaja
4	7-9	Erytisopettaja	Erytisloukanopettaja
5	7-9	Aineenopettaja	Matematiikan lehtori
6	7-9	Ammattikorkeakoulu opettaja	Käsityön aineenopettaja
7	4-6	Erytisopettaja	Erytisloukanopettaja
8	7-9	Aineenopettaja	Historian ja yhteiskuntaopin lehtori
9	4	Luokanopettaja	Erytisloukanopettaja
10	1	Luokanopettaja	Luokanopettaja

Taulukossa 2 on esitelty haastateltujen opettajien opettama luokka-aste, koulutustausta sekä nykyinen työtehtävä. Osallistujat nimettiin numeroin (Opettaja 1, Opettaja 2) aineistonkäsittelyn helpottamiseksi ja anonymiteetin säilyttämiseksi. Haastatteluihin osallistui luokanopettajia, erityisloukanopettajia sekä aineenopettajia. Opettajia alakoulusta oli kuusi ja yläkoulusta neljä. Opettajien opettamat luokka-asteet ja nykyiset työtehtävät kuvaavat haastatteluun osallistuneiden monipuolisuutta, joka mahdollisti ilmiön laajan kuvaamisen.

3.2 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin vuosien 2023 ja 2024 aikana. Tutkimuksen toteutusta varten laadittiin tutkimussuunnitelma, josta kävi ilmi tutkimuksen pääpiirteet kuten toteutuksen aikataulu ja käytettävät menetelmät. Tutkimuksessa hyödynnettiin monimenetelmällisyyttä, sillä tutkimusaineisto muodostui sekä määrällisestä että laadullisesta aineistosta. Tavoitteena oli tuottaa moniulotteisempaa ja syvempää ymmärrystä tutkittavasta aiheesta. Tutkittaessa sosiaalisia ilmiöitä, on useamman menetelmän käyttö perusteltua, sillä yksi tulokulma saattaa antaa suppean käsityksen tutkittavasta ilmiöstä. (Cohen ym. 2018, 32.) Tämän vuoksi määrällisen ja laadullisen aineiston yhdistäminen sopi kouluväkivalta ilmiön kartoittamiseen.

3.2.1 Kyselylomake

Tutkimuksen aineistonkeruussa käytettävä kyselylomake (ks. liite 2) muodostettiin Webropol-ohjelmalla, josta sen pystyi jakamaan sähköisesti vastaajille. Webropol on ohjelma, jolla pystyy luomaan monipuolisia kyselylomakkeita vaivattomasti. Webropolista oli mahdollista siirtää aineisto analysoitavaksi tilastolliseen käsittelyyn SPSS-ohjelmaan (IBM SPSS Statistics). Kysely valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi, sillä sen avulla pystytään tavoittamaan tutkittavat helposti ja he pystyvät vastaamaan anonyymisti. Tämä mahdollisti totuudenmukaiset ja harkitut vastaukset. (Cohen ym. 2018, 362.)

Kyselylomakkeen laatiminen aloitetaan tutkittavien seikkojen tarkastelusta (Cohen ym. 2018, 472). Tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää opettajien näkemyksiä kouluväkivallan ehkäisystä sekä millaisia keinoja opettajalla on puuttua oppilaiden välisiin väkivaltatilanteisiin. Lomakkeen kysymykset laadittiin vastaamaan tutkimuksessa selvitettäviin tutkimuskysymyksiin, jotka olivat ”Millaisia keinoja opettajalla on kouluväkivallan ehkäisyyn?” ja ”Millaisin keinoin opettaja puuttuu oppilaiden väliseen väkivaltaan?” sekä ” Millaiset valmiudet opettajalla on puuttua oppilaiden väliseen väkivaltaan?”. Kysymysten laatimisen apuna käytettiin Opetus- ja kulttuuriministeriön laatimaa toimenpideohjelmaa kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi oppilaitoksissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021) sekä Sosiaali- ja terveysministeriön Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelmaa, jonka tavoitteena on ehkäistä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa (Korpilahti ym. 2019).

Jokaisen lomakkeen kysymyksen kohdalla on mietittävä, mitä sillä halutaan selvittää ja mitata (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 26). Kyselylomakkeen tekemisessä on otettava huomioon tutkimuksen tarkoitus ja kysymyksistä on tehtävä tutkimuksen kannalta konkreettisia ja yksityiskohtaisia (Cohen ym. 2018, 472). Vastatakseen tutkimuksen tarpeisiin, kyselylomakkeeseen sisällytettiin sekä strukturoituja vastausvaihtoehtoja, että avoimia kysymyksiä. Kyselylomakkeen ensimmäisellä sivulla kerrottiin lyhyesti tutkimuksen aiheesta ja tarkoituksesta. Kouluväkivalta määriteltiin koulussa tapahtuvaksi oppilaiden väliseksi fyysiseksi väkivallaksi, jotta kyselyyn vastaavat opettajat tietäisivät mistä näkökulmasta väkivaltaa tutkitaan. Ensimmäisellä sivulla kerrottiin myös aineiston

luottamuksellisesta säilyttämisestä ja käsittelystä sekä kyselyn sisällöstä. Sivun lopussa oli linkki tutkimuksen tietosuojaselosteeseen (ks. liite 1).

Tutkimuksen kyselylomake rakentui taustatietojen keräämisestä, jotka olivat tutkittavan sukupuoli, työkokemus opettajana, ajantasainen tieto opetettavasta luokka-asteesta ja työtehtävästä sekä koulutustaustasta. Lisäksi oltiin kiinnostuneita siitä, millaisia täydennyskoulutuksia tutkittava on käynyt turvallisuuteen tai väkivaltaisiin oppilaisiin liittyen. Tutkittavan sukupuolta kysyttäessä vastausvaihtoehtoina olivat nainen, mies ja muu. Opettajan työkokemusta kartoitettiin viiden ryhmän kautta opetusvuosien perusteella. Vastausvaihtoehdot olivat alle 2 vuotta, 2–5 vuotta, 6–10 vuotta, 11–20 vuotta ja yli 20 vuotta. Tarkoituksena oli saada opettajat eroteltua vastavalmistuneista jo pidemmän opettajauran tehneisiin henkilöihin. Koulutustaustaa kysyttäessä vastaajalla oli mahdollisuus valita neljästä vaihtoehdosta (luokanopettaja, aineenopettaja, erityisopettaja, muu –mikä?). Jos vastaaja valitsi vaihtoehdon muu –mikä, hänen tuli kirjoittaa koulutustaustansa sille varattuun kenttään. Tämän seurauksena saatiin tarkasti selvitettyä tutkittavien koulutustaustat. Taustatiedoista kaikki kohdat olivat vastaajalle pakollisia, lukuun ottamatta kysymystä täydennyskoulutuksista liittyen turvallisuuteen tai väkivaltaisiin oppilaisiin.

Taustatietojen keräämisen jälkeen kysyttiin avoimina kysymyksinä keskeisimpiä keinoja ehkäistä kouluväkivaltaa, puuttumisen keinoja väkivaltatapauksiin koulussa ja millaista lisäosaamista kaipasi väkivallan ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Lisäosaamisen tarvetta kartoittava kysymys oli vastaajalle vapaaehtoinen. Lisäksi tutkittavan tuli arvioida omassa koulussa esiintyvän väkivallan määrää. Vastausvaihtoehdot olivat päivittäin, viikoittain, kuukausittain tai harvemmin. Arvioidun väkivallan määrän jälkeen vastaajan tuli kuvailla avoimeen kysymykseen, millaisia väkivaltatapauksia koulussa esiintyy. Tämä kysymys oli vastaajalle vapaaehtoinen.

Kyselylomakkeen viimeinen osio koostui väittämistä, jotka liittyivät kouluväkivallan vähentämiseen (ks. liite 2). Tutkittavan tuli vastata väittämiin 5-portaisella Likert-asteikolla (1 Täysin eri mieltä – 5 Täysin samaa mieltä). Kyselylomakkeessa päädyttiin käyttämään vastausskaalaa, koska tarkoituksena on muodostaa väittämistä summamuuttujia analysointivaiheessa. Vastausvaihtoehtoja tulee olla tarpeeksi ja huomio on kiinnitettävä erityisesti asteikon keskellä sijaitsevan vaihtoehdon sanoitukseen, jotta se totuudenmukaisesti

mittaa keskikohtaa ja vastaajan puolueetonta näkökulmaa tai mielipidettä (Tähtinen ym. 2020, 29–30.) Kyselylomakkeen Likert-asteikon 3 vastausvaihtoehdoksi muotoutui sanat ”Ei eri mieltä eikä samaa mieltä”. Lopuksi tutkittavalla oli mahdollisuus päättää osallistumisesta tutkimuksen toiseen vaiheeseen eli haastatteluun jättämällä sähköpostiosoitteensa sille tarkoitettuun kenttään. Haastatteluun osallistuminen ei ollut siis kyselyyn vastanneille henkilöille pakollista.

Kyselylomakkeelle suoritettiin esitestaus ennen sen varsinaista lähettämistä tutkittaville. Esitestauksen suorittivat tutkimukseen osallistuneiden koulujen rehtorit, sillä he eivät osallistuneet itse tutkimukseen, koska eivät opeta omaa luokkaa, mutta pystyivät auttamaan lomakkeen tarkistuksessa. Esitestauksen tavoitteena on tutkia kysymysten selkeyttä ja sen perusteella lomaketta voidaan muokata ja parannella sekä lisätä kysymyksiä (Tähtinen ym. 2020, 29). Esitestauksen jälkeen väittämien järjestystä muokattiin toimivammaksi siten, että samaan teemaan liittyvät väittämät eivät olleet peräkkäin. Tämä tehtiin, jotta opettaja pohtisi jokaisen väittämän kohdalla tarkasti ja pyrittiin varmistamaan, että vastaaja säilyttää mielipiteensä samana. Lisäksi luokka-asteisiin lisättiin vastausvaihtoehto ”Muu, mikä?”, sillä etenkin yläkoulun opettajat saattoivat opettaa useampaa luokka-astetta samanaikaisesti.

3.2.2 Haastattelu

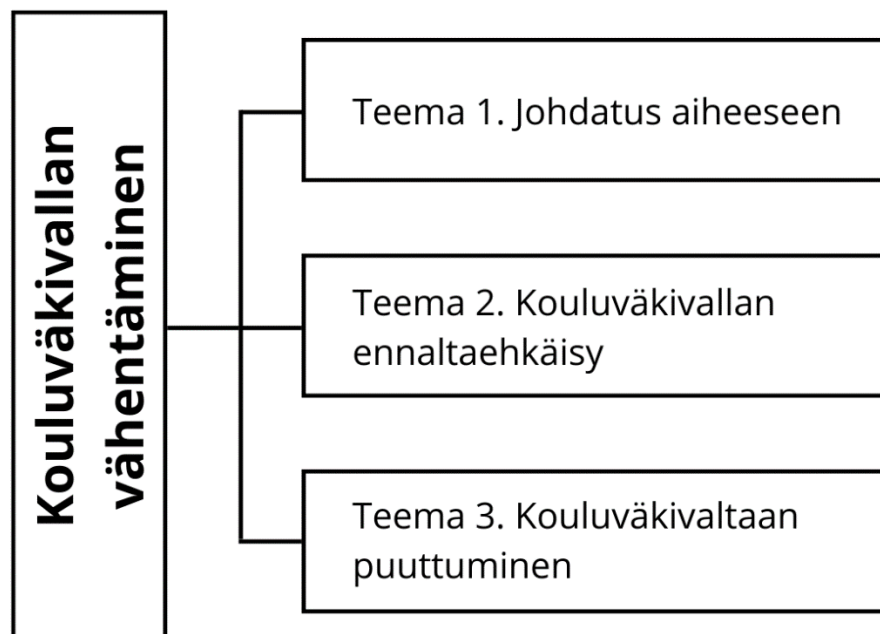
Toinen osa aineistonkeruuta toteutettiin haastattelemalla. Haastatteluiden tarkoituksena oli syventää kyselylomakkeen perusteella saatuja tietoja ja luoda laajempaa kuvaa moniulotteisesta ilmiöstä sekä saada tutkimusongelmiin mahdollisimman kattavat vastaukset. Haastattelu siis täydensi kyselyä tarkastelemalla asioita syvällisemmin (Cohen ym. 2018, 506). Haastattelussa haastatteli esittää suullisia kysymyksiä ja haastateltava vastaa niihin oman tietämyksensä ja kokemuksiensa perusteella. Haastattelun etuna tiedonkeruumenetelmänä on joustavuus, sillä kysymyksiä on mahdollista toistaa ja selittää auki. Lisäksi haastattelussa tutkijat pääsevät olemaan autenttisessa kontaktissa tutkittavien kanssa, jolloin tutkittavia pystytään samalla myös havainnoimaan (Tuomi & Sarajärvi 2012, 72–73.) Vaikka tässä tutkimuksessa havainnointia ei käytetty tutkimusmenetelmänä hyödyllistä oli, että tutkijat pystyivät näkemään, miten haastateltava muotoilee ajatuksiaan ja yhdistää asioita toisiinsa (Cohen ym. 2018, 506).

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastattelun etuna tutkimuksessa on, että haastateltavat pystytään valitsemaan sen perusteella, kenellä on kokemusta tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2012, 74). Haastateltavat opettajat tavoitettiin kyselylomakkeen avulla, johon vastanneilla oli mahdollisuus ilmoittautua vapaaehtoiseksi haastatteluun. Yksilöhaastatteluihin osallistui lopulta kymmenen opettajaa. Haastatteluajat sovittiin sähköpostitse. Haastattelut toteutettiin etänä Zoomin välityksellä kolmen viikon aikana syksyllä 2023. Etävaihtoehto toteutukselle valikoitui siksi, että ajat oli helppo sopia opettajien kanssa, sillä haastattelun pystyi toteuttamaan mistä vain. Zoomin kautta pidetyssä haastattelussa pystyttiin näkemään haastateltava videokuvan välityksellä, joka mahdollisti kasvokkain tapaamisen. Kahden haastateltavan kanssa videokuvaa ei saatu toimimaan, joten heidän kanssaan keskusteltiin vain äänen välityksellä. Haastateltaville lähetettiin haastattelua edeltävänä päivänä muistutus, joka sisälsi haastatteluajan ja linkin Zoom -tapaamiselle. Viestissä kerrottiin myös, että haastatteluun ei tarvitse valmistautua etukäteen mitenkään, vaan se toteutetaan rentona keskusteluna. Haastateltavat eivät siis nähneet kysymyksiä aiemmin, jotta haastatteluun osallistuminen ei vaatisi kiireisiltä opettajilta muuta aikaa, kuin sen toteutuksen.

Haastattelun alussa tutkijat esittelivät itsensä ja haastateltavalta kysyttiin kuulumisia, jotta tunnelma olisi mahdollisimman rento ja turvallinen, sillä on tärkeää, että haastattelija luo luottamuksellisen ilmapiirin heti haastattelun alussa (Kananen 2017, 91). Lisäksi haastattelijat painottivat, että haastattelun tarkoituksena on saada tietoa aiheesta ja kuulla haastateltavan omia kokemuksia aiheeseen liittyen. Haastateltavaa muistutettiin, että haastattelussa ei ole kiire ja vastauksia voi miettiä rauhassa. Yksilöhaastattelut olivat kestoltaan noin 30 minuuttia, (keskiarvo 28,21 min.) pisimmän kestäessä 36,15 minuuttia ja lyhimmän 15,53 minuuttia.

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina (ks. liite 3). Teemahaastattelu valikoitui tähän tutkimukseen siksi, että haluttiin korostaa opettajien näkemyksiä tutkittavasta aiheesta. Teemahaastattelussa haastattelu etenee etukäteen päätettyjen teemojen perusteella, jotka sisältävät tarkentavia kysymyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2012, 75). Haastattelurungossa oli kolme teemaa, jotka olivat johdatus aiheeseen, kouluväkivallan ennaltaehkäisy ja kouluväkivaltaan puuttuminen (ks. kuvio 1). Ensimmäinen teema sisälsi opettajan omia kokemuksia kouluväkivallasta ja pohdintaa väkivallan esiintymiseen vaikuttavista syistä. Kouluväkivallan ennaltaehkäisyssä kysyttiin opettajien näkemyksistä tapoihin ehkäistä

väkivaltaa. Viimeinen teema käsitteli kouluväkivaltaan puuttumisen keinoja ja selvittämistä. Haastattelun lopuksi haastateltavalta kysyttiin vielä, saako hänen kertomiaan asioita käyttää anonymisti tässä pro gradu -tutkielmassa. Tähän saatiin kaikilta haastateltavilta myönteinen vastaus.

Kuvio 1. Haastattelun teemat.

Kaksi haastattelijaa mahdollisti työnjakamisen haastattelujen toteutuksessa. Jokainen haastattelu toteutettiin siten, että toinen oli vastuussa kahdesta haastattelun teemasta ja toinen yhdestä. Haastatteluvuorossa oleva esitti varsinaiset kysymykset ja toinen keskittyi kuuntelemaan ja esitti mahdollisesti tarkentavia kysymyksiä tai kommentteja. Lisäksi se, joka ei ollut haastatteluvuorossa, pystyi pitämään huolen tekniikan toimivuudesta ja varmisti, että haastattelun nauhoitus on päällä. Haastattelut nauhoitettiin Zoomin nauhoitustoiminnolla, joka tallensi ne tietokoneelle. Näin haastattelijat pystyivät keskittymään keskusteluun ja vuorovaikutukseen haastattelun aikana, sillä haastattelu on vuorovaikutustapahtuma, jossa molempien osapuolten on kuunneltava toisiaan (Kananen 2017, 91). Nauhoitukseen kysyttiin haastateltavan lupa ennen nauhoituksen päälle laittamista. Tämän jälkeen ne tallennettiin tietoturvalliseen Seafile -palveluun. Kansioon on pääsy vain tutkijoilla ja aineistoa säilytetään viisi vuotta, jonka jälkeen se hävitetään tietoturvallisesti.

3.3 Aineiston käsittely

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen aineiston käsittelyä. Määrällinen aineisto analysoitiin tilastollisin menetelmin hyödyntäen SPSS- ohjelmaa (IBM SPSS Statistics). Laadullista aineistoa analysoitiin sekä aineistolähtöisesti että teoriaohjaavasti. Aineistolähtöinen analyysi mahdollisti aineistosta esiin nousseiden uusien asioiden monipuolisen käsittelyn, kun taas teoriaohjaavan analyysin käyttö auttoi tutkimustulosten yhdistämisessä aiempaan tutkimukseen ja teoreettiseen taustaan. Eri aineiston analyysitapoja yhdistelemällä pyrittiin saavuttamaan kokonaisvaltainen ymmärrys kouluväkivallasta ja sen vähentämisestä.

3.3.1 Määrällisen aineiston käsittely

Kyselylomakkeen vastaukset ladattiin ja siirrettiin Webropolista suoraan tilastotieteelliseen analyysiin suunniteltuun ohjelmistoon SPSS. Ohjelmassa avoimien kysymysten vastaukset poistettiin ja siirrettiin Excel-taulukkoon, jotta aineiston käsittely ja lukeminen on helpompaa. Aluksi määrällisen aineiston havaintoarvot tarkasteltiin mahdollisten epäselvien ja puuttuvien arvojen varalta. Tällaisia arvoja ei löytynyt aineistosta. Muuttujat nimettiin lyhyemmiksi, jotta tutkijoiden oli helpompi tarkastella ja löytää oikeat muuttujat analysointeja varten. Kaksi väittämistä oli muotoiltu niin, että toinen väittämä suosi avoimia oppimisympäristöjä ja toinen strukturoituja oppimisympäristöjä. Tämän vuoksi toinen näistä väittämistä käännettiin, jotta Likert-asteikko mittaa samanarvoisesti jokaista väittämää. (Tähtinen ym. 2020, 69–70.)

Summamuuttujan tarkoituksena on ilmaista samansisältöiset muuttujat ytimekkäästi ja varmistaa, että yhdistäessä alkuperäisiä muuttujia ne mittaavat samaa ominaisuutta (Nummenmaa 2023, 161). Kyselylomakkeen väittämille ei ollut valmiina ohjeistusta siitä, mitkä väittämät muodostavat summamuuttujat, koska tutkijat olivat rakentaneet väittämät koskien kouluväkivallan ennaltaehkäisyä itse pohjautuen toimenpidesuunnitelmaan lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 (Korpilahti ym. 2019). Tämän seurauksena väittämille koskien kouluväkivallan vähentämistä toteutettiin pääkomponenttianalyysi, jonka tarkoituksena on antaa viitteitä siitä, mitkä väittämät on mahdollista yhdistää summamuuttujiksi (Tähtinen ym. 2020, 218).

Pääkomponenttianalyysin tulosten perusteella muodostettiin kolme summamuuttujaa (ks. taulukko 3), jotka tutkijat nimesivät koulun toimintakulttuuriksi, opettajan osaamiseksi ja

opiskelupaikaksi. Väittämä kaksi (0,79), väittämä viisi (0,86) ja väittämä yhdeksän (0,79) latautuivat vahvasti ensimmäiselle pääkomponentille, joten niistä muodostettiin summamuuttuja koulun toimintakulttuuri. Väittämät yksi (0,58), neljä (0,81) ja seitsemän (0,85) latautuivat pääkomponentille kaksi ja muodostivat näin summamuuttujan nimeltä opettajan osaaminen. Väittämä kolme (0,94) ja väittämä kymmenen (0,75) taas latautuivat kolmannelle pääkomponentille ja näistä väittämistä muodostettiin summamuuttuja opiskelupaikka. Väittämä kolme oli käännetty niin, että nämä väittämät olivat samansuuntaisia. Tällöin, mitä korkeampi arvo opiskelupaikka summamuuttujalle muodostuisi, sitä enemmän opetusta toteutettaisiin strukturoiduissa oppimisympäristöissä. Cronbachin alphan avulla arvioitiin muodostettujen summamuuttujien reliabiliteettia ja se todettiin niillä riittävän korkeaksi; Cronbachin alpha ≥ 0.7 (Tähtinen ym. 2020, 87).

Taulukko 3. Summamuuttujien muodostuminen.

Summamuuttuja	Väittämä
Koulun toimintakulttuuri Cronbachin alpha 0,79	2. Koulussani on tavoitteellinen toimintasuunnitelma tukemassa väkivallatonta kouluympäristöä.
	5. Koulussani opettajilla on yhteiset toimintatavat, joilla puuttua väkivaltatilanteisiin.
	9. Koen, että työyhteisössäni on hyvä ilmapiiri.
Opettajan osaaminen Cronbachin alpha 0,70	1. Toteutan koulussa tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamista lapsilla johdonmukaisesti.
	4. Olen harjoitellut väkivaltatilanteissa toimimista.
	7. Olen saanut koulutusta hyvinvoinnin, turvallisuuden ja työrauhan edistämiseen.
Opiskelupaikka Cronbachin alpha 0,73	3. Toteutan oppituntini pääsääntöisesti avoimissa oppimisympäristöissä, joissa oppilaat saavat työskennellä vapaasti. <i>(käännetty väittämä)</i>
	10. Toteutan oppituntini pääsääntöisesti luokkahuoneessa, jossa oppilailla on määrätty istumapaikat.

3.3.2 Laadullisen aineiston käsittely

Laadullista aineistoa tutkimuksessa oli kyselylomakkeen avoimet kysymykset ja haastattelut. Kyselylomakkeen avoimet vastaukset siirrettiin Excel -taulukointiohjelmaan analysoitavaksi. Haastattelut litteroitiin sanatarkkuudella. Litteroinnissa haastateltavista ja heidän kertomistaan asioista poistettiin kaikki tunnistetiedot. Haastateltavat opettajat nimettiin numeroilla

haastattelujärjestyksessä ja näitä nimiä käytettiin läpi koko tutkimuksen. Litteroidut haastattelut siirrettiin myös Seafile -palveluun. Litteroitua aineistoa oli yhteensä 107 sivua.

Aineiston analysointi toteutettiin aluksi aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä voidaan ajatella olevan kolme vaihetta; aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen. Kaikki litteroidut haastattelut käytiin useaan kertaan läpi ja poimittiin niistä kiinnostavimpia ja tutkimuskysymysten kannalta olennaisia asioita. Tätä vaihetta kutsutaan aineiston pelkistämiseksi. Pelkistämässä aineistosta karsitaan tutkimuksen kannalta epäoleellinen tieto pois ja nostetaan esille tutkimusongelmien kannalta merkittävät asiat. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 108.) Olennaiset kohdat korostettiin korostusvärillä aineistosta ja lopulta siirrettiin uuteen tiedostoon. Sisällönanalyysissä tulee aina määrittää analyysiyksikkö (Tuomi & Sarajärvi 2012, 110). Tässä tutkimuksessa analyysiyksiköksi määriteltiin lauseen osa, lause tai ajatuskokonaisuus, joka sisälsi useita lauseita.

Analysoinnin toisessa vaiheessa eli ryhmittelyssä aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja samaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään esimerkiksi tutkittavan aiheen ominaisuuden tai käsityksen perusteella luokitteluyksiköksi (Tuomi & Sarajärvi 2012, 110). Tässä tutkimuksessa aineisto ryhmiteltiin tutkimusongelmien perusteella. Ryhmittelyä ohjasivat siis opettajien kokemukset kouluväkivallasta, heidän esittämänsä syyt kouluväkivallalle sekä keinot, joilla väkivaltaa voitaisiin vähentää. Ryhmittelyssä luodaan alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2012, 110). Aineistonanalyysin kolmas vaihe eli käsitteellistäminen tapahtui rinnakkain ryhmittelyn kanssa.

Seuraavaksi aineisto teemoiteltiin. Teemoittelu tarkoittaa toistuvasti esille nousevien asioiden muodostamista tutkimuksen kannalta olennaisiksi teemoiksi (Tuomi & Sarajärvi 2012, 112). Teemoittelu tapahtui värjäämällä samaan teemaan kuuluvat analyysiyksiköt samalla värillä. Teemat syntyivät osittain aiemman teorian, tutkijoiden ennakkokäsitysten ja aineistosta esille nousseiden aiheiden perusteella. Teemat nimettiin ja alateemoja yhdisteltiin analyysin loppuvaiheessa isommiksi pääteemoiksi, jotta aineisto olisi selkeämpi (ks. taulukko 4).

Taulukko 4. Esimerkki teemoittelusta.

Analyysiyksikkö	Kuvaus	Alateema	Pääteema
"Mä näen kyllä aika paljon tuossa digitaalisuudessa, pelaamisessa ja se mitä me ollaan nyt täällä näiden lasten kanssa juteltu niin tota kyllähän he kohtaa tosi paljon väkivaltaa siis nimenomaan somen kautta tota ihan sellasia videoita älyttömiä videoita, Tiktok - haasteita." (Opettaja 7)	Lapset näkevät väkivaltaa sosiaalisessa mediassa ja peleissä	Väkivaltaisuus sosiaalisessa mediassa	Yhteiskunnalliset ilmiöt
"Kyllähän toi niinku sota, rauhattomuus ja tietyllä tavalla juurettomuus." (Opettaja 6)	Sodan ja rauhattomuuden vaikutukset lapsiin	Maailmantilanne	

Aineiston analyysiä toteutettiin myös teoriaohjaavasti. Teoriaohjaavassa analyysissä teoreettiset käsitteet liitetään aiempaan tutkimustietoon. Aineistosta esiinnousseita teemoja siis verrattiin johdannossa esiteltyihin tutkimuksiin, joka mahdollisti samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien etsimisen aiempien tutkimuksien ja tämän tutkimuksen välillä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 117.) Tässä tutkimuksessa teemat syntyivät osittain aiemman teorian pohjalta, jossa väkivalta ilmiötä on käsitelty (ks. taulukko 5). Tunne- ja vuorovaikutustaidot on linkitetty taulukossa yksilöön, vaikka niiden nähtiin kuuluvan kaikkiin pääteemoihin. Tämä tehtiin siksi, että yhteyttä teoriaan olisi helpompaa tarkastella.

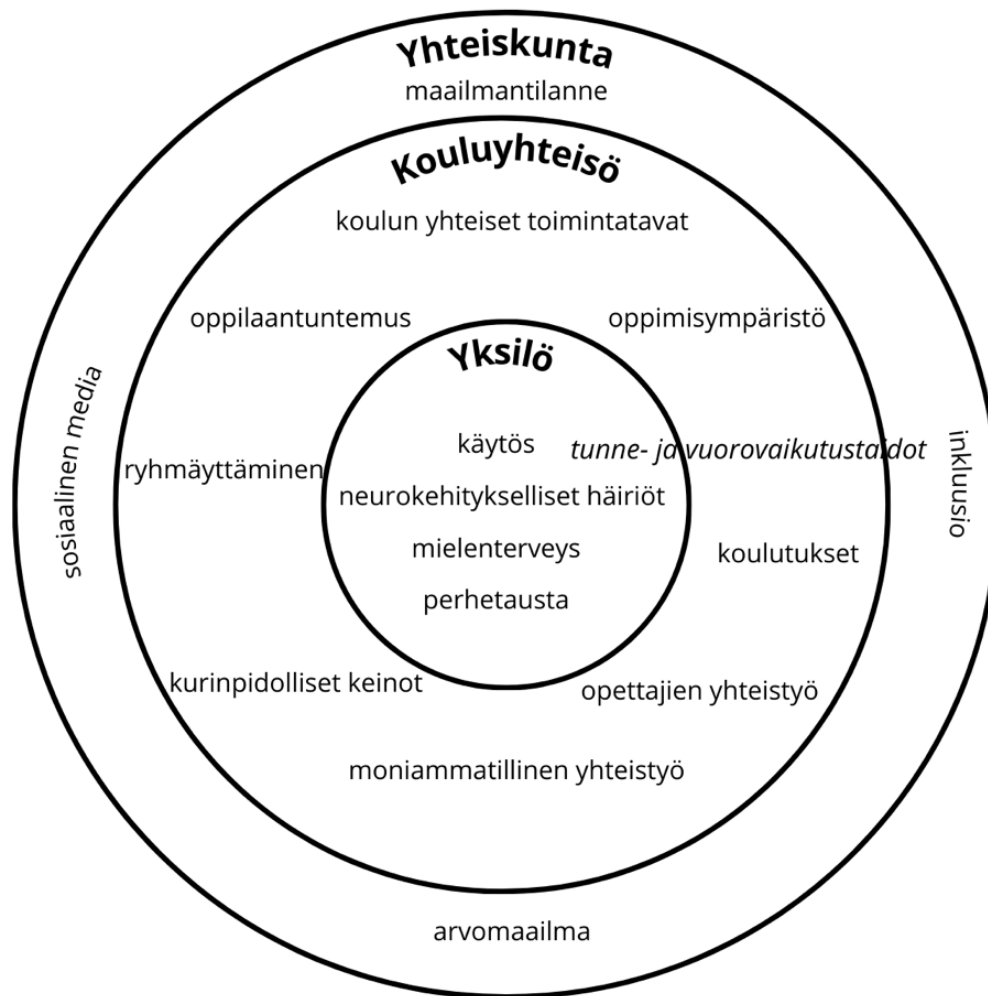
Taulukko 5. Koonti teemoista ja yhteys teoriataustaan.

Pääteema	Alateemat	Yhteys teoriaan
Yksilö	Käytös	Abel ym. 2022; Beckmann ym. 2019; Hamlin & Li 2020; Kim ym. 2017; Kokkonen 2017; Korpilahti ym. 2019; Kyllönen & Rickman 2011; Lahtinen & Rantanen 2019; Laitinen ym. 2020; Lammila-Taskula & Karvonen 2014; Larson ym. 2020; Pelastakaa lapset 2021; Riihonen & Koskinen 2020; Salomaa & Krug 2005; Sandberg 2021; Seifert 2012; Turkkala & Saarholm 2021; WHO 2016; WHO 2020
	Mielenterveys	
	Neurokehitykselliset häiriöt	
	Perhetausta	
	Tunne- ja vuorovaikutustaidot	
Kouluyhteisö	Oppimisympäristö	Espelage ym. 2014; Gaffney ym. 2021; Janhunen 2013; Jääskeläinen 2022; Kim & Lee 2021; Kiilakoski 2014; Köiv 2014; Korpilahti ym. 2019; Kyllönen & Rickman 2011; Laitinen ym. 2020; Larson ym. 2020; Lesneskie & Block 2017; Lindfors & Somerkoski 2016; Opetushallitus 2014; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013; Perusopetuslaki 1998; Rawlings & Stoddard 2019; Sisäministeriö 2012; Unesco 2017; Volungis & Goodman 2017
	Oppilaantuntemus	
	Koulun yhteiset toimintatavat	
	Opettajien yhteistyö	
	Moniammatillinen yhteistyö	
	Koulutukset	
	Kurinpäädolliset keinot	
	Ryhmäyttäminen	
Yhteiskunnalliset ilmiöt	Arvomaailma	Antikainen ym. 2021; Korpilahti ym. 2019; Koski ym. 2023; Opetushallitus 2014; Sisäministeriö 2020; Spratt & Florian 2015; Unesco 2017; Valkenburg & Piotrowski 2017; Välimäki 2023; WHO 2020
	Maailmantilanne	
	Sosiaalinen media	
	Inkluisio	

4 Tulokset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa opettajien keinoja vähentää kouluväkivaltaa. Tutkimuksessa selvitettiin opettajien kokemuksia kouluväkivallasta sekä syitä, joista väkivallan esiintyminen heidän mielestään johtuu. Näiden pohjalta pyrittiin selvittämään väkivallan vähentämisen keinoja. Tutkimustulokset ovat muodostuneet kyselylomakkeeseen vastanneiden 28 opettajan vastauksista ja haastatteluun osallistuneiden kymmenen opettajan kanssa käydyistä keskusteluista. Tulokset ovat pääosin koostuneet laadullisesta aineistosta, joka sisälsi haastattelut sekä kyselylomakkeen avoimien kysymyksien vastaukset. Määrällinen osuus on muodostettu kyselylomakkeen väittämien vastausten avulla ja opettajien subjektiivisesta arviosta väkivallan määrästä kouluissaan.

Tutkimuksen tulokset jaettiin kolmeen isompaan teemaan, jotka sisälsivät useampia alateemoja. Kuvioista 2 nähdään, että kouluväkivaltaa tarkasteltiin kolmen teeman kautta. Teemat rakentuivat yksilön, kouluyhteisön ja yhteiskunnallisten tekijöiden ympärille, jotka muodostavat vuorovaikutteisen ja toiminnallisen kokonaisuuden keskenään. Kuviossa havainnollistetaan opettajien esille tuomia alateemoja ryhmiteltynä pääteemoihin.

Kuvio 2. Kouluväkivaltaan liittyvät yksilölliset, koulu yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tekijät.

Luvussa 4.1 käsitellään opettajien kertomia kokemuksia kouluväkivallasta. Kokemuksista tarkasteltiin väkivallan määrää, tilanteita, joissa väkivaltaa esiintyi sekä sitä, ketkä koulussa olivat väkivaltaisista. Luvussa 4.2 keskitytään opettajien esittämiin syihin kouluväkivallan esiintymiselle. Yksilöön liittyviä syitä olivat käytös, mielenterveys, neurokehitykselliset häiriöt ja perhetausta. Koulu yhteisöön liittyvät syyt olivat oppimisympäristö, oppilaantuntemus ja siihen liittyvät haasteet. Yhteiskunnallisiksi ilmiöiksi kouluväkivallan taustalla luokiteltiin arvomaailma, maailmantilanne ja sosiaalinen media sekä inkluisio. Luku 4.3 käsittelee kouluväkivallan vähentämisen keinoja, joita opettajat toivat ilmi kyselyssä ja haastatteluissa. Vähentämisen keinoina nähtiin yksilöön liittyen kodin ja koulun välinen yhteistyö. Koulu yhteisön toimintaan liittyviä keinoja olivat oppilaantuntemus, oppimisympäristöstä huolehtiminen, ryhmäytyminen, koulun yhteiset toimintatavat, opettajien välinen ja monialainen yhteistyö, koulutukset sekä kurinpidolliset keinot. Tunne- ja

vuorovaikutustaidot nähtiin sekä kouluväkivallan syissä että vähentämisen keinoissa liittyvän kaikkiin yläteemoihin. Yksilön nähtiin omaavan tunne- ja vuorovaikutustaidot, joita harjoitellaan koulu yhteisössä ja sitä kautta toteutetaan ja tarvitaan yhteiskunnan jäsenenä.

4.1 Opettajien kokemuksia kouluväkivallasta

Opettajat arvioivat kyselylomakkeeseen vastatessaan omassa koulussaan esiintyvän väkivallan määrää (ks. taulukko 6). 12 opettajaa vastasi, että väkivaltaa esiintyy kuukausittain tai harvemmin (42,8 %), kun taas 16 opettajaa arvioi, että koulussa väkivaltaa esiintyy päivittäin tai viikoittain (57,2 %). Opettajan toteuttaman subjektiivisen arvion mukaan voidaan havaita, että suurimman ryhmän muodosti (12 opettajaa) viikoittain väkivaltaa arvioivat opettajat. Koska kyseessä on opettajan oma subjektiivinen arvio esiintyvän väkivallan määrästä, on mahdollista, että opettaja arvioi määrää korkeammalle tai matalammalle tasolle totuudenmukaisesta tilanteesta. Lisäksi opettajat voivat määritellä väkivallan eri tavalla, mikä voi vaikuttaa tuloksiin. Havainnot ovat kuitenkin suuntaa antavia ja kertovat, että väkivaltaa esiintyy kouluissa opettajien mukaan runsaasti.

Taulukko 6. Koulussa esiintyvän väkivallan määrä opettajan arvioimana.

Opettajan arvio koulussa esiintyvän väkivallan määrästä	f	f (%)
päivittäin	4	14,3
viikoittain	12	42,9
kuukausittain	6	21,4
harvemmin	6	21,4
Yhteensä	28	100

Kyselylomakkeen avoimessa kysymyksessä, millaisia väkivaltatapauksia koulussasi esiintyy, opettajat kertoivat lyhyesti kokemuksiaan väkivallan esiintymisestä koulussa. Kysymys oli lomakkeessa vapaaehtoinen ja siihen vastasi 24 opettajaa. Koulussa esiintyvän fyysisen väkivallan muodoiksi mainittiin lyöminen, nyrkkitappelut, esineillä heittäminen, töniminen ja toisen oppilaan kulkemisen estäminen. Yleisimpänä väkivallan muotona opettajat mainitsivat tönimisen, joka mainittiin 12 kertaa sekä lyömistä, joka mainittiin kymmenen kertaa. Lisäksi viisi opettajaa kertoi, että oppilaat pelottelevat ja uhkailevat väkivallalla tuomalla kouluun olemattomia tai oikeita teräaseita. Kaksi opettajaa toi esille, että väkivaltaisuus ja väkivaltaiset

tilanteet ovat erilaisia pienluokalla kuin yleisopetuksen puolella. Heidän mukaansa pienluokilla väkivaltaisuutta on enemmän ja väkivaltamuodot ovat usein vaihtelevampia oppilasryhmän mukaan. He mainitsivat esimerkiksi yleisen tönimisen ja potkimisen rinnalla raapimisen ja sylkemisen. Viisi kyselyyn vastanneista opettajista nosti esille myös henkisiä ja sosiaalisia väkivaltatilanteita, joissa sanallisesti haukutaan toista oppilasta. Opettajat mainitsivat, että näitä tilanteita tapahtuu kouluympäristön lisäksi myös sosiaalisen median kautta.

4.1.1 Väkivallan raja on häilyvä

Haastatellut opettajat kertoivat koulussa havaitun väkivallan määrän kasvaneen viime vuosina. Heistä seitsemän koki väkivaltaa kokeneiden ja siihen osallistuneiden oppilaiden osan olevan pieni, mutta kasvava. Kaksi opettajaa korosti väkivallan olevan tiettyjen oppilaiden ongelma. Kolme opettajaa oli sitä mieltä, että väkivaltaista käytöstä esiintyy yleisimmin poikien kuin tyttöjen keskuudessa. Pojilla on opettajien mukaan myös tapana harrastaa leikkittappeluja, mikä tekee väkivallan tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta haastavaa.

”On lisääntynyt. Jonkinlaiset pidäkkeet puuttuu nyt varsinkin nuorilta miehiltä, että poikien ongelma se niinku enemmän on.” (Opettaja 4)

Kysyttäessä kokemuksia kouluväkivallasta kolme opettajaa toivat esille väkivallan tunnistamisen haasteet. Syiksi mainittiin leikkimieliset oppilaiden väliset fyysiset kontaktit ja pelit. Lisäksi yksi opettaja kertoi, että ei ole aina varma, kuka oppilas missäkin tapahtumaketjussa on osallisena, ja mistä väkivaltainen tilanne on saanut alkunsa. Haasteeksi koettiin myös, kun oppilas ei uskalla kertoa kokemastaan väkivallasta aikuiselle.

”Tietysti vaikee sanoa et mikä nyt on sitte sitä väkivaltaa varsinaisesti. Öö ensinäki raja on hyvin häilyvä, koska erityisesti pojat on sellasii, et ne aina nuhjaa keskenään ja sit ne itekki sanoa et tää on leikkittappelu. Siit ei aina tiedä et onkse leikkittappelu vai onks tässä nyt jo onkse siirtymässä siitä jo väkivaltaiseen sellaseen oikeeseen tappeluun.” (Opettaja 3)

4.1.2 Välitunnit, siirtymät ja liikuntahetket väkivallalle alttiina tilanteina

Kertoessaan kokemuksistaan kouluväkivallasta opettajat toivat myös esille tilanteita, joissa väkivaltaa yleisimmin esiintyy koulupäivän aikana. Kuusi opettajaa mainitsi välitunnit yleisimmäksi tilanteeksi oppilaiden väkivaltaiselle käytökselle. Tämä nähtiin haasteena etenkin isoissa kouluissa, joissa kaikkia oppilaita on mahdotonta tuntea ja välituntipihat ovat isoja, jolloin valvojat eivät pysty kaikkea havaitsemaan. Lisäksi yksi opettaja mainitsi, että välituntitilanteet aiheuttivat haastetta, jos oppilailla oli yli luokkarajojen ulottuvia jännitteitä toisten oppilaiden kanssa. Tällöin opettaja koki omat resurssinsa rajalliseksi tilanteen ratkaisemiselle.

”Ainakin just nämä välituntitilanteet on semmosia, mitkä on usein haastavia, ku pihat on isoja ja usein ne niinku ongelmat sit koulussa välil tuleeki siitä et sit esimerkiks välitunnilla on tietysti valvojat ei pysty kaikkii oppilait tuntee.”
(Opettaja 1)

”No mun luokkatilanteissa mun pienryhmäläiset niin tota niin heidän välillään ei ole aggressioita, että he on sitten tota ja on tyyppisemmin ehkä sitten niinku tuolla mun luokkatilanteiden ulkopuolella semmoisten oppilaiden kanssa, joiden ryhmäytymiseen mulla ei ole osaa eikä arpaa niin tekemisissä. Eli nää menee niinku luokkarajojen yli ja vähän niinku myöskin tota luokkatasorajojen yli. Ja siellä voi olla semmoisia jännitteitä, mitkä syntyy vaikka koulupäivän ulkopuolella niin mulla on aika rajalliset keinot niinku siihen puuttuu millään lailla.”
(Opettaja 4)

Väkivallalle alttiiksi tilanteeksi neljä opettajaa mainitsi siirtymät koulupäivän aikana. Esimerkiksi välitunneille, ruokailuun tai toiselle oppitunnille siirryttäessä oppilaat, joilla luokkatilanne sujuu hyvin, saattoivat alkaa käyttäytyä aggressiivisesti. Näistä tilanteista puuttui opettajien mukaan opettajan kontrolli ja mahdollisesti myös valvova katse. Kaksi opettajaa kertoi koulun tilojen ahtauden syyksi siirtymien haastavuudelle. Käytävät saattoivat olla esimerkiksi välitunnille siirryttäessä liian ruuhkautuneita, kun ne koettiin jo valmiiksi liian kapeiksi.

”Esimerkiks joillekki lapsille siirtymät on hirvee haastavia, että luokkatilanne menee ok, mut anna olla, ku siirrytää välitunnille nii tos on toi käytävä enne ku päästää naulakolle ni siinä sattuu ja tapahtuu.” (Opettaja 2)

Kolme opettajaa toi esille liikuntatunnit yleisenä tilanteena väkivallan esiintymiselle. Liikunnassa käytetyt välineet kuten pallot saattavat liikuntatunnin aikana lentää toisia oppilaita päin. Lisäksi pelitilanteet niin liikunta- kuin välitunneillakin saattavat aiheuttaa tunteiden kuohuntaa, jolloin oppilas menettää malttinsa ja käyttäytyy väkivaltaisesti. Peleissä saattoi opettajien mukaan myös syntyä fyysistä käsiksi käymistä ilman, että sen on tarkoitus olla väkivaltaista, kun oppilas esimerkiksi taklaa toisen oppilaan.

”Liikunnassaha tulee paljon, ku siel on niitä esineitä et joku heittääki jollai tahallaan niinkun päin naamaa jalkapallon tai koripallon tai ku menee hermot nii ne heittää tahallaan kovaa jotain tota henkilöä päin jonku kovan esineen.”
(Opettaja 3)

”Esimerkiksi tänään oli semmoinen läheltä piti -tilanne. Tässä mun luokassa on oppilas, joka tota veti herneen nenään sellaisessa liikuntahetkessä ja jostain syystä, mitä me aikuiset ei nähty tai rekisteröity ja hän meni ihan tiltiin ja oli ihan vähällä, että ei olisi käynyt päälle, mutta hän onneksi sitten lähti siitä varastoon lukittautui sinne ja oli siellä sitten rauhoittumassa, mikä oli ihan hyvä siinä tilanteessa.” (Opettaja 7)

4.1.3 Yleis- ja erityisopetuksen erot väkivallan esiintymisessä

Kahden opettajan havaintojen mukaan väkivaltaisia koulussa ovat kuitenkin vain tietyt oppilaat, eivätkä ongelmat koske kaikkia oppilaita. He toivat esille erot yleis- ja erityisopetuksen välillä. Erityisopetuksessa olevien pienluokkien keskuudessa väkivalta oli opettajien mukaan tavallisempaa kuin yleisopetuksessa, minkä vuoksi myös erityisopettajilla on enemmän kokemusta väkivaltatilanteista kuin luokanopettajilla.

”Voi yleisellä tasolla puhuu, mutta ne, joilla niitä ongelmia on, ne on yleensä niinku se viisi poikaa per niinku ikäluokka, jotka jatkuvasti jossain niinku nahistelemassa.” (Opettaja 4)

”Pienluokanopettajathan nii nehän on niinkun, koska siel on niin paljon niitä erityistapauksia niin niillähän on koko ajan tää väkivallan uhka et niil pitää olla niinku koko ajan sillee tuntosarvet herkkinä et ei mun arkielämässä oo niinku sellasta tavallisella luokalla.” (Opettaja 3)

Erityisluokalla opiskelevat oppilaat saattavat kärsiä oppimisvaikeuksista tai käytökseen liittyvistä haasteista. Myös opiskelua hankaloittavat tarkkaavuuden haasteet voivat vaikuttaa oppilaan käytökseen, kun itse oppiaineeseen ja tehtäviin ei jakseta keskittyä, voi luokassa syntyä enemmän haastavia tilanteita. Yksi opettaja toi esille, että inklusion myötä erilaisia haasteita omaavia oppilaita on myös yleisopetuksessa ja esimerkiksi oppilas, joka ei ADHD:n vuoksi jaksa keskittyä, voi luoda levottomuutta myös muuhun ryhmään. Voidaan todeta, että yleis- ja erityisopetuksen erot kouluväkivallan esiintymisessä saattavat olla koulukohtaisia.

4.1.4 Väkivalta voi kohdistua myös opettajaan

Opettajaan kohdistuneesta väkivallasta kokemuksia oli haastatelluista opettajista neljällä. He kertoivat sen kuitenkin olevan harvinaista. Opettajien kokemissa väkivaltatilanteissa oppilaat olivat potkineet, lyöneet tai repineet opettajaa hiuksista. Toisaalta yksi opettajista kertoi opettajaan kohdistuvan väkivallan olevan usein enemmänkin vain uhkailua väkivallalla. Tilanteet, joissa oppilas oli ollut opettajaa kohtaan väkivaltainen, johtuivat opettajien mukaan usein siitä, että oppilas hermostui tai menetti malttinsa jonkin asian takia, mitä opettaja hänelle sanoi. Joihinkin oppilaisiin kannattaa opettajien mukaan suhtautua varauksella ja pitää huolen siitä, että ei mene liian lähelle oppilasta, jotta hän ei provosoituisi.

Yksi opettaja mainitsi, että erityisesti yläkoulun oppilaiden kanssa opettajana saattaa olla jopa pelottavaa ja haastavaa mennä väkivaltatilanteeseen väliin, sillä oppilaat ovat mahdollisesti jo opettajan kanssa samankokoisia. Alakoulun lapsia on helpompi estää fyysisesti ja tarvittaessa pitää kiinni, sillä he ovat pienempiä kokoisia. Yläkoulun oppilaiden tappelut saattavat opettajan mukaan olla myös fyysisesti rajumpia, jolloin niitä on haastavampi hillitä.

”Mä vähän niinku toruin, että niinku et tolleen ei saa tehdä. Niin sitten se kaveri hermostui ja huitaisi mua suoraan naamaan. Kannattais niinku säilyttää oman mielen maltin, olla rauhallinen ja pitää niinku tällöisen turvavälin, ettei mene liian lähelle. Mutta sitten tässä tapauksessa, kun mä kosketin oppilasta olkapäähän niin siinä mä niinku menin sitten niinku tietysti lähelle.” (Opettaja 8)

4.2 Opettajien esittämiä syitä kouluväkivallan esiintymiselle

Opettajat kertoivat haastattelussa omia havaintojaan ja ajatuksiaan syistä kouluväkivallan esiintymiselle. Kaikki kymmenen opettajaa mainitsivat, että kouluväkivalta on lisääntynyt kouluissa viimeisen parin vuoden aikana. Opettajien esittämät syyt kouluväkivallan esiintymiselle olivat moninaisia. Opettajien kertomat syyt liittyivät yksilöön, kouluyhteisöön ja laajemmin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Useimmat syyt olivat sellaisia, että ne olivat yhteydessä toisiinsa. Havaittavissa oli syy-seuraussuhdetta, jossa yksi tekijä vaikutti toisen syyn esiintymiseen. Esimerkiksi yksi opettaja kertoi syyksi väkivallan esiintymiselle vanhempien passiivisuuden ja läsnäolon puutteen, joka on saattanut johtaa siihen, että lapset hakeutuvat vääränlaiseen seuraan tai alkavat esimerkiksi katsomaan videoita sosiaalisesta mediasta, jotka altistavat väkivallalle.

“Enemmän ja enemmän on semmosii huoltajia, joilla ei oo aikaa tai kiinnostusta tai molempia olla riittävästi lastensa kanssa ja sit lapset hakee sit seuraa jostain muualta sitte netistä tai sit jostain kauppakeskuksen käytäviltä tai jotain et sit sieltä niinku sinne ajautuu sit semmosia tota muita samalla tavalla ajattelevia ja ehkä samanlaises tilantees olevia ja sit tämmönen jengikulttuuri nii se on lähteny ihan selvästi niinku meillekki pesiytyy.” (Opettaja 1)

Opettajien esille nostamat syyt kouluväkivallan esiintymiselle jaettiin kolmeen teemaan, jotka ovat yksilö, kouluyhteisö ja yhteiskunnalliset ilmiöt. Yksilöön liittyviä syitä olivat käytöksen haasteet, mielenterveydelliset haasteet ja neurokehitykselliset häiriöt sekä perhetausta. Kouluyhteisöön liittyvät syyt olivat oppimisympäristö ja haasteet oppilaantuntemuksessa. Viimeiseksi ryhmäksi muodostui yhteiskunnalliset ilmiöt, joka sisälsi inklusion, arvomaailman, ajankohtaiset maailmantilanteet, kuten sodat tai pandemia sekä sosiaalisen median. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen puute nähtiin osana jokaista teemaa.

4.2.1 Oppilaaseen vaikuttavat tekijät kouluväkivallan taustalla

Neljä opettajaa näkivät erilaiset käyttäytymisen haasteet syynä kouluväkivallan esiintymiselle. Oppilaiden impulsiivisuuden koettiin aiheuttavan väkivaltaa helposti. Aggression tunne näkyi opettajien mukaan usein fyysisenä. Opettajat kokivat joidenkin oppilaiden olevan välinpitämättömiä väkivallan seurauksista ja kertoivat, että oppilaat eivät ymmärrä, mitä

toiselle voi tehdä ja kokeilevat rajoja. Kouluissa on entistä enemmän oppilaita, jotka eivät usko auktoriteettia eivätkä välitä kurinpitotoimista.

“Monet oppilaat on nii impulsivisia et se ei paljo vaadi et tilanteet sit kehitty tappeluks.” (Opettaja 1)

“Oppilailla on tota paljon taipumuksia tämmöiseen, että niinku se tota jotenkin aggressio tulee nopeesti fyysiseksi.” (Opettaja 4)

Yhdeksän kymmenestä opettajasta mainitsi väkivallan lisääntymiselle syyksi lasten ja nuorten pahan olon ja mielenterveyden haasteet. Opettajien kokemuksen mukaan lapsia, joilla on haasteita henkisessä ja psyykkisessä hyvinvoinnissa on paljon, eivätkä he saa tarvitsemaansa tukea. Kouluväkivalta nähtiin merkinä pahasta olost ja yrityksenä hakea huomiota aikuisilta. Opettajat toivoivat enemmän monialaista yhteistyötä, jossa eri ammattikunnat tekisivät töitä yhdessä lasten ja nuorten mielenterveyden hyväksi.

Opettajat korostivat lasten koulun ulkopuolisen elämän merkitystä koulussa tapahtuville asioille. Koulua ei käydä tyhjiössä, vaan koulupäivään vaikuttavat jokaisen oppilaan henkilökohtaisen elämän tapahtumat. Erityisesti maanantai nähtiin haastavana päivänä, kun viikonlopun asiat olivat lapsilla vielä mielen päällä. Kaksi opettajaa korosti myös heikkoa itsetuntoa syynä väkivaltaiseen käytökseen. Kun lapsi kokee jatkuvasti olevansa huono jossakin tai saavansa huonoa palautetta käytöksestään, hän saattaa alkaa ajatella sitä tosiasiana, jolloin väkivaltainen käytös vain jatkuu. Tämän nähtiin vaikuttavan myös opiskelumotivaatioon ja oppilaat saattoivat kieltäytyä koulutehtävien tekemisestä, joka aiheutti lisää levottomuutta koulussa.

”Valitettavasti toinen painava syy on se, et meil on myös lapsia, jotka voi mieleltään huonosti ja he ei välttämättä saa sitä tukea tai semmosta niinku turvaa tai opetusta, että mikä niinku heille kuuluis.” (Opettaja 2)

”Nuoret voi tosi huonosti, lapset voi tosi huonosti ei kaikki, mutta iso osa, jotka aiheuttaa sitten ongelmia niinku jatkossa. Tota kyllä siihen pitäisi pysähtyä ja siihen, että meillä on hirveä tulva nuoria vankeja tuolla vankiloissa, että se on tosi huono suuntaus, että jotain näköalattomuutta on jotain sellaista niinkun pahaa oloa, pahoinvointia, johon täytyisi voida puuttua. Mun mielestä salaisuus

olisi kyllä aika pitkälle siinä, että eri ammattikunnat tekisi työtä enemmän yhdessä.” (Opettaja 7)

Kolme opettajaa kertoi oppilaiden erilaisten neurokehityksellisten häiriöiden olevan yhteydessä kouluväkivallan esiintymiseen koulussa. Erityisen haastava tilanne on silloin, kun oppilaan diagnoosiin ei ole ehditty puuttua esimerkiksi lääkityksellä tai muilla tarvittavilla tukitoimilla. Oppilaiden, joiden käytöksen taustalla oli jokin neurokehityksellinen häiriö, toimintaan on opettajien mukaan hankalampaa keksiä keinoja vaikuttaa. Tällöin kouluväkivallan kitkeminen voi olla pitkä prosessi.

“On ongelmallista, jos meil on selkeesti psyykkisesti sairas lapsi, joka ei pysty niinku ikinä esimerkiks peilaa ja refleктоimaan sitä tilannetta niin, että hän olisi tehnyt jotain väärin tai että et se niinku mielikuva siitä niinku todellisesta elämästä on niinku ihan eri, mitä sitten niinku se oikeesti on. Nii niissä on tosi vaikee niinku kääntää sitä itekkää, että mikä on nyt se keino et tää lapsi tajuaa tän. Ne on niinku tosi haastavii et sit välillä on myös iha oikeesti tilanteita, että laittaa kädet ristii ja pistää rukouksen eteenpäin et kumpa nyt huomenna ei sattuis mitään.” (Opettaja 2)

”Sitten myöski et on aika paljon tämmösiä vaikeita niinku diagnooseja niillä, että on niinku vaikeeta adhd:ta, mihin ei oo vielä niinku ehditty puuttumaan esimerkiks lääkityksellä tai sitten voi olla myös joku muu tän tyylinen, vaikka touretten tyylistä tai asperger tyylistä, mikä sit voi aiheuttaa sitä.” (Opettaja 10)

Neljä opettajaa korosti kodin merkitystä kouluväkivaltailmiön esiintymisessä. Osittain syynä nähtiin vanhempien välinpitämättömyys tai kyvyttömyys lastensa kasvattamiseen ja osittain taas perhetaustan haasteet, kuten huono-osaisuus tai vanhempien työttömyys. Vanhemmilta opitut mallit nähtiin myös syynä oppilaiden käytökseen. Jos vanhemmat ovat aggressiivisia tai itse käyttäytyvät väkivaltaisesti, saattavat lapset oppia myös mallintamaan tätä käytöstä ja luulla, että se on oikea toimintatapa ja tähän on opettajan haastavaa vaikuttaa kouluympäristössä.

“Monet semmoset asiat, mitä ennen pidettiin itsestään selvänä, että kodit hoitaa ja kasvattaa ni ne ei enää sitä oo et siihen varmaa on monia syitä et tosiaan vanhempien arvomaailmat on erilaisia ja sitten toiset on vaan niin kiireisiä, että työt vie paljon aikaa tai sitten toimeentulo on tiukassa ja tarvii tehdä montaa työtä niin siihen kasvatukseen ei vaan jää riittävästi aikaa.” (Opettaja 1)

“Tai sit just se et lapsel on niinku hankala tausta kotitausta, mikä voi aiheuttaa kans sellasta väkivaltasta käyttäytymistä, että ei oo sitä niinku tunteiden hallintaa.” (Opettaja 10)

4.2.2 Oppimisympäristöt ja oppilaantuntemuksen haasteet yhteydessä väkivallan esiintymiseen

Kouluun liittyvinä syinä kouluväkivallan esiintymiselle mainittiin oppimisympäristö ja oppilaantuntemuksen haasteet. Kolme opettajaa mainitsi syyksi väkivallalle oppimisympäristön ongelmat. Haasteena nähtiin muun muassa tilojen ahtaus ja meluinen ympäristö, joka kuormittaa niin oppilaita kuin opettajia. Yksi opettajista korosti, että kaikki lapset eivät kaipaa ympärilleen niin paljon ärsykeitä kuin koulussa saattaa olla, jolloin esimerkiksi tukea tarvitsevat lapset saattaisivat hyötyä erityistarpeita varten suunnitellusta oppimisympäristöstä. Oppimisympäristö vaikutti opettajien mukaan oleellisesti myös oppilaiden kouluhyvinvointiin ja koulussa viihtymiseen. Jos oppilaat eivät viihdy koulussa, syntyi kolmen opettajan mukaan myös väkivaltatapauksia enemmän.

“Joo ja sitten niinku tämmöisessä isossa koulussa, kun on tämmöisiä oppilaita, jotka vaatisi erityistä kohtelua. Niin se on ihan mahdotonta, kun tää on niinku ihan ja viime vuonna oli vielä enemmän täynnä. Täällä on paljon porukkaa käytävillä, kova meteli, opettajat vaihtuu jatkuvasti. Niin se on ihan mahdotonta tuntee kaikkia oppilaita, huomata kaikkea ja oppilaatkin ahdistuu tuolla ahtaalla melusalla käytävällä.” (Opettaja 8)

Kaksi opettajaa mainitsi väkivallan esiintymiseen vaikuttavana tekijänä oppilaantuntemuksen haasteet. Haasteet syntyivät muun muassa siksi, että koulut ovat isoja eikä opettajilla ole mahdollisuutta tuntea kaikkia oppilaita tai tietää kuinka heidän kanssaan tulisi toimia haastavissa tilanteissa. Yksi opettajista kertoi myös sosiaalitoimen kanssa tehtävän yhteistyön olevan haasteena oppilaantuntemukselle. Sosiaalitoimi ei lain mukaan saa paljastaa oppilaan asioita koululle, joten opettajat ajautuvat tilanteeseen, jossa he ovat huoltajien antaman tiedon varassa. Kaikki huoltajat eivät kuitenkaan ole aktiivisia kertomaan asioita opettajille, joten opettajat saattavat jäädä pimettiin suurista oppilaan elämässä tapahtuvista asioista, jotka taas vaikuttavat hänen käytökseensä koulupäivän aikana.

“Sosiaalitoimihan ei meille paljasta ylipäättää asioista juuri mitään et me ollaan yleensä siinä tiedon varassa, mitä me huoltajilta kuullaan ja sehän on välillä sitte haastavaa, et meiän ois hyvä tietää joitai asioita, mut jos huoltajat ei kerro meille syystä tai toisesta ni me ei vaan välttämättä tiedetä ja sit voi tulla niitä lapsella niitä myös ylilyöntejä, ku me emme tiedä jotain asiaa nii me ei olla osattu ennakoida.” (Opettaja 2)

4.2.3 Yhteiskunnalliset ilmiöt kouluväkivallan taustalla

Kouluväkivallan taustalla oleviksi yhteiskunnallisiksi ilmiöiksi opettajat mainitsivat muun muassa epävarman maailmantilanteen kuten viime aikoina syttyneet sodat ja niistä uutisointi. Maailmantilanteeseen liittyi myös korona ja siitä seuranneet eristysajat, jotka vaikuttivat kaikkien arkeen. Yhteiskunnallisina vaikuttavina ilmiöinä nähtiin myös sosiaalisen median sisältö, jota lapset ja nuoret näkevät omilta puhelimitaan. Opettajien mukaan myös arvomaailma on muuttunut siihen suuntaan, että väkivaltaa ja ns. ”kovia” arvoja ihannoidaan enemmän etenkin nuorten poikien keskuudessa. Neljä opettajista mainitsi havainneensa tällaisia muutoksia arvomaailmassa.

“Tommosen niinku väkivallan ja tommosen ganstameiningin niinku ihannointi et monien mielest se on vaa myös niinku coolia, ettei myöskää ehkä tajuta ajatella sitä sillee kriittisesti.” (Opettaja 1)

“Ehkä ainakin poikien ja miesten maailmassa nyt ihannoidaan semmoista vähän niinku kovat arvot. Semmoisten, no puhe alfoista alkoi ennen, kun tää väkivalta alkoi lisääntyä.” (Opettaja 4)

Maailmantilanteen nähtiin myös vaikuttavan väkivallan esiintymiseen. Esimerkiksi muutaman vuoden takainen koronapandemia oli yhden opettajan mukaan eristysvaatimuksillaan ja etäopetuksellaan aiheuttanut muutosta koulumaailmassa. Tästä, kuten muistakin ilmiöistä, tulisi keskustella ja suunnitella toimenpiteitä yhä laajemmin yhteiskunnallisesti. Myös sodat ja ilmastokriisi mainittiin oppilaita kuormittavina tekijöinä, jotka luovat rauhattomuutta.

“Kyllähän toi niinku sota, rauhattomuus ja tietyllä tavalla juurettomuus.” (Opettaja 6)

“No koronavuosien jälkeen niin se lukuvuosi kaksikymmentäyksi kaksikymmentäkaksi oli jo sellainen, että sitten kun palattiin kouluun niin siellä alkoi näkymään sellainen semmoiset keinottomuus jotenkin opettajalla. Mä en osaa sanoa, että voiko siitä syyttää koronaa, voiko siitä syyttää sitä, että oltiin eristyksissä, mutta pitäisi tosiaan ehkä entistä enemmän mun mielestä nyt näitten puhuttaneiden ilmiöiden ympärillä niin kuin oikeasti koko kansakunnan pitäisi pysähtyä.” (Opettaja 7)

Kuusi opettajaa näki sosiaalisen median vaikuttavan väkivallan lisääntymiseen koululaisten keskuudessa. Sosiaalisessa mediassa leviävä sisältö on opettajien mukaan haitallista alakouluikäisille ja oppilaat omaksuvat tiettyjä käyttäytymismalleja näkemistään videoista. Sosiaalisessa mediassa ovat viime aikoina yleistyneet lyhyet videopätkät, joiden kuluttaminen vaikuttaa keskittymiskyvyn heikkenemiseen entisestään, kun osa lapsista ei jaksakaan katsoa edes alle minuutin mittaisia videoita. Sosiaaliseen mediaan rinnastettavissa ovat myös digitaaliset pelit, joissa väkivaltaisuus voi olla koko pelin teemana. Tätä kautta väkivaltainen virtuaalitodellisuus saattaa hämärtyä oppilaiden mielessä ja he luulevat, että peleissä nähdyt asiat ovat sallittuja tai totuudenmukaisia.

“Mitä monelle vanhemmallekkaan, eihän ne tiedä, mitä alakoululaiset, mitä videoita ne katsoo, oikeesti näytetään tällästä sontaa siellä on. Sitten esimerkiks mä tiedän et nyt kouluis on levinny sellanen Tiktok- haaste nii tota et avataan vessan ovi ja kuvataan jotain vessassa.” (Opettaja 6)

“Mä näen kyllä aika paljon tuossa digitaalisuudessa, pelaamisessa ja se mitä me ollaan nyt täällä näiden lasten kanssa juteltu niin tota kyllähän he kohtaa tosi paljon väkivaltaa siis nimenomaan somen kautta tota ihan sellasia videoita älyttömiä videoita, Tiktok- haasteita.” (Opettaja 7)

“No ne syyt on varmaa aika moninaiset, mutta kyllä mä veikkaisin, että niinku tää älypuhelimet ja noin niin ja mallit, mitä niinku sieltä omaksutaa nii ne vaikuttaa siihen käyttäytymisnormeihin.” (Opettaja 8)

Haastatelluista opettajista kaksi näkivät inklusion haasteena ja eräänlaisena syynä väkivallan yleistymiselle. Opettajien mukaan osa lapsista kaipaisi pienempää opetusryhmää ja rauhallisempaa ympäristöä, jossa on vähemmän ärsykejä. Opettajien mukaan oppilaat, joilla on oppimisen tai käytöksen kanssa haasteita saattoivat aiheuttaa levottomuutta myös muissa

oppilaisissa. Lisäksi he mainitsivat, että oppilaan oman hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää, että oppilas pääsisi hänen tarpeitaan palvelemaan oppimisympäristöön.

“Itsehän en ole mikään inklusion ja integraation suuri kannattaja vaan ennemminkin näkisin niin, että olis ihan hyvä, että meillä olis myös erikseen semmosia erityiskouluja, joissa sit joku lapsi, joka ei ehkä kaipaa niitä ärsykeitä niin paljon nii sais semmosen vähemmän ärsykkeisen ympäristön.” (Opettaja 2)

“Me ollaan kuitenkin peruskoulu meil on se koko otanta siit ikäluokasta ni siihen joukkoon mahtuu kaikenlaist sakkii.” (Opettaja 5)

Haastatellut opettajat olivat sitä mieltä, että lasten ja nuorten tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat heikentyneet viime aikoina. Koululaisilla on opettajien mukaan haasteita ymmärtää mitä toiselle voi tehdä tai sanoa ja he kokeilevat rajoja. Haasteita oli opettajien mukaan sekä tunteiden tunnistamisessa että ilmaisemisessa. Kun oppilaat eivät osaa ilmaista tunteitaan, saattavat ne purkautua väkivaltana. Tämän vuoksi oppilaat tarvitsevat opetusta ja tukea tunnetaidoissa, mutta moni opettajista mainitsi tämän kuitenkin olevan haaste, sillä varsinaista aikaa tunnekasvatukselle ei lukujärjestyksessä ole varattu. Erityisesti yläkoulun puolella opettajien opettaessa vain tiettyjä oppiaineita oppilaille, ei vastuuta vuorovaikutustaitojen opettamisesta ole varsinaisesti jaettu.

“No ennaltaehkäisy pitäisi olla niinku tämmöistä kasvatuksellista, opetuksellista yrittäisi niinku opettaa niinku ongelmanratkaisukykyä, että olisi muitakin keinoja kuin väkivalta. Mutta kyllähän se aika vähälle niinku yläkoulussa jää. Ei täällä ole aikaa. Opetussuunnitelma painaa koko ajan päälle.” (Opettaja 8)

4.3 Keinoja kouluväkivallan vähentämiseen

Keinoja väkivallan vähentämiselle tutkittiin sekä määrällisesti että laadullisesti. Tutkimusongelmaan selvitettiin vastausta kyselylomakkeessa väittämien sekä avoimien kysymysten avulla, jonka jälkeen aihetta syvennettiin haastatteluilla. Taulukkoon 7 on koostettu summamuuttujien keskeisimpiä tunnuslukuja. Summamuuttujat ovat muodostuneet väittämistä, jotka koskivat opettajan keinoja vähentää kouluväkivaltaa. Keskiarvoja tarkastelemalla voidaan huomata, että opettajat ovat vastanneet summamuuttujia koskeviin väittämiin suhteellisen korkealle. Keskiarvojen perusteella opettajat arvioivat erittäin

myönteiseksi, että koulussa oli yhteiset toimintatavat toimia ($ka= 11,61$), opettajat toteuttivat väkivallan vähentämisen keinoja aktiivisesti omassa työssään sekä oma osaaminen tilanteissa toimiessa oli korkealla ($ka= 11,54$). Lisäksi suurin osa oppitunneista toteutetaan strukturoidummissa oppimisympäristöissä eli esimerkiksi luokkahuoneessa eikä avoimissa oppimisympäristöissä ($ka= 8,00$). Opettajien antamia vastauksia syvennettiin haastatteluiden avulla, jonka myötä saatiin selville, että koulun toimintakulttuurissa ja opettajan osaamisessa oli haasteita eikä opettajat nähneet asioita niin positiivisina kuin väittämiin vastatessa. Kouluväkivalta on ilmiönä laaja ja monia eri näkökulmia huomioonottava, jonka seurauksena on mahdollista, että määrällinen aineisto ei pysty antamaan tarpeeksi kattavaa tai realistista kuvaa opettajien keinoista vähentää väkivaltaa. Tästä syystä määrällisestä aineistoista väkivallan vähentämiseen liittyen ei tehty jatkoanalyseja vaan keskityttiin tarkastelemaan ja analysoimaan laadullista aineistoa.

Taulukko 7. Tunnuslukuja kouluväkivallan vähentämisen summamuuttujille.

	Alpha	Osioiden lukumäärä	Pienin arvo	Suurin arvo	Keski-arvo	Keski-hajonta	Vinous-arvo	Huipukkuus-arvo
Koulun toimintakulttuuri	0,79	3,0	6,00	15,00	11,61	2,22	-0,76	0,34
Opettajan osaaminen	0,70	3,0	7,00	15,00	11,54	2,30	-0,68	-0,22
Opiskelupaikka	0,73	2,0	2,00	10,00	8,00	2,26	-1,28	0,96

Opettajat vastasivat kyselylomakkeessa avoimeen kysymykseen koskien keskeisimpiä keinoja ehkäistä kouluväkivaltaa. Kysymys oli vastaajille pakollinen, joten siihen vastasi yhteensä 28 opettajaa. Opettajat painottivat vastauksissaan koulun yhteisiä toimintatapoja, hyvinvoinnin merkitystä ja oppilaantuntemusta. Yhteiset toimintatavat antavat henkilökunnalle selkeät tavat toimia järjestelmällisesti ja mahdollistavat tilanteiden ennakointia. Opettajat ilmaisivat myös sääntöjen ja rajojen merkitystä turvallisemman ympäristön luomisessa. Opettajien mukaan hyvinvoinnin edistämiseen ja tukemiseen tulisi olla riittävästi resursseja. Lisäksi on tärkeää itse pystyä kohtaamaan ja kuuntelemaan oppilaita. Näin oppilaille rakentuu käsitys siitä, että he ovat tulleet kuulluksi ja nähdyksi sekä integroituvat paremmin kouluyhteisöön. Keskustelemalla oppilaiden kanssa ja käyttämällä aikaa riittävästi heihin tutustumiseen,

opettaja kehittää samalla omaa oppilaantuntemustaan. Jos oppilaita on paljon, opettajan on haastavampi hallita oppilasainesta. Opettajat kertoivat myös, että kouluväkivaltaa voidaan vähentää ryhmäytymisellä, yhteisöllisyyden vahvistamisella, huoltajien osallistamisella, oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitoja vahvistamalla ja moniammatillista yhteistyötä toteuttamalla.

Kyselylomakkeeseen vastatessa opettajat kertoivat näkökulmiaan väkivaltatapauksiin puuttumiseen koulussa. Myös avoin kysymys ”Miten puutut väkivaltatapauksiin koulussa?” oli lomakkeessa pakollinen, joten siihen vastasivat kaikki kyselyyn vastanneet 28 opettajaa. Vastauksissa korostuivat erityisesti koulun yhteisesti sovitut toimintatavat, kasvatuskeskustelut sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Koulun yhteisistä toimintatavoista opettajat mainitsivat muun muassa tehokkaan ja huolellisen välituntivalvonnan sekä muiden aikuisten paikalle hälyttämisen väkivaltatilanteen sattuessa. Opettajat korostivat myös rehtorin roolia ja kollegan tukea väkivaltatilanteisiin puuttumisessa. Kasvatuskeskusteluissa opettajat kertoivat purkavansa väkivaltatilanteen molempien osapuolien kanssa jälkikäteen rauhallisesti keskustellen ja kuunnellen. Joidenkin opettajien mukaan kasvatuskeskustelua saattoi vielä seurata jälki-istunto tai vakavimmissa tapauksissa rikosilmoituksen tekeminen. Kodin ja koulun välisessä yhteistyössä erityisesti tiedottaminen väkivaltatapauksista oli opettajien mukaan tärkeää. Osa mainitsi myös yhteistyön viranomaisten ja oppilashuollon, kuten koulukuraattorin ja -psykologin kanssa, laajempaa selvittelyä vaativissa tapauksissa.

Kyselylomakkeen vastauksissa kävi ilmi, että väkivaltaan puuttumisessa opettajat kaipaivat lisäosaamista erityisesti kiinnipitoon liittyen. He toivoivat lisää käytännön taitoja, joita voisi oppia esimerkiksi koulutuksissa tai harjoituksissa henkilökunnan kesken. Yksi opettajista mainitsi Avekki-koulutuksen ja sen mahdollistamisen koko henkilökunnalle. Tämän kautta saataisiin yhteiset toimintatavat väkivaltatilanteisiin koko koululle. Opettajat toivoivat myös lisää aikuisia ja resursseja, jotta puuttuminen olisi helpompaa.

4.3.1 Myönteinen suhde huoltajiin on avain toimivaan yhteistyöhön kodin kanssa

Seitsemän haastateltavista opettajista mainitsi tärkeänä väkivallan vähentämisen keinona huoltajien osallistamisen koulun toimintaan. Opettajien mukaan oli tärkeää, että huoltajiin pidetään yhteyttä säännöllisesti ja heitä kannustetaan yhteistyöhön opettajan kanssa.

Vanhemmille viestitetään ajankohtaisista aiheista, kuten koulussa toivotusta käyttäytymisestä, somekiusaamisesta ja sähkötupakoista, minkä tarkoituksena on välittää vanhemmille tietoa siitä, että koulun resurssit eivät yksinään riitä asioiden hoitamiseen. Tarvitaan myös huoltajien tukea. Vanhempien on hyvä ymmärtää, mikä on kodin kasvatuksellinen rooli, ja mikä taas koulun. Vanhemmille on olennaista viestittää suoraan, mitä heidän suunnaltansa toivotaan.

Yhteistyö kodin kanssa tulee olla vastavuoroista. Vanhemmat voivat olla mukana pohtimassa ratkaisuja ja vaihtoehtoja erilaisiin tilanteisiin, kun taas opettaja voi myös kysyä heiltä suoraan neuvoja johonkin koulussa tapahtuvaan asiaan. Voi olla, että kotona opittu toimintapa toimii myös koulussa ja se on helppo siirtää sinne. Yksi opettaja mainitsi, että vanhemmat eivät saa kokea ulkopuolisuuden tunnetta kouluyhteisössä, sillä se vaikeuttaa yhteistyötä. Hyvinvointia on vaikea toteuttaa, jos yhteistyötä vanhempien kanssa ei ole. Kun vanhempiin on luotu myönteinen suhde, on vaikeammistakin asioista helpompi ottaa heihin yhteyttä. Esille nostettiin myös, että hyvä tavoitettavuus ja matala kynnyks ottaa yhteyttä avaa vanhemmille tilaisuuden keskustella ja ottaa asioita esille opettajan kanssa. Tätä kautta on mahdollista lisätä turvallisuutta ja saada ajoissa selville oppilaiden välisiä ristiriitoja.

”Huoltajia on kontaktoitu aina niinku säännöllisesti ja sit välillä on tämmösiä tiettyjä teemoja mihin liittyen sitte esimerkiksi toivotaan yhteistyötä et viimesin oli just tässä niin toivottiin huoltajilta yhteistyötä tän niinku somekiusaamisen ja käyttäytymisen suhteen. Tämmösiä missä niinku huomataan et koulun resurssit ei iha niinku yksinää riitä nii että sit vähä herätellää myös huoltajii.” (Opettaja 1)

”Vanhemmat on hirvittävän tärkeitä. Mulla kyllä whatsappi laulaa vanhempiin päin, koska mä pystyn lähettämään valokuvia ja videopätkää siitä, mitä me tehdään. Mä luon heihin sellasen suhteen, että se on kannustava ja semmoinen niinkun myönteinen.” (Opettaja 7)

Kaikki haastatellut opettajat pitivät väkivaltatilanteiden selvittämisessä tärkeänä kotiin tiedottamista. Joissakin tilanteissa huoltajat kutsuttiin myös koululle keskustelemaan asiasta. Yksi opettaja toi esille, että yhteistyö on joidenkin huoltajien kanssa helpompaa, sillä toiset huoltajat ovat aktiivisempia kuin toiset. Opettajat toivoivat usein, että väkivaltatilanteen sattuessa asiasta keskusteltaisiin vielä myös kotona. Erityisesti koulumatkoilla sattuneet asiat olivat opettajien mielestä niin sanottua harmaata aluetta, sillä osin selvittely kuuluu opettajille ja osittain huoltajille. Yksi opettaja mainitsi, että välillä kotiin kertomisessa tulee käyttää

harkintaa, sillä vanhemmat voivat olla väkivaltaisia myös lasta kohtaan ja antaa kotona kohtuuttomia rangaistuksia.

”Pidän yhteyttä, puhun asioista aika suoraan ja pyydän apua vanhemmilta, että he juttelee kotona ja ottaa niitä vaikeita asioita käsitteelyyn.” (Opettaja 7)

”Yhteistyössä vanhempien kanssa et yleensä niinku tommosis tilanteis, jos lapsi on vaikka hyvin väkivaltanen, nii kyllä se tarkoittaa sitä, että siinä pitää auttaa sitä koko perhettä ja niitä vanhempiaki.” (Opettaja 10)

4.3.2 Oppilaantuntemus mahdollistaa ennakoinnin

Haastatteluissa opettajilta kysyttiin näkemyksiä siitä, miten väkivaltaa voidaan vähentää kouluympäristössä. Kahdeksan opettajaa mainitsi haastatteluissa, kuinka tärkeää opettajan on tuntee oppilaansa kunnolla. Oppilaantuntemus antaa opettajalle eväitä ennakoida tilanteita, jotta tilanteista ei synny esimerkiksi väkivaltaisia konflikteja. Opettaja pystyy katkaisemaan tilanteita etukäteen nopeasti ja suunnittelemaan esimerkiksi välitunnit niin, että tietyt oppilaat eivät välitunnilla leiki ja oleile keskenään. Opettaja kykenee myös oppilaantuntemuksen kautta havainnoimaan ja tunnistamaan paremmin oppilaiden väliset kaverilliset naljailut, jolloin tilanteeseen ei välttämättä ole tarpeen reagoida. Oppilaantuntemus antaa keinoja opettajalle lukea oppilaasta välittyviä signaaleja, jolloin opettaja osaa lähestyä haastavassa tilanteessa oppilasta parhaimmalla mahdollisella tavalla, joka on oppilaalle tuttu ja turvallinen toimintamalli. Lisäksi pyritään siihen, että usein väkivaltaisesti käyttäytyvän oppilaan rinnalla olisi koulunkäynninohjaaja tai muu aikuinen.

”Tota jos oppilailta alkaa vaikka joku pieni sanaharkka, ni menee heti niinku keskeyttää sen ja sitte tota tietää jo valmiiks tiedetään tiettyjä oppilaita, joiden ehkä ei kannata niinku lähteä, vaikka samalle futiskentälle et usein tulee tappelu tai tämmöst nii tämmöst ennakointia.” (Opettaja 1)

”Joitain oppilaita on myös ehkä oppinut siellä jotenkin lähestymään vähän eri tavalla. Lukemaan aika paljon tarkemmin niitä signaaleja. Siis siitähän on pelkkää hyötyä eikä haittaa. Tota esimerkiks niinku voi tehä ihan käytännön järjestelyjä.” (Opettaja 4)

4.3.3 Kouluhyvinvoinnista ja oppimisympäristöistä huolehtiminen

Kaikki haastatellut opettajat kertoivat, että kouluhyvinvoinnista huolehtiminen on suuressa roolissa vähennettäessä väkivaltatilanteita. Opettajat mainitsivat, että oppilaita pyritään osallistamaan koulun toimintaan esimerkiksi siten, että oppilaat saavat vaikuttaa koulussa laadittuihin yhteisiin sääntöihin ja toimintatapoihin yhdessä koulun aikuisten kanssa. Lisäksi kouluissa toimii oppilaskunnat, jossa oppilaat saavat suunnitella esimerkiksi yhteisiä tapahtumia ja tempauksia, joiden on huomattu lisäävän yhteenkuuluvuuden tunnetta. Opettajat myös huomioivat oppilaita kohtaamisten kautta kyselemällä heidän kuulumisiaan ja olemalla kiinnostuneita heidän tekemisistään. Tarkoituksena on, että mahdollisimman moni oppilas pääsisi olemaan äänessä ja jokainen oppilas tulisi kohdatuksi. Tämän seurauksena luodaan samalla hyvää ilmapiiriä ja kiinnitetään huomiota aitoon vuorovaikutukseen sekä läsnäoloon opettajan ja oppilaiden välillä. Opettajien mielestä oppilaiden oli helpompi myös lähestyä opettajaa vaikeiden asioiden ääreltä, kun avoimesta vuorovaikutuksesta on huolehdittu alusta saakka.

Kaikki haastatteluun osallistuneet kymmenen opettajaa nostivat esille myös oppimisympäristöihin ja opetuksen toteutukseen liittyviä tekijöitä. Heidän mukaansa on tärkeää, että luokassa ylläpidetään turvallista toimintakulttuuria eikä oppilaille anneta mahdollisuutta rakentaa käyttäytymisnormia, jossa toisia ärsytetään ja nimitellään. Opettajan on syytä puuttua välittömästi ja hyvissä ajoin vääränlaiseen käytökseen, jota kouluympäristössä ei hyväksytä. Ohjatulla ja suunnitelmallisella toiminnalla luodaan oppilaille struktuuria, joka heijastuu oppilaiden toimintaan ja hyvinvointiin myönteisenä tekijänä. Yksi opettaja nosti esiin myös oppilaiden diagnoosit ja tarvittavien tukitoimien saamisen oppilaan koulunkäynnin tueksi. Esimerkiksi aggressiivisen oppilaan käytöksen taustalla saattaa olla tarkkaavaisuushäiriö, jonka myötä olisi oppilaalle tarkoituksenmukaista saada varhainen tutkinta ja sopiva lääkitys siihen. Tämä lisää oppilaan hyvinvointia ja antaa opettajalle myös tietoa, millaiset keinot mahdollisesti auttavat oppilaan käytöksen toiminnanohjauksessa.

“Se on kyllä semmoinen kantava punainen lanka mun työssä niin kaikki perustuu vuorovaikutukseen läsnäoloon, että sitä ei korvaa niinku mikään. Se, että me istutaan saman pöydän ääreen tai että siltä nuorelta joku kysyy, että hei mitä sulle kuuluu –.” (Opettaja 7)

“Semmonen yrittää luoda sellasen hyvän suhteen siihen oppilaaseen, että sen kanssa vois keskustella asioista ja, että antais sille lapselle vähän semmosta niinku kahdenkeskistä aikuisen aikaa, että monesti semmoset lapset tarvii kauheesti hakee sitä huomioo nii et se sais kans sitä huomioo ja sitä hyvää palautetta, että se ei menis semmoseen huonoon kierteeseen, että se saa vaa koko ajan huonoo palautetta ja tota ni et se sais semmosta hyvää huomiota sitte multa nii jotenki se on sitte joskus rauhottanu kauheesti sen lapsen käytöstä.” (Opettaja 10)

4.3.4 Ryhmäytyminen ja tunnekasvatus merkittävässä asemassa

Seitsemän opettajaa näki, että ryhmäytymisellä sekä vuorovaikutus- että tunnetaidoilla on merkitystä kouluväkivallan vähentämisessä. Opettajat painottivat, että olisi tärkeää järjestää oppilaille konkreettisia ryhmäytymishetkiä. Eräs opettaja kuitenkin huomautti, että ryhmäytymisaktiviteetit painottuvat helposti ryhmän luomisen alkuvaiheeseen tai oppilaiden siirtymävaiheisiin luokka-asteelta toiselle, kun uusia ryhmiä muodostetaan. Sen seurauksena opettajien vastaukset korostivat, että ryhmäytymistä tulisi olla myös tavallisen kouluarjen keskellä. Opettaja voi määrätä oppilaiden työskentelyparit ja työskentelypaikat sekä sekoittaa istumajärjestystä ruokalassa siten, että oppilaat eivät istuisi aina parhaan kaverinsa vieressä. Tämä auttaa myös opettajaa seuraamaan ryhmätilanteita ja huomaamaan, millaiset ryhmät toimivat, kun tarvitsee rakentaa toimivia oppilasryhmiä oppitunnin työskentelyjä varten. Lisäksi opettaja voi havainnoida oppilaiden kiinnostuksen kohteita ja ohjata sekä kannustaa samoista asioista pitäviä oppilaita esimerkiksi toimimaan ja pelailemaan yhdessä välitunnilla.

On opettajien mukaan merkityksellistä, että oppilaat viihtyvät keskenään toistensa kanssa ja tekevät mukavia asioita yhdessä. Ryhmäytymisharjoitusten avulla luodaan hyvää luokkahankeä ja samalla päästään toimimaan yhdessä, mikä lisää vaihtelua tavallisen kouluarjen rinnalle. Opettajat kertoivat, että pitävät ryhmäytymispäiviä vaikuttavina toimenpiteinä, sillä oppilaille tarjoutuu mahdollisuus tutustua toisiinsa paremmin ja oppilaat pääsevät viettämään aikaa vapaammin yhdessä. Opettaja ja oppilaat voivat pelailla ja leikkiä sekä suorittaa erilaisia tehtäviä. Kaikki yhteistapahtumat ovat ryhmäyttäviä ja lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta kouluyhteisöön.

”Mut sitten ihan tavallinen se ryhmäytyminen et tulee jonkun sortin sitä luokkahenkee ni se tavallinen kouluarki et yritetään, että kaikkien ääni kuuluu –.”
(Opettaja 3)

”Se, että saataisiin niitä ryhmäytymään niitä oppilaita, että ne tekisi paljon semmoisia kivoja juttuja keskenään jo ennen niin ne tulee semmoisiksi, että ne viihtyy keskenään, että joillekin saattaa, että ne on edellisvuonna ollut ihan toistensa vihamiehiä ja sitten, kun niille löytää jostain huomaa, että hei noi tykkää tuosta samasta asiasta ja antaa niiden sitten tehdä sitä vähän aikaa ja ehkä ruokkii sitä ideaa pikkaisen enemmän niin ne tappelut poistuukin sitten ihan vahingossa.” (Opettaja 9)

Opettajat tiedostivat, että ryhmäytymisen yhteydessä oppilaat kehittävät ja oppivat samanaikaisesti vuorovaikutus- ja tunnetaitoja. Se ei kuitenkaan riitä. Opettajien vastauksista kävi ilmi, että tunne- ja vuorovaikutustaitoja tulee harjoitella myös tietoisesti virallisemman ryhmäytymisen ulkopuolella. Eräällä opettajalla oli käytössä oma tunnekasvatus -ohjelma, jossa harjoitukset perustuivat eri tunteiden käsittelylle leikkien, mielikuvaharjoittein ja keskustellen. Yksi opettaja kertoi, että isommille oppilaille tehoavat konkreettiset esimerkit, joissa on jokin tilanne, mikä käsitellään yhdessä pohdiskellen. Erilaisten opetusvideoiden kautta voidaan saada valmiita tilanteita, joita on helppo pysäyttää oppilaiden ajateltaviksi ja niistä keskustellaan yhdessä. Eräs opettaja huomautti, että isommat oppilaat tarvitsevat yhtä lailla kaveri- ja itsesäätelytaitoja eikä niiden oppimista tule pitää itsestäänselvyytenä, vaan niitä tulee yhtä lailla opettaa ja harjoitella.

Opettajat kertoivat, että pari- ja ryhmätehtävien aikana oppilaat harjoittelevat vuorovaikutustaitoja toimiessaan toisten oppilaiden kanssa. Opettajat saavat mahdollisuuden seurata ja havainnoida työskentelyä sekä kuunnella, miten oppilaat keskenään toisilleen puhuvat. Vuorovaikutustilanteisiin, jotka kiinnittävät opettajan huomion, on opettajan helpompi puuttua ja reagoida niihin välittömästi. Opettaja pystyy ohjaamaan oppilaita tilanteessa, miten olisi voinut toimia toisin ja tarjota tilanteeseen vaihtoehtoisia toimintatapoja. Eräs opettaja kertoi, että ennaltaehkäisy on oppitunneilla jatkuva toimintatapa. Aina kun tulee tilanne eteen tai jokin asia, josta olisi oppilaiden kanssa hyvä keskustella, opettajalla on mahdollisuus kasvattaa ja kehittää heidän ajattelutaitoaan.

”Pari- ja ryhmätehtävien kautta se tulee vähä niinku sellai siinä sivussa tiedostamatta se muiden huomioon ottaminen ja sit siinä tietysti paljon on ihan sitä et seuraa, havainnoi oppilaita et miten he keskustelee.” (Opettaja 1)

4.3.5 Koulun yhteiset toimintatavat tukena

Yhdeksän haastateltavista opettajista oli sitä mieltä, että koulun yhteisillä toimintatavoilla on merkitystä kouluväkivallan vähentämisessä. Yksi opettajista kuvaili kasvatustoimintaa ”koko koulu kasvattaa” -periaatteella, jolla hän tarkoitti sitä, että kuka tahansa koulun henkilökunnan jäsenistä, työtehtävästä riippumatta voi puuttua oppilaan käyttäytymiseen. Myös niiden oppilaiden käyttäytymiseen, joita ei välttämättä itse ole opettanut lainkaan. Viisi opettajaa mainitsi tärkeänä tekijänä koulun järjestyssäännöt, jotka on laadittu yhdessä koulun aikuisten kanssa. Lisäksi oppilaat ovat saaneet osallistua ja vaikuttaa sääntöjen laadintaan. Koulun määräämät rajat ja säännöt luovat turvallisuutta ja osoittavat oppilaille välittämistä. Nämä järjestyssäännöt tulisi olla koko koulun henkilökunnalla selkeästi tiedossa. Eräs opettaja huomautti, että jokaisen aikuisen olisi tärkeää puuttua järjestyssääntöjä rikkoviin tekoihin, jotta oppilaat ymmärtävät, että järjestyssäännöillä on merkitys koulun toimintakulttuurissa.

Opettajien vastauksista painottui myös välituntien rooli. Opettajilla on tiedossa oppilaita, joita välitunneilla tulee seurata tarkkaavaisesti. Tämä johtui siitä, että oppilaalla on aikaisemmin ollut aggressiivista tai väkivaltaista käyttäytymistä. Välitunneille on lisätty myös valvovia aikuisia ja valvontakameroita on asetettu koulun piha-alueelle. Yksi opettaja kertoi, että koulussa on käytössä turvavälitunteja, joissa oppilas, jolla väkivaltaista käytöstä esiintyy, viettää välitunnin jossain muualla kuin muiden koulun oppilaiden seurassa. Opettajasta oli tärkeää, että väkivaltaisesti käyttäytyvälle oppilaalle luodaan yksilökohtaisia toimintatapoja, jotta turvallisuudesta voidaan pitää kiinni. Väkivaltaisesti käyttäytyvälle oppilaalle saatettiin välitunnin ajaksi laittaa huomioliivi päälle, jotta valvoja pystyisi tarkkailemaan häntä herkemmin. Lisäksi on mahdollista aikatauluttaa välitunteja siten, että kaikki koulun oppilaat eivät ole samaan aikaan pihalla vaan oppilaat toimivat välitunneilla pienemmissä ryhmissä.

Yhteisiä toimintatapoja kerrataan ja ylläpidetään lukuvuoden aikana opettajainkokouksissa. Yksi opettaja mainitsi, että uusien työntekijöiden perehdyttämisellä on suuri rooli koulun toimintatapojen välittämisessä eteenpäin. Kouluihin saapuu uusia työntekijöitä vuosittain, jonka seurauksena on erityisen merkittävää, että yhteiset toimintatavat tuodaan esille. Näin

voidaan varmistaa, että toimintatavat ovat kaikilla työntekijöillä tiedossa ja yhdenmukaiset. Eräs opettaja kertoi, että heidän koulussaan kouluttaudutaan kahden vuoden välein Avekki-koulutuksella. Tarkoituksena on, että henkilökunnalla on samat tiedot ja taidot, miten esimerkiksi toimitaan kiinnipitotilanteessa.

”Ja tota just se, että pystytään vähän kattomaan eri aikaa välitunteja. Ei ole kaikki samaan aikaan pihalla, että jos ei jotkut tuu keskenään toimeen niin ei järjestetä tahalteen niitä tilanteita, että siellä on liikaa väkeä.” (Opettaja 9)

”Meil on niinku yhteiset toimintatavat, et meillä opettajilla ja ohjaajilla pitäis olla sinällään niinku selkeet ihan meidän koulun järjestyssäännöt ja ne menee aina tiedoks myös oppilaille kotiin syksyllä ku koulu alkaa. Ja siellähän on niinkun tiettyjä asioita hyvinkin niinku spesifisti, mut siellähän kielletään niinku kaikki väkivalta, et sit ku me jotain yhdessä sovitaan, et joku on kielletty nii sit kaikki pitäis siitä kiinni ja kaikki jaksais puuttuu niihin asioihin.” (Opettaja 2)

Keskusteltaessa kouluväkivaltaan puuttumisesta kaikki kymmenen opettajaa kuvailivat koulun yhteisesti sovittuja tapoja ja käytänteitä. Opettajat kertoivat koulun käytänteinä olevan, että väkivaltatilanteessa tulee olla riittävästi aikuisia läsnä. Yksin ei mennä väliin vaan tilanteeseen kutsutaan toinen aikuinen paikalle. Yhdessä koulussa oli käytössä tätä varten jopa radiopuhelimet, joilla saadaan nopeasti hälytettyä apua tilanteen vaatiessa. Kaksi opettajaa mainitsi myös yhdessä sovittun mahdollisuuden siirtää oppilas toiseen luokkaan tai pienempään ryhmään, jos omassa luokassa työskentely ei suju ongelmitta. Opettajat korostivat yhteisten toimintatapojen tärkeyttä turvallisuuden takia, sillä kun kaikki tietävät miten tilanteessa toimitaan, on helppoa luottaa kollegan apuun. Kun toimintatavat on käyty yhteisesti läpi, ovat säännöt ja seuraamukset myös oppilaille selkeitä ja oikeudenmukaisia.

”Meillä on semmoinen tapa täällä, että kukaan ei oo tilanteessa yksin elikkä se on niinku yks mun mielestä tärkeimmistä asioista. Me aina pyritään et mieluummin me soitetaan se toinen aikuinen paikalle. Meil on täällä esimerkiksi radiopuhelimet käytössä tietyillä luokilla sen takia, että sä pystyt ihan yhdellä sanalla sitten saamaan niinku useampiakin aikuisia paikalle.” (Opettaja 2)

Kaksi opettajaa mainitsi koulun toimintatapoihin liittyen myös KiVa Koulu -ohjelman, johon kuuluu koulun opettajista koostuva tiimi, jonka tehtävänä on selvittää kiusaamis- ja väkivaltatilanteita. He tapaavat säännöllisesti ja tekevät toimintaa näkyväksi koulun arjessa.

Tarkoituksena on aktivoida oppilaita ja järjestää erilaisia pienempiä ja isompia tapahtumia edistäen oppilaiden hyvinvointia ja ryhmäytymistä. Tiimin suurena hyötynä nähtiin yksittäisen opettajan kuormittumisen väheneminen, kun on tiimi, jolta pystyy kysymään apua, kun omat resurssit eivät riitä tai kaipaa tukea hankalassa tilanteessa. KiVa-tiimin myötä väkivaltatilanteita myös seurataan niiden jälkeen. Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kouluissa rehtori tai vararehtori kantoi suurinta vastuuta etenkin vakavampien väkivaltatilanteiden käsittelyssä. Esimerkiksi rikosilmoitusten ja kirjallisten varoitusten antaminen oli keskitetty rehtorin tehtäviin.

”No sit meil on KiVa -tiimi, joka on tämmönen kiusaamistilanteiden selvittelyyn avuks tämmönen tiimi, joka koostuu siel on opettajia ja öö koulunkäynninohjaajia ja idea on se se, että jos niinkun luokanopettajast tuntuu et hänen omat resurssit ei riitä jonkun tilanteen selvittelyyn nii sit pystyy tätä tiimiä hyödyntää.” (Opettaja 1)

”Meiän koulussa on myöski sellanen linjaus, että jos tilanne on nii vakava, et se edellyttää rikosilmoituksen tekemistä ni rehtori tekee sen, et myöski niinku ne vakavat väkivaltatilanteet on sit keskitetty koulun johdolle.” (Opettaja 5)

4.3.6 Opettajan toimintaa yksin ja yhdessä

Haastatteluissa tuli ilmi myös opettajan omaan toimintaan liittyviä tekijöitä, joilla opettajat pyrkivät ennaltaehkäisemään väkivaltatilanteita. Arkisissa tilanteissa käytävillä ja välitunneilla liikkussa on syytä olla tarkkana ja puuttua herkästi oppilaiden keskinäisiin tilanteisiin, jos siihen on aihetta. Olennaista on, että kukaan aikuinen ei sulje silmiään tilanteissa, joissa esimerkiksi rikotaan järjestyssääntöjä tai toimitaan epäoikeudenmukaisesti. Opettajien vastauksista ilmeni, että oppilaantuntemus ja tilanteiden ennakointi näkyy myös omassa toiminnassa. Kun opettaja tuntee oppilaansa riittävän hyvin, hän pystyy ennakoimaan tilanteita ja tarjoamaan tilanteisiin vaihtoehtoisia tapoja toimia. Opettajat kertoivat myös, että omaa toimintaa kannattaa reflektoida tietoisesti. Eräs opettaja mainitsi, että on hyvä pohtia jälkikäteen tilanteita yhdessä, miten olisi voitu toimia esimerkiksi toisin tai paremmin. Opettajan ammatissa ammatillinen kehittyminen on jatkuvaa ja on hyvä tarkastella tietoisesti omia toimintamalleja ja pohtia niiden toimivuutta.

Kaksi opettajaa kertoi, että näyttää oppilailleen suoraan perusopetuslakitekstiä. Heidän pyrkimyksenään oli havahduttaa oppilaita siitä, että oppilailla on lain mukaan velvollisuus käyttäytyttävä asiallisesti koulussa. Laista kertominen ja keskusteleminen voi avata oppilaille ymmärrystä siitä, että opettaja ei yksinään pääätä koulun toimintatavoista vaan Suomen laki antaa myös määräyksiä. Oppilaat ovat yksilöinä vastuussa omista teoistaan.

Yksi opettaja nosti esille kokonaisvaltaisen ajatuksen ennaltaehkäisystä Suomessa. Hän kertoi, että kulttuuriimme on muodostunut tapa puuttua asioihin vasta sitten, kun tilanteet ovat jo päällä. Sen jälkeen vasta pohditaan, miten toimitaan. Ennaltaehkäisytoimenpiteitä pitäisi olla kouluissa enemmän. Hänen mukaansa interventioita olisi syytä kohdistaa niihin oppilaisiin, jotka aiheuttavat erityisesti levottomuutta, pelkoa ja nauttivat tietynlaisesta ”maineesta”. Se olisi tehokkain tapa kohdistaa koulun resursseja, mutta tarvittavista resursseista on jatkuvasti pulaa.

”Siis oikeasti joskus jopa näytän perusopetuslakia oppilaille, et oppilaathan ei myöskään esimerkiksi tiedä sellast asiaa, et lakitekstiin on ihan suoraan kirjattu, et oppilaan velvollisuus on tehdä tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytyttävä asiallisesti.” (Opettaja 5)

Seitsemän opettajaa nosti vastauksissaan esille kollegoiden välisen yhteistyön merkityksen. Kouluarjessa olennaista on, että tieto kulkee aikuisten välillä sujuvasti. Työpäivän aikana tulee olla mahdollisuuksia keskustella kollegoiden kanssa ja antaa tai pyytää ohjeita sekä vinkkejä erilaisissa tilanteissa toimimiseen. Yhteistyö aikuisten välillä antaa mahdollisuudet myös siihen, että koulun rajat ja säännöt sekä puuttumisen keinot ovat aikuisilla yhdenmukaiset. Yksi opettaja toi esille, että toisilta kollegoilta on helpompi kysyä neuvoa ja apua, kun työyhteisön ilmapiiri on hyvä ja luonteeltaan auttavainen. Näin ollen hyvinvointiin tulee panostaa työyhteisön sisällä.

Erityisesti tiedottaminen koulun aikuisten välillä on tärkeää. Jos välitunnilla on sattunut jotain, kannattaa välitunnilla olleen valvojan kertoa siitä oppilaan omalle opettajalle, jotta asia voidaan käsitellä mahdollisimman hyvin. Opettajat näkivät työyhteisön ilmapiirin vaikuttavan siihen, että kollegoilta uskaltaa pyytää apua haastavissa tilanteissa. Myös opettajan ja koulunkäynninohjaajien välisen yhteistyön toimivuus nähtiin merkittävänä tekijänä väkivaltaan puuttumisessa. Jos ohjaaja on tuttu, ja yhteistyö hänen kanssaan toimii voi

väkivaltatilanteessa pärjätä jopa sanattomalla viestinnällä ja luottaa siihen, että toinen tietää mitä tekee. Osa opettajista mainitsi myös esimiehen tuen tärkeyden kouluväkivaltaan puuttumisessa.

”Mulla on hyvä esimies, joka on kyllä ihan itse sitten valmis käärimään hihoja tullakseen yksittäisen opettajan apuun plus, että täällä on aika hirmu kiva mun mielestä tää kollegiaalinen tuki, että kun on ollut muutamia semmoisia aika vaikeita tilanteita niin kyllä heti ihmiset rientää avuksi.” (Opettaja 7)

”Ja muutenki meil on tosi semmonen auttavainen toi työyhteisö, että aina ku toinen näkee tai tarvii apua tollasis tilanteissa nii meillä tulee niinku toinen opettaja siihen apuun ja tota niin voi pyytää apua tilanteissa.” (Opettaja 10)

4.3.7 Moniammatillista yhteistyötä koulun sisäisten ja ulkoisten toimijoiden kanssa

Viisi haastateltavaa opettajaa kertoivat, kuinka moniammatillisen yhteistyön tekeminen voi ennaltaehkäistä kouluväkivaltaa. Yksi opettaja ilmaisi, että heidän koulussaan oppilashuolto toimii hyvin. Oppilailla on käytössä pari koulukuraattoria, joiden tarjoama keskusteluapu on hyödynnettävissä. Opettajat ovat aktiivisesti yhteydessä oppilashuoltoryhmään. Kuitenkin on valitettavaa, että koulupsykologia ei ole ollut saatavilla pariin vuoteen. Lisäksi toinen opettaja kertoi, että terveydenhoitajan ja koulukuraattorin kanssa tehdään yhteistä lukuvuoden aikana. Kouluterveydenhoitaja, -kuraattori ja -psykologi olivat useissa kouluissa mukana auttamassa haastavien tilanteiden selvittämistä. Moniammatillisten toimijoiden aktiivisuus kuitenkin vaihteli koulukohtaisesti, sillä joissain kouluissa he saattavat olla paikalla harvemmin kuin toisissa. Etenkin fyysisten vammojen sattuessa terveydenhoitajan näkemys on hyvä saada heti rikosilmoitusta ajatellen.

Koulukuraattoreiden ja terveydenhoitajan lisäksi kouluissa oli opettajien mukaan hyödynnetty kaupungin erityisnuorisotyötä, seurakunnan nuorisotyöntekijää ja poliisia. Kaupungin erityisnuorisotyö ja seurakunnan nuorisotyö olivat toteuttaneet oppilaille keskustelutunteja, joissa on keskusteltu vaihtelevista aiheista. Lisäksi he olivat järjestäneet seitsemäsluokkalaisille ryhmäytymistilaisuuksia. Nuorisotoimi on ollut myös aktiivinen oppilaiden välituntiliikuttaja sekä kouluissa pyrkinyt järjestämään oppilaille mahdollisuuksia tulla keskustelemaan ja pelailemaan yhdessä. Yksi opettaja kertoi, että esimerkiksi poliisia on

pyydetty koululle pitämään tilaisuuksia kouluväkivallasta ja kertomaan oppilaille ilmiön vakavuudesta ja toiminnan seurauksista. Vaikka opettajat vaikuttivat olevan tyytyväisiä moniammatillisen yhteistyön luonteeseen, yksi opettaja nosti esille, että yhteistyön määrä ei ole riittävällä tasolla. Hän korosti, että eri ammattikunnat saisivat tehdä vieläkin enemmän töitä yhdessä. Edelleen toimitaan erillisissä yksiköissä. Olennaista olisi myös lisätä kouluun aikuisia, jotta oppilailla olisi entistä enemmän matalalla kynnyksellä kohtaavia aikuisia, jotka kuuntelevat ja läsnäolollaan tukevat oppilaita sekä ohjaavat tarpeen mukaan eteenpäin ammattilaisen puheille.

”Tota meil oli seiskalla kävi tota kaupungin erityisnuorisotyötä kävi tyyppi ja sitten siinä oli toi seurakunnan erkkari kanssa niin he kävi pitämässä sellaisia keskustelutunteja niinku mun ryhmälle, että sille oli varattu vähän aikaa äikän tunneista–.” (Opettaja 4)

”Varsinki niinku ku tälläne tilanne on tapahtunu nii sen jälkee sitte tulee kuraattorit toimintaan mukaan, et ohjataan tarpeen vaatiessa kumpaakin osapuolta kuraattorille ehkä myös jopa psykologille.” (Opettaja 5)

”Tosi useinki, jos on tämmönen oppilas jol on väkivaltast käytöstä nii silloin on useinki tämmösiä moniammatillisia oppilashuollollisia palavereja, missä saattaa olla vanhemmat, terveydenhoitaja, kuraattori ja psykologi, et yhdessä mietitään niit ratkasuja.” (Opettaja 10)

Viranomaiset ovat kouluväkivaltaan puuttumisessa mukana, tapauksen ollessa tarpeeksi vakava. Kaksi haastatteluun osallistunutta opettajaa toivat esille, että on vaikeaa määritellä tarkkaan, missä rikosilmoituksen raja menee, mutta sellainen tehdään yleensä etenkin, jos tapauksessa on tullut fyysisiä vahinkoja. Yksi opettaja toi esille rikosilmoituksen käsittelyssä menevän ajan, joka on melko pitkä, jolloin asiaa käsitellään mahdollisesti vielä vuotta myöhemmin. Lisäksi opettajat ja koulu jäävät usein rikosilmoituksen tekemisen jälkeen ulkopuolelle tapauksen käsittelystä, sillä vastuu siirtyy asianomaisille ja poliisille. Poliisin lisäksi kouluväkivallan käsittelyssä saattaa olla mukana sosiaalitoimi. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen on myös vakavammissa tapauksissa opettajien mukaan yleistä. Jos lapsella on jo kontakti sosiaalitoimeen, ilmoitetaan tapauksesta lapsen omalle sosiaalityöntekijälle.

”Rikosilmoituksen ylittävä toiminta se on ne on niinku hyvin yksilöllisii ja tapauskohtasii et tosi vaikee määritellä et missä se raja menee.” (Opettaja 5)

”Näistä vakavista väkivaltatapauksista on aina tehty rikosilmoitus, et ne menee poliisille niinku kirjoille. Valitettavasti niinku pari tapausta, missä itse joutunut tekemään rikosilmoituksen niin on kestänyt puoli vuottakin ja oppilaita jo lähtenyt niinku seuraavaan kouluun. Siinä vaiheessa se on vähän niinku turhauttavaa.” (Opettaja 8)

4.3.8 Koulutukset tuovat turvaa väkivaltaisissa tilanteissa toimimiseen

Kaikki haastateltavat opettajat olivat yhtä mieltä siitä, että koulutuksella voidaan vähentää kouluväkivaltaa. Opettajilla oli kuitenkin hyvin vaihtelevia koulutuksia, mitä he olivat suorittaneet. Erityisluokanopettajat olivat saaneet Mapa tai Avekki – koulutuksen opintojen rinnalla. Niissä opeteltujen tietojen ja taitojen kertaaminen täytyy tehdä parin vuoden välein. Kaksi opettajaa mainitsi, että on kuunnellut luentoja aiheeseen liittyen. Luentoja on järjestänyt esimerkiksi OAJ (Opetusalan ammattijärjestö) ja MLL (Mannerheimin lastensuojeluliitto). Eräs opettaja kertoi, että aikaisemmasta ammatista ja kouluttautumisesta on ollut hyötyä työskennellessä koulussa. Turva-alalla on oppinut itsepuolustusta ja riskienhallintataitoja siihen, miten väkivaltaisissa tilanteissa voidaan ennaltaehkäistä. Toinen opettaja kertoi, että on saanut laajan koulutuksen asiakkaiden kohtaamiseen. Siitä oli ollut runsaasti hyötyä kohdatessa oppilaita, kun on oppinut lukemaan oppilaiden signaaleja ja kiinnittämään niihin erityistä huomiota.

Kolme opettajaa ilmaisi, että eivät ole saaneet koulutusta väkivaltatilanteiden kohtaamiseen. Opettajaopinnoissa kouluväkivallasta oli heidän mukaansa puhuttu vähän tai ei lainkaan. Yksi opettaja kertoi, että opettajankokouksissa on keskusteltu siitä, että kiinnipitotilanteisiin liittyvä koulutus olisi hyödyllinen. Yhä useammin luokasta löytyy oppilas, joka käyttäytyy aggressiivisesti. Opettajat halusivat osata toteuttaa kiinnipitotilanteen niin, että se on turvallista lapselle ja aikuiselle. Eräs opettaja on käynyt laajan joukon erilaisia koulutuksia liittyen kiinnipitotilanteisiin. Näitä koulutuksia ovat olleet Mapa, Vart, Avekki ja HFR. Osa koulutuksista on ollut sellaisia, mitä työnantaja on suositellut käytäväksi.

Kiinnipitokoulutukset tarjoavat tietoja ja taitoja, kuinka oppilas pystytään rauhoittamaan

tilanteessa, miten toimia väkivaltaisessa tilanteessa, ja miten tilanne kannattaa käydä jälkikäteen vielä yhteisesti läpi muiden aikuisten kanssa. Opettaja mainitsee myös tunnetaitokoulutuksien merkityksen opettaessa.

Koulutuksien myötä opettajalla on paremmat eväät opettaa lapsille taitoja, joilla ehkäistä väkivaltatilanteiden syntymistä. Esimerkiksi oppilaiden on hyvä osata asettua toisen ihmisen asemaan ja pohtia, miltä toisesta saattaa tuntua erilaisissa tilanteissa. Yksi opettaja nosti esille johtamisopinnot, jotka ovat kehittäneet kokonaisvaltaisempaa ajattelumallia. On oppinut tarkastelemaan tilanteita eri puolilta ja lähtökohdista. Lisäksi hän mainitsi, että kaupungilla on velvoite järjestää opettajille ensiapukoulutusta säännöllisesti. Ne pitävät sisällään hätäensiapua ja oppilaitosturvallisuuteen liittyvien tekijöiden kertaamista.

”Ton Mapa koulutuksen niin tosiaan noi erityisopettajat käy säännöllisesti ja sitä myös niinku seurataan, et täytyy päivittää kahden vuoden välein. No sitte ihan ensiapukoulutusta järjestetään kans. Se on ihan kaupungin velvote, et se pitää käydä kahen vuoden välein, et on hätäensiapua ja näin tämmösii niinku perus oppilaitosturvallisuusjuttuja.” (Opettaja 1)

Opettajat toivat väkivaltaan puuttumisessa turvallisuusnäkökulman esille. Tästä esimerkkinä opettajat kertoivat turvallisista kiinnipito-otteista, joita osa oli oppinut erilaisista koulutuksista kuten Mapa tai Avekki. Näissä koulutuksissa harjoitellaan fyysisen ohjaamisen ja rajoittamisen keinoja, joita voi käyttää koulussa väkivaltatilanteessa niin, että rajaa oppilasta mahdollisimman hellästi. Opettajien mukaan kahden aikuisen läsnäolo tilanteessa tuo turvaa paitsi siksi, että oppilasta pystytään rajoittamaan hänelle miellyttävämällä tavalla myös oikeudellisesta näkökulmasta, sillä toinen aikuinen on todistamassa tapahtumaa. Tärkeintä opettajien mukaan väkivaltatilanteessa on varmistaa, ettei oppilas vahingoita muita eikä itseään. Tällöin saatetaan joutua turvautumaan fyysiseen rajoittamiseen, johon opettajalla on oikeus.

”Kaks aikuista toki todistamas, mitä on tapahtunut, mut monesti sit myös se, että jos lapsesta vaik joudutaan pitää kiinni, nii se on paljon niinku lapselle fyysisesti miellyttävämpää, että kaksi aikuista pitää susta hellästi kiinni, ku se et yksi joutuu pitää tosi kovaa.” (Opettaja 2)

4.3.9 Kasvatuskeskustelu ja muut kurinpidolliset keinot väkivallan selvittämisessä

Yhdeksän kymmenestä haastateltavasta opettajasta toi esille kasvatuskeskustelut tapana puuttua väkivallan ilmenemiseen koulussa. Kasvatuskeskustelu on opettajien mukaan tehokkain keino käsitellä väkivaltatilanteita, sillä kahdenkeskeisessä keskustelussa saa usein enemmän tietoa syistä, jotka johtivat väkivaltaiseen käytökseen. Keskustelussa opettaja ja oppilas pystyvät sanallistamaan tilannetta ja oppilas saattaa itsekin huomata miksi käyttäytyi tietyllä tavalla. Opettaja pystyy antamaan oppilaille vaihtoehtoisia käyttäytymismalleja tulevaisuutta varten ja osoittamaan, että tarkoituksena on auttaa oppilasta. Lisäksi kahdenkeskeisessä keskustelussa oppilaan oma persoona tulee usein paremmin esille, kun hänen ei tarvitse esittää muille luokkakavereilleen mitään. Toisinaan keskustelua ei opettajien mukaan pysty käymään vielä saman päivänkään aikana, vaan on parempi odottaa, kun oppilas on rauhoittunut ja valmis vastaanottamaan asioita. Joskus kasvatuskeskustelussa voi opettajan ja oppilaan lisäksi olla läsnä myös oppilaan vanhemmat tai rehtori. Osa opettajista mainitsi myös keskustelun yhteydessä kirjoittavansa oppilaan kanssa yhdessä vanhemmille viestin tapahtuneesta. Tässä tarkoituksena oppilaan on itse reflektoida omaa toimintaansa ja lisätä hänen ymmärrystään tapahtuneesta.

”Kahden kesken keskustelu on aina se tehokkain, mut yleensä oppilaast kuoriutuu aina vähä erilainen persoona silloin, kun hänen kans keskustelee kahen kesken, kun sitte, että ku siin on muita oppilaita paikalla. Pääsee näiden syiden äärelle ja muuta ja sit usein just monet oppilaat vaatii sitä, että iha niinku sanallistetaan niitä tilanteita, et huomaisiksä et se lähti tästä ja sit sä toimit näin ja tää ajatus sai sut toimimaan tällä tavalla.” (Opettaja 1)

”Keskustelun tavote on siis saada tietysti puolin ja toisin ymmärrystä sille oppilaalle ehkä välineitä niinku hanskata sitä toimintaa jatkossa. Tota jos on oikeasti ihan niinku todella dramaattisesti kuppi nurin, niin se puhuminen ei ole välttämättä saman päivän eikä välttämättä ehkä vielä seuraavankaan päivän asia.” (Opettaja 4)

”Me yhdessä kirjoitetaan vaikka Wilma-viesti, et sit mä niinku kerron siin viestis, et okei nyt oppilas on täs mun vieressä ja hän lukee tän ja hän on sitä mieltä, että tää on ihan totuudenmukanen tää teksti, mikä nyt kotiin lähtee, että et sit lapsiki joutuu vähä niinku prosessoimaan sitä asiaa läpi, et mitä tapahtu ja mikä meni pieleen.” (Opettaja 2)

Kasvatuskeskustelun lisäksi opettajat mainitsivat myös muita mahdollisia kurinpidollisia keinoja väkivaltaiseen käytökseen puuttumisessa. Kurinpitokeinoja on opettajien mukaan tärkeää ajatella tapauskohtaisesti, jotta ne ovat tarkoituksenmukaisia ja tukevat tavoitetta, jossa väkivaltainen käytös ei enää toistuisi. Suosituin väkivaltaisen käytöksen seuraamus haastatteluun vastanneiden opettajien keskuudessa oli kasvatuskeskustelu, jonka he kaikki näkivät useissa tilanteissa hyödyllisenä. Lisäksi viisi opettajaa mainitsi jälki-istunnot, kolme rehtorin puhuttelut ja kaksi Wilma -merkinnät. Vakavammissa tapauksissa väkivallasta saattoi seurata myös koulupäivän keskeyttäminen tai määräaikainen erottaminen. Yhden opettajan mukaan harkinnan käyttö kurinpidollisissa toimissa oli tärkeää myös siksi, ettei toimia aleta käyttämään tietynlaisena automaationa, jolloin ne menettävät merkityksensä. Kaksi opettajaa oli huolissaan rangaistusten riittämättömyydestä ja tehottomuudesta. Heidän mukaansa etenkin yläkoululaisille ei tunnu olevan keinoja, jotka oppilaat ottaisivat tosissaan.

”Jos se on ollu selvä väkivaltanen käytös, niin kasvatuskeskustelu, mitä suositaan nykyään jälki-istunnon sijasta. Mut jälki-istunto, kasvatuskeskustelu, rehtorin puhuttelu, merkinnät Wilmaan ja muut tälläset ja sitte no tietysti äärimmäisissä väkivaltatilanteissa sitte voidaan keskeyttää lapsen koulupäivä.” (Opettaja 3)

”No kyllähän nää koulun keinot on aika vähissä, kun oppilasta ei pysty väkisinkään jälki-istuntoon jättämään. Osa on sitten semmosii. Ja osalle sitten kirjallinen varoitus nii sehän on paperinpala ei sillä ole mitään merkitystä. Ja koulupäivän keskeyttäminen niin sehän on osalle vaan vapaa-aikaa, vaikka niinku pitäisi selvittää tehtävät ja tehdä niin eipä ne oppilaat muutenkaan niitä tee niin ei ne nyt tonkaan takia sitten ala tekemään et eihän niitä keinoja oikeasti ole mitkä tuntuis.” (Opettaja 8)

5 Pohdinta

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia ja pohditaan niiden merkitystä opettajan toimintatapoina vähentää kouluväkivaltaa. Lisäksi pohditaan kouluväkivallan esiintymiseen liittyviä tekijöitä ja opettajien esille nostamia kokemuksia kouluväkivallasta. Tulosten ja pohdinnan pohjalta on koostettu taulukko suositeltavista toimintatavoista koulu yhteisölle väkivallan vähentämisen tueksi. Lopuksi käsitellään ja arvioidaan kriittisesti koko tutkimusprosessin luotettavuutta sekä tuodaan esille mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia, joiden avulla olisi mahdollista saada vielä laajempi kuva kouluväkivallasta ilmiönä.

5.1 Opettajan antama tuki keskeisessä roolissa

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia kokemuksia opettajilla on kouluväkivallasta. Tulokset osoittivat, että yleisimpiä fyysisen väkivallan muotoja koulussa olivat lyöminen, töniminen, erilaisilla esineillä heittäminen, nyrkkitappelut ja toisen oppilaan kulkemisen estäminen. Oppilailla on myös tapana uhkailla ja pelotella väkivallalla toisia oppilaita olemattomilla tai oikeilla teräaseilla. Nämä piirteet fyysisen väkivallan muotoina saavat tukea myös aikaisemmista tutkimuksista, kuten kouluterveyskyselyistä, joiden perusteella on selvinnyt, että uhkaaminen fyysisellä väkivallalla oli yleistä peruskouluissa (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2021). Lisäksi Näsin toteuttamassa oppilaitosten turvallisuuskyselyissä havaittiin ruumiillisen väkivallan olevan yleisin oppilaisiin kohdistettu teko (Näsi ym. 2016, 8–9). Myös keskusrikospoliisin toteuttamassa raportissa todettiin teräaseiden käytön olevan kasvussa rikosten yhteydessä (Danielsson 2022). Kuten nämä aiemmat raportit, myös tämä tutkimus osoittaa, että fyysinen väkivalta on läsnä koulun arjessa.

Vaikka tutkimuksessa keskityttiin erityisesti fyysiseen väkivaltaan, opettajat nostivat esille henkisiä ja sosiaalisia väkivaltatilanteita, joita tapahtuu nuorten keskuudessa myös sosiaalisen median alustoilla. Lapsi tai nuori voi mediassa altistua väkivallalle ja aggressiolle, minkä seurauksena hän saattaa alkaa mallintaa toimintatapaa (Riihonen & Koskinen 2020, 12–19; Valkenburg & Piortrowski 2017, 107–113). On tärkeää huomata, että sosiaalisen median parissa esiintyvät video- tai kuvamuodossa olevat väkivaltatapahtumat tai henkiset ja

sosiaaliset väkivaltaiset vuorovaikutustapahtumat voivat heijastua oppilaiden todelliseen elämään, mikä näkyy oppilaan toiminnassa fyysisenä väkivaltaisena käytöksenä. Tämän vuoksi on olennaista, että opettaja on kiinnostunut siitä, millaista sisältöä oppilaat kohtaavat median parissa. Opettaja pystyy tukemaan ja ohjaamaan oppilaita sekä käsittelemään heidän kanssaan väkivaltaisia tapahtumia. Lisäksi opettaja pystyy viestittämään tapahtumista oppilaiden huoltajille, jotka voivat antaa lisätukea oppilaalle tarpeen mukaan.

Opettajien kokemusten mukaan kouluväkivaltaa kokeneiden ja siihen osallistuvien oppilaiden määrä on vielä pieni, mutta valitettavasti havaittavissa on kasvua. Väkivallan lisääntyvää kasvua tukee myös OAJ:n kirjoittama lausunto ja Sisäministeriön toteuttama selvitys (Opetusalan ammattijärjestö 2022; Sisäministeriö 2020). Tutkimuksen tulosten mukaan pojilla esiintyy fyysistä väkivaltaa enemmän kuin tytöillä. Opettajien kokemusten mukaan kouluväkivallan tunnistaminen on välillä haastavaa, mikä oli tutkimuksen kannalta tärkeä ja yllättävä havainto, sillä luulisi, että fyysistä väkivaltaa on helpompi havaita kuin esimerkiksi henkistä. Erityisesti leikkimieliset oppilaiden väliset fyysiset pelit ja yhteenotot olivat haastavia. Erilaiset leikkitalpapelut ovat suosittuja poikien keskuudessa. Erityisesti näitä leikkimielisiä fyysisiä yhteenottoja varten, koulussa tarvitaan yhteiset toimintatavat, jotta jokainen opettaja ja oppilas tietää, että fyysinen väkivalta ei ole sallittua. Väkivallan tunnistaminen vaatii opettajalta tarkkaavaisuutta ja välitöntä reagointia tilanteisiin.

Vaativuutta ja epävarmuutta lisäsi väkivaltaisen tapahtumaketjun selvittely.

Väkivaltatilanteeseen johtanut alkuperäinen syy on vaikea saada selville ja osallisten selvittäminen on oma haasteensa. Opettajat kertoivat, että väkivallasta kertominen koulun aikuiselle ei ole aina helppoa oppilaalle. Tutkimustiedon mukaan opettajien on toimittava tilanteissa yhdessä, oikeudenmukaisesti ja yhteisten toimintaperiaatteiden kautta hyödyntäen toimivaa vuorovaikutusosaamista, jonka seurauksena väkivaltatilanteet on saatu jopa kokonaan ehkäistyä (Kyllönen & Rickman 2011, 73–78; Laitinen ym. 2020, 31). Opettajan olisi syytä puuttua jokaiseen väkivaltatilanteeseen koulussa huolimatta siitä, onko kyseessä leikkimielinen oppilaiden välinen tappelu. Leikkimieliset tappelut saattavat antaa väärää signaalia muille oppilaille väkivaltaisen käytöksen hyväksyttävyydestä koulussa. Oppilaat eivät näe kaikkia tilanteita, joihin opettajat ovat puuttuneet ja luvan antaminen leikkimielisen tappelun jatkamiseen esimerkiksi välitunnilla voi välittää kuvaa joillekin oppilaille turvattomista ja välinpitämättömistä aikuisista.

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että suurissa kouluissa välituntialueet ovat usein hajanaisempia, minkä vuoksi opettajien välituntivalvonta on myös haasteellisempi toteuttaa siten, että aikuinen näkee tarpeeksi kauas ja eri puolille pihaa riittävästi (Lesneskie & Block 2017, 434). Tämän tutkimuksen tulokset puoltavat välituntialueiden ja -valvonnan haasteellisuutta. Lisäksi tässä tutkimuksessa havaittiin, että myös välitunnille siirtyminen oli väkivallalle altis tilanne. Tämän lisäksi erilaiset liikuntatuokiot ja oppilaiden muut siirtymiset paikasta toiseen olivat tilanteita, joissa fyysistä väkivaltaa useimmiten esiintyi oppilaiden välillä. Nämä olivat aiempien tutkimusten valossa uusia havaintoja, joihin pitäisi löytää ratkaisuja ja toimintatapoja, joita opettaja voisi hyödyntää siirtymätilanteissa.

Virallisten oppituntien ulkopuolella lapset ja nuoret etsivät voimakkaasti omaa sosiaalista asemaansa vertaisten joukossa. Väkivaltaisella käytöksellä oppilas saattaa pyrkiä mukaan ryhmään tai vertaiset mallintavat oppilaille väkivaltaista käyttäytymistä, joka saa oppilaan toimimaan vertaisten halutulla tavalla. (Kiilakoski 2014, 34–35.) Vapaammat tilanteet saattavat aiheuttaa oppilaille helposti ylimääräistä levottomuutta, koska viralliset oppitunnit ja tarkkaan suunnitellut hetket ovat strukturoidumpia ja opettajan helpommin kontrolloitavissa. Ne ovat myös oppilaille tuttuja ja heillä on syntynyt käsitys luokkahuoneen yhteisistä toimintatavoista ja säännöistä toimia siellä. Vapaampina hetkinä struktuuri on puutteellinen ja se heijastuu oppilaisiin usein levottomuutena ja pahimmissa tapauksissa purkaantuu väkivaltaisena käytöksenä toisia kohtaan. Arjessa tapahtuvia siirtymätilanteita, kuten ruokailua ja välitunnille lähtemistä voidaan tukea opettajan toimesta (Sandberg 2021). Tämä on haasteellista, jos opettajalla on yksin valvottavanaan iso oppilasryhmä, joista osa vaatii erityistä tukea jokaisessa vapaammassa tilanteessa. Lisäksi, jos opettaja lähtee valvomaan jokaista välitunnille siirtymishetkeä, on se pois opettajan omasta mahdollisesta tauosta tai ajasta valmistella seuraavaa oppituntia.

Tutkimuskirjallisuuden mukaan väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla on useita tekijöitä kuten esimerkiksi tunnehäiriöitä, käytösongelmia, aggressiota, impulsiivisuutta, itsekontrollin puutetta, tarkkaavaisuushaasteita ja keskittymisvaikeuksia (Abel ym. 2022, 795; Seifert 2012, 84–85; WHO 2005; Sandberg 2021). Tämän tutkimuksen tulokset tukevat aikaisempien tutkimusten löydöksiä, sillä opettajat mainitsivat haastatteluissa, että erityisopetuksessa olevien oppilaiden keskuudessa väkivalta on ollut yleisempää verrattuna yleisopetuksen puoleen. Erityisopetuksessa olevilla oppilaille on usein edellä mainituissa tutkimuksissa

havaittuja haasteita koulunkäynnissä, minkä vuoksi he tarvitsevat enemmän tukea ja ohjausta. Oppilaiden haasteet voivat liittyä oppimiseen tai käyttäytymiseen kuten esimerkiksi impulsiivisuuden säätelyn harjoitteluun.

Erityisesti inklusion myötä, oppimisen ja käytöksen haasteet ovat läsnä myös yleisopetuksen luokissa, joka saattaa luoda levottomuutta koko luokkaan. Tässä tutkimuksessa nostettiin esille, että osa oppilaista hyötyisi vähemmän ärsykeitä sisältävästä ympäristöstä oppimiselle. Opettajat toivat ilmi, että sopivan oppimisympäristön tarjoaminen oppilaille tai riittävän tuen antaminen ei aina ole mahdollista puutteellisten resurssien vuoksi. Aiemmassa tutkimuksessa kuitenkin korostetaan, että resurssien asianmukainen käyttö on edellytys inklusion toteuttamiselle (Spratt & Florian 2015, 90–91). Resursseista ja rahoituksesta opetuksen toteuttamiseen päätetään yhteiskunnallisella tasolla, joten opettajan vaikuttamismahdollisuudet saamiinsa resursseihin ovat rajalliset. Lisäksi inklusio jakaa opettajien keskuudessa mielipiteitä sen toimivuudesta ja osa toivoisi, että oppilaille olisi mahdollisuus tarjota heille sopivin ympäristö opiskella, mikä saattaisi olla erillisessä erityisluokassa tai -koulussa. Haastatellut opettajat perustelivat tätä sillä, että oppilaalle tulisi tarjota paras oppimisympäristö hänen hyvinvointiaan ja tarpeitaan ajatellen. Tämä ajatus saa tukea myös aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta. Oppimisympäristön tulisi tukea oppimista sekä keskittymistä koulutyöhön ja tämä voi tarkoittaa eri oppilailla erilaisia ympäristöjä (Sandberg 2021). Tästä voidaan päätellä, että yhteiskunnallisessa päätöksenteossa tulisi kuunnella enemmän opettajien näkökulmia, sillä opettajat ovat opetusalan asiantuntijoita ja tietävät koulumaailman todellisen tilanteen. Kun oppilaille tarjottaisiin heidän tarpeitaan vastaava oppimisympäristö, on mahdollista, että väkivaltainen käyttäytyminen kääntyisi vähitellen laskuun, sillä oppilaat voisivat kokonaisvaltaisesti paremmin.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen puute aiheutti opettajien mukaan väkivaltaisia tilanteita koulussa. Tämän perusteella voidaan todeta, että tunteiden tunnistamista, käsittelyä ja säätelyä tulisi opettaa kouluissa enemmän. Tunne- ja vuorovaikutustaidoissa olevat haasteet saattavat ilmetä esimerkiksi vaikeutena käsitellä kielteisiä tunteita tai väkivaltaisena käytöksenä (Riihonen & Koskinen 2020, 50). Erityisesti osa oppilaista kaipaa tässä tukea enemmän. Haastatellut opettajat kertoivat, että tunnekasvatukselle on joskus haastavaa löytää aikaa lukujärjestyksestä, kun opetussuunnitelma painaa päälle. Opetussuunnitelma kuitenkin velvoittaa laaja-alaisten tavoitteiden toteuttamiseen, jotka sisältävät muun muassa ohjausta

myönteiseen vuorovaikutukseen, ystävällisyyteen sekä yhteistyöhön ja nämä taidot vaativat tunne- ja vuorovaikutustaitoja (Opetushallitus 2014, 100). Lapset, joilla on taitoa säädellä tunteitaan ja luovat myönteisiä vuorovaikutussuhteita muiden oppilaiden kanssa voivat omalta osaltaan vähentää väkivaltatilanteisin syntymistä (Kokkonen 2017, 104). Tällöin opettaja ei voi sivuuttaa tunnekasvatusta, mutta tunnetaitojen opetuksen tärkeys voisi korostua, jos niille varattaisiin lukujärjestyksestä oma oppituntiaika. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua voi kuitenkin integroida eri oppiaineisiin esimerkiksi pari- ja ryhmätehtävien tai draamaharjoitusten avulla.

Väkivalta voi kohdistua myös suoraan opettajaan. Tulokset osoittivat, että usein tilanteet ovat johtaneet väkivaltaiseen käyttäytymiseen opettajaa kohtaan, kun oppilas on menettänyt malttinsa tai hermostunut jostain asiasta, mitä opettaja on pyytänyt oppilaalta tai sanonut hänelle. Impulsiivisuus ja aggression tunne voivat olla taustatekijöinä oppilaan väkivaltaiselle käyttäytymiselle, jos oppilas ei ole vielä saanut kehitettyä riittäviä tunnesäätelytaitoja (Seifert 2012, 84–85). Tästä voidaan päätellä, että kuten tässä tutkimuksessa havaittiin, on opettajan tuettava oppilaiden tunnetaitojen kehittymistä. Myös tutkimuskirjallisuus korostaa, että on tärkeää ohjata oppilasta riittävästi ei-toivotun käyttäytymisen aikana. Opettajan kannattaa tilanteessa säädellä omia tunnereaktioitaan ja pyrkiä toimimaan rauhallisesti sekä välittämään rauhallisuutta myös oppilaalle omalla puheellaan. (Sandberg 2021.) Opettaja voi oman toimintansa kautta mallintaa oppilaille tunteiden tunnistamista ja vuorovaikutuksessa olemista muiden kanssa (Korpilahti ym. 2019, 248). Myös tämän perusteella tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetus voidaan nostaa tärkeänä keinona väkivallan vähentämisessä.

Opettaja tukee oppilaan tunnetaitojen harjoittelua esimerkiksi sanoittamalla toimintaa ja keskustelemalla yhdessä oppilaan kanssa. Opettaja voi keskustelussa kysyä, mistä esimerkiksi väkivaltainen tilanne sai alkunsa ja millaisia tunnereaktioita oppilas koki tilanteen aikana. Vuorovaikutteista toimintatapaa tukee myös Volungisin ja Goodmanin tutkimuksessa laadittu teoreettinen viitekehys kommunikointitaitojen kehittämiseksi, mikä auttaa rakentamaan opettajan ja oppilaan välistä luottamussuhdetta (Volungis & Goodman 2017, 3–7). Tilanteen käsittelyä voi helpottaa erilaisten tunnekuvien avulla, jos oppilaan on vielä hankala ilmaista itseään suullisesti. Kunnioittava ja välittävä vuorovaikutus luo oppilaalle turvallisuuden tunnetta ja mahdollistaa sopivan ympäristön harjoitella tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Kun oppilaalla on turvallinen olo, oppilaan on helpompi oppia ja vahvistaa taitoja, minkä

seurauksena väkivaltaista käyttäytymistä esiintyy vähemmän. Lähtökohtana väkivallan vähentämiselle voidaan pitää oppilaan turvallisuuden tunteen ja hyvinvoinnin tukemista.

5.2 Kouluhyvinvoinnista huolehtimisella on suuri merkitys

Tutkimuksen tulosten mukaan kouluväkivallan esiintyminen johtui useista, toisiinsa yhteydessä olevista syistä. Kukaan haastatelluista opettajista ei maininnut vain yhtä syytä vaan kaikki kertoivat useampia mahdollisia syitä oppilaiden väkivaltaiselle käytökselle koulussa. Tämän vuoksi kouluväkivallan kitkeminen kouluista ei ole yksinkertainen tehtävä, sillä syitä, johon tulisi tehdä muutoksia on useita. Tässä tutkimuksessa opettajien esittämät syyt ryhmiteltiin kolmeen teemaan ja ne olivat yksilöön, kouluyhteisöön ja yhteiskuntaan liittyvät syyt. Kun tiedostetaan eri tasoilla olevat tekijät, voidaan suunnitella monipuolisia keinoja väkivallan vähentämiseen. Jos väkivallalle olisi yksiselitteinen syy, siihen olisi yksinkertaisempaa puuttua eivätkä tapaukset lisääntyisi.

5.2.1 Yksilön hyvinvointi lähtökohtana kouluyhteisön väkivallattomuudelle

Opettajat korostivat vastauksissaan erityisesti lasten ja nuorten pahaa oloa kouluväkivallan esiintymisen taustalla. Oppilaille saattaa olla elämässään haastavia tilanteita, joiden he eivät edes itse ymmärrä vaikuttavan käyttökseen. Myös tutkimuskirjallisuudessa on havaittu, että huonosti voivat oppilaat päätyvät helpommin väkivaltaisiin tilanteisiin keskenään (Kyllönen & Rickman 2011, 78). Kouluhyvinvoinnista huolehtiminen on asia, johon opettaja voi toiminnallaan vaikuttaa esimerkiksi lisäämällä oppilaiden osallisuutta ja huomioimalla oppilaita. Myönteisellä ilmapiirillä havaittiin aiemmassa tutkimuksessa olevan vaikutuksia oppilaan koulussa toivottuun käyttäytymiseen (Larson ym. 2020). Avoin vuorovaikutus ja oppilaiden kohtaamisesta huolehtiminen olivat yksiä opettajien esilletuomista kouluväkivallan vähentämisen keinoista. Jokaisen oppilaan yksilöllinen kohtaaminen jokaisena koulupäivänä vaatii opettajalta paljon aikaa. Osa oppilaista vaatii enemmän opettajan huomiota kuin toiset. Tämä saattaa johtua esimerkiksi siitä, että lapsi ei kotona saa sitä vanhemmiltaan riittävästi. Opettaja ei yksin riitä täyttämään huomion tarvetta, joten koulunkäynninohjaajan työn merkitys voi myös tässä asiassa olla suuri.

Vanhemman mielenterveyshaasteet tai muut arjen hankalat asiat vaikuttavat tutkimustulosten mukaan siihen, miten lapsen kanssa vietetään aikaa tai miten hänet on kasvatettu.

Vanhemmilla voi olla rajalliset voimavarat lapsen auttamiseen (Riihonen & Koskinen 2020, 51). Lapset tulevat kouluun hyvin erilaisista elämäntilanteista. Haasteiden koskiessa koko perhettä, nousee kodin ja koulun yhteistyö vielä suurempaan rooliin. Opettaja voi suositella perheelle avun hakemista tai suunnitella uusia tukitoimia lapselle koulussa. Tulosten mukaan on tärkeää korostaa vanhemmille, että opettajan tavoitteena on auttaa, eikä jatkuvasti vain tiedottaa tapauksista, joissa lapsi on käyttäytynyt koulussa väärin tai esimerkiksi väkivaltaisesti. Kodin ja koulun välinen toimiva yhteistyö on nähty merkittävänä tekijänä väkivallan vähentämisessä myös aiemmassa tutkimustiedossa, jonka mukaan vanhempia tulee osallistaa mukaan koulun toimintaan ja heidän kanssaan tulee olla yhteydessä aktiivisesti (Hamlin & Li 2020, 371).

Opettajat olivat paitsi huolestuneita oppilaiden hyvinvoinnista myös turhautuneita siitä, kuinka vaikeaa lasten on saada tarvitsemaansa apua. Joskus opettajasta voi tuntua, että hän tekee kaikkensa, jotta lapsi pääsisi avun piiriin ja saisi esimerkiksi tarvitsemaansa tukea, mutta mitään ei tapahdu. Tämä saattaa aiheuttaa opettajalle riittämättömyyden tunnetta, kun haluaisi pystyä auttamaan oppilaita haastavissa asioissa. Lisäksi pahan olon ilmeneminen väkivaltana kuormittaa opettajaa ja aiheuttaa huonoa ilmapiiriä luokassa. Haastatellut opettajat esittivät keinoksi moniammatillisen yhteistyön lisäämistä. Perusopetuksen opetussuunnitelma korostaa moniammatillista yhteistyötä erityisesti tilanteissa, joissa oppilaat vaativat erityistä tukea tai erityisjärjestelyitä (Opetushallitus 2014). Tämän tutkimuksen tulosten perusteella moniammatillista yhteistyötä tulisi kuitenkin hyödyntää myös ennakoivasti, jolloin saataisiin tuettua kaikkien lasten ja nuorten hyvinvointia.

Moniammatillisen yhteistyön toimivuus ja laajuus ovat koulukohtaisia asioita. Osa haastatelluista opettajista oli tyytyväisiä yhteistyöhön ja kertoi sen toimivan hyvin, kun taas osa koki valtavaa tarvetta sen lisäämiselle. Mielenterveyspalvelut tulisi olla helpommin saavutettavissa ja eri ammattikuntien tulisi jalkautua kouluihin. Lapset kaipaavat ennen kaikkea kuuntelevia korvia. Kouluterveydenhoitajan, -kuraattorin ja -psykologin roolia tulisi lisätä. He saattoivat opettajien mukaan olla paikalla vain esimerkiksi kerran viikossa, jolloin palvelut ovat ruuhkautuneet. Jos nämä monialaiset toimijat olisivat oppilaille tutumpia ja pidettyjä hahmoja, olisi oppilaiden helpompi mennä juttelemaan pienemmistä asioista, jolloin

ongelmat eivät paisuisi niin isoiksi. Usein asioihin puututaan valitettavasti vasta, kun tilanne on todella paha.

5.2.2 Kouluyhteisön yhteiset toimintatavat varmistamassa turvallisuutta ja hyvinvointia

Tämän tutkimuksen tulokset antoivat viitteitä siitä, että kouluväkivalta on lisääntynyt, mutta väkivaltaisesti käyttäytyviä koulussa on kuitenkin vain pieni määrä oppilaista. Vaikka väkivaltaisuus on pienen oppilasmäärän haaste, vaikuttaa se kuitenkin koko kouluyhteisön ilmapiiriin ja hyvinvointiin. Koulun toimintakulttuurilla on suuri vaikutus väkivallan vähentämisessä. Toimintakulttuurin päämääränä on edistää oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Toimiva oppilashuolto ja moniammatillisen yhteistyön toteuttaminen ovat osaltaan tukemassa koko kouluyhteisön hyvinvointia. Toimintakulttuurista kiinni pitäminen voi vähentää väkivallan määrää koulussa. (Opetushallitus 2014, 26–27; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 23.) Olennaista on, että koko kouluyhteisö sitoutuu yhdessä laadittuihin toimintatapoihin, joiden tarkoituksena on vähentää väkivaltaa. Koko yhteisön sitoutuminen edellyttää aktiivista työtä yksilöltä, vertaisilta, opettajilta, oppilaiden perheiltä ja koulun koko muulta henkilökunnalta. (Rawlings & Stoddard 2019; Gaffney ym. 2021.)

Tässä tutkimuksessa opettajat toivat esille yhteiset toimintatavat yhtenä keskeisimmistä keinoista vähentää väkivaltaa. Yhtenäisille toimintatavoille koettiin tarvetta erityisesti haastavissa tilanteissa kuten välituntivalvonnoissa. Yhteisenä toimintatapana mainittiin muun muassa toisen opettajan paikalle hälyttäminen väkivaltilanteen sattuessa. Opettajille ennalta laaditut ja harjoitellut toimintatavat lisäävät haastavissa tilanteissa turvallisuuden tunnetta (Kyllönen & Rickman 2011, 104). Kun kaikki koulun aikuiset tietävät yhteiset tavat toimia, on koko kouluyhteisössä turvallinen ilmapiiri, sillä aikuiset ja lapset voivat luottaa siihen, että kaikki tietävät, miten toimia. Koulun yhteiset toimintatavat korostavat työyhteisön yhteistyön toimivuuden tärkeyttä. Opettajien väliseen yhteistyöhön on syytä panostaa, mutta yhteistyön tarkastelussa tulisi huomioida kaikki koulun aikuiset kuten koulunkäynninohjaajat, joilla on myös tärkeä rooli toimintatapojen toteuttamisessa. Tulosten perusteella on tärkeää, että yhteiset toimintatavat kerrotaan koko työyhteisölle huolellisesti.

Tilanteiden ennakointi on yksi opettajan tärkeimmistä tehtävistä. Oppilaantuntemus on tässä isossa roolissa, sillä kun tiedetään, minkä tyylliset tilanteet usein käynnistävät esimerkiksi impulsiivisen reaktion tai väkivaltaisen käytöksen, voidaan niihin vaikuttaa etukäteen järjestelyillä. (Sandberg 2021.) Haasteet oppilaantuntemuksessa vaikeuttavat tämän tutkimuksen tulosten mukaan tilanteiden ennakointia. Nämä näyttäytyvät erityisesti isoissa kouluissa ja yläkouluissa, kun opettajilla on paljon oppilaita opettavanaan, jolloin kaikkiin oppilaisiin ei ole mahdollista tutustua tarkemmin. Lisäksi opettajat eivät saa vaitiolovelvollisuuden takia puhua oppilaiden henkilökohtaisista asioista kaikille, jolloin jonkin tärkeän tiedon puute oppilaasta saattaa aiheuttaa tilanteita, jossa opettaja ei osaa ennakoida tilannetta tai suhtautua oikein. Tästä voidaan päätellä, että olisi tärkeää, että opettajien kesken voitaisiin luottamuksellisesti jakaa tietoa, jonka avulla väkivaltaisia tapauksia saataisiin vähennettyä.

5.2.3 Yhteiskunnallisten ilmiöiden huomioiminen koulussa tukee väkivallan vähentämistä

Yhteiskunnalliset ilmiöt vaikuttavat paitsi koulussa tapahtuviin asioihin, myös koko lasten ja nuorten elämään. Esimerkiksi COVID-19-pandemia on vaikeuttanut monen elämää rajoituksillaan. Pandemia-aikana lisääntynyt stressi ja ahdistus on vaikuttanut niin aikuisiin kuin lapsiin. (WHO 2020.) Myös tämän tutkimuksen mukaan pandemia laitto opettajat ja oppilaat uuteen tilanteeseen, kun oppiminen tapahtui etäyhteyksin. Tämä vaikeutti opetuksen vuorovaikutuksellisuutta ja poisti oppilailta koulussa tavallisesti saadut sosiaaliset kontaktit. Tämä johti nuorten lisääntyvään yksinäisyyden kokemukseen (Koski ym. 2023, 9). Lisäksi maailmalla tapahtuvat sodat ja ilmastokriisi saattavat aiheuttaa ahdistusta lapsissa ja nuorissa tuomalla epävarmuutta maailmantilanteeseen. Tapahtumat heijastuvat suoraan myös oppilaiden turvallisuudentunteeseen (Välimäki 2023, 41–42). Näistä tulisi keskustella lasten kanssa enemmän, jotta tilanteiden aiheuttama ahdistusta saataisiin helpotettua. Tässä voisi olla tarve myös lisäkoulutukselle tai ohjeille, kuinka käsitellä näitä aiheita lasten kanssa ikätasolle sopivalla tavalla.

Sosiaalisen median kautta lapset ja nuoret kuluttavat sisältöä, josta vanhemmat eivät opettajien mukaan ole edes tietoisia. Sosiaalisessa mediassa saattaa olla väkivaltaisia videoita tai väkivaltaa ja kovia arvoja ihannoivaa materiaalia, joita lapset ja nuoret alkavat kopioimaan

omaan toimintaansa (Valkenburg & Piortrowski 2017, 107). Vanhempien tulisi puuttua lapsen sosiaalisen median käyttöön. Opettaja ei pysty rajoittamaan oppilaan vapaa-ajalla kuluttamaa sisältöä tai digitaalista pelaamista, mutta hän voi antaa vanhemmille vinkkejä esimerkiksi vanhempainillassa. Lisäksi kouluissa voidaan järjestää oppitunteja turvallisesta ja harkitusta median sekä älylaitteiden käytöstä, mikä tukee oppilaiden ymmärrystä niistä.

Tässä tutkimuksessa yhteiskunnallisia syitä kouluväkivallan esiintymiselle ilmeni useita. Väkivallan vähentämisen keinoja, jotka olisivat liittyneet niihin, ei kuitenkaan haastatteluissa mainittu. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että opettajat kokevat, että on haastavampaa vaikuttaa yhteiskunnallisiin tekijöihin, kuten maailmantilanteeseen, resurssien jakautumiseen poliittisessa päätöksenteossa tai yhteiskunnassa ilmeneviin arvomaailman muutoksiin. Toisaalta voidaan ajatella, että opettajilla on asema, jossa he pystyvät näihin asioihin vaikuttamaan opettamalla ja kasvattamalla tulevia yhteiskunnan jäseniä. Perusopetuksen opetussuunnitelma määrittää opetuksen tavoitteeksi kasvun yhteiskunnan jäseneksi, minkä päämääränä on opettaa oppilaille toisten kunnioittamista ja oikeudenmukaisuutta (Opetushallitus 2014, 18). Koulu on myös merkittävä osa yhteiskuntaa perusopetuksen ollessa pakollista kaikille yhteiskunnan jäsenille (Antikainen ym. 2021). Tämän vuoksi yhteiskunnallinen taso on tärkeää huomioida opetusta suunnitellessa ja toteutettaessa.

5.3 Toimintatapoja kouluyhteisölle tukemaan väkivallan vähentämistä

Taulukkoon 8 on koostettu tutkimuksen tulosten ja pohdinnan perusteella suositeltavia toimintatapoja väkivallan vähentämiseksi. Suositukset on suunnattu kouluyhteisölle ohjenuoraksi, jota seurata suunniteltaessa ja toteutettaessa koulun yhteisiä toimintatapoja. Suositukseen tutustuessa huomataan, että suurin osa toimintatavoista liittyy oppilaiden hyvinvoinnin tukemiseen koulussa. Tämän tulisi olla kantava suuntaviiva jokaisessa koulussa, sillä kun kouluyhteisön jäsenet voivat hyvin, vähentyvät kiusaamis- ja väkivaltatapaukset heidän välillään. Tässä tutkimuksessa nousi esille, että usein asioihin puututaan vasta, kun tilanne on jo päällä ja ehtinyt kärjistyä. Tämän vuoksi olisi tärkeää kiinnittää huomiota näihin suosituksiin huolimatta siitä, onko koulussa jo esiintynyt isompia väkivaltatapauksia vai ei.

Taulukko 8. Suositeltavia toimintatapoja koulu yhteisölle väkivallan vähentämiseksi.

Selvitämme vaikeat asiat keskustelemalla oppilaiden kanssa ja kuunnellen heidän näkökulmiaan.
Otamme huomioon oppilaiden mielenterveydelliset haasteet ja ohjaamme sekä tuemme heitä moniammatillisen yhteistyön avulla.
Toteutamme tunnekasvatusta ja opetamme vuorovaikutustaitoja säännöllisesti. Lisäämme tietoisesti niitä oppituntien sisältöjen joukkoon.
Pyrimme edistämään oppilaantuntemusta tutustumalla oppilaisiin ainutlaatuisina yksilöinä. Annamme heille läsnäoloa ja kysymme kuulumisia sekä tarjoamme mahdollisuutta keskusteluun.
Huolehdimme oppilaiden hyvinvoinnista varmistamalla oppilaiden osallisuuden, turvallisen ilmapiirin ja miellyttävän oppimisympäristön. Lisäksi varmistamme, että oppilaat viihtyvät toistensa seurassa toteuttamalla erilaisia ryhmäytymisaktiviteetteja.
Toimimme koulun yhteisten toimintatapojen ja käytänteiden mukaisesti. Huolehdimme, että sovitusta malleista pidetään kiinni ja epäkohtiin puututaan välittömästi.
Huolehdimme omasta osaamisestamme osallistumalla koulutuksiin, jotka tukevat koulu yhteisön turvallisuutta ja hyvinvointia.
Pyrimme lisäämään positiivista yhteistyötä huoltajien kanssa ja tiedotamme koteihin säännöllisesti. Kerromme esimerkiksi, miten viikko on sujunut oppilaiden kanssa.
Tuemme sosiaalisen median käyttöä huoltajien ja moniammatillisen yhteistyön avulla.
Tuomme ajankohtaisia asioita luokassa esille ja keskustelemme maailmalla tapahtuneista asioista oppilaiden kanssa.

5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksessa noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä ja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeita. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan vuonna 2019 julkaisema ohje ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisistä periaatteista on tarkoitettu sovellettavaksi sellaisiin tutkimuksiin, jotka kohdistuvat ihmisiin tai niissä käytetään ihmistieteiden menetelmiä. Periaatteet on laadittu suojaamaan tutkimuksen kohteena olevien ihmisten oikeuksia. Ne antavat tutkimuksen tekijöille tukea ja selkeyttävät tutkimuksen eettisten kysymysten pohdintaa. (TENK 2019, 4–7.) Tässä tutkimuksessa tutkittiin opettajien omia kokemuksia kouluväkivallasta, syitä kouluväkivallan esiintymiselle ja selvitettiin keinoja kouluväkivallan vähentämiseksi. Koska tutkimuskohteena olivat opettajat, tutkimuseettiset tekijät ihmiseen kohdistuvassa tutkimuksessa tuli ottaa huomioon tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Tutkijat lähestyivät rehtoreita tutkimuspyynnöllä, jolla kartoitettiin koulujen halukkuutta osallistua tutkimukseen. Mikäli rehtori vastasi myöntävästi, hän välitti tutkijoiden kyselylomakkeen koulussa työskenteleville opettajille. Ennen tätä rehtorit esitetasivat lomakkeen, millä varmistettiin lomakkeen

toimivuus ja mahdolliset puutteelliset kohdat korjattiin. Esitestaaminen lisäsi tutkimusmenetelmän luotettavuutta (Tähtinen ym. 2020, 29).

Kyselylomakkeen alussa opettajille kerrottiin, miten aineistoa tullaan käsittelemään ja miten tutkimusaineistoa säilytetään. Opettajille kerrottiin, että vastaajia ei pystytä tunnistamaan lukuun ottamatta haastatteluun osallistujia, jotka antavat sähköpostiosoitteensa yhteydenottoa varten. Kyselylomakkeessa mainittiin, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista (Tuomi & Sarajärvi 2012, 131). Kyselyn ohessa oli linkki myös viralliseen tietosuojaselosteeseen (ks. liite 1), josta kävi ilmi tutkimuksen tarkoitus ja tutkimukseen osallistuneiden henkilötietojen käsittely. Lisäksi tutkittaville annettiin mahdollisuus olla yhteydessä tutkimuksen toteuttajiin sähköpostitse, jos heillä ilmeni kysyttävää tutkimuksen sisällöstä tai toteutuksesta. Tutkittavien tulee olla tietoisia aineiston säilyttämisestä ja sen käsittelystä sekä saada realistinen kuva toteutuksesta (TENK 2019, 9; Cohen ym. 2018, 122).

Tutkijan on dokumentoitava tutkittavan antama osallistumissuostumus (TENK 2019, 8). Tämä toteutettiin kyselyn alussa kysymällä suostumusta tutkimukseen osallistumisesta ja vastausten hyödyntämisestä osana tutkimusta. Haastattelun osallistujat kerättiin kyselyyn vastanneista vapaaehtoisista, jotka olivat itse kyselyn yhteydessä ilmoittaneet halukkuutensa ja sähköpostiosoitteensa. Haastatteluajankohta pyrittiin sopimaan tutkittavalle mahdollisimman optimaaliseen aikaan niin, ettei siitä aiheudu haittoja tutkittavan työlle (Tuomi & Sarajärvi 2012, 131).

Vapaaehtoiseen haastatteluun osallistuvia opettajia lähestyttiin sähköpostilla, jonka yhteydessä oli linkki Doodle-palveluun, joka mahdollisti haastatteluajankohdan joustavan sopimisen. Tutkijat ehdottivat sen kautta haastatteluajoja, josta opettajat pystyivät käydä varaamassa ajan itselleen sopivaan ajankohtaan. Kaksi opettajaa varasi haastatteluajan sähköpostin välityksellä. Tutkimuksen valmistuttua Doodle-palvelussa olevat haastattelutapaamiseen liittyvät nimitiedot poistettiin anonymiteetin säilyttämiseksi. Tutkimusmenetelmän luotettavuutta olisi voitu parantaa vielä toteuttamalla esitestausta myös haastattelun osalta, jolloin olisi varmistettu, että kysymykset ovat ymmärrettäviä ja haastattelu etenee johdonmukaisesti. Haastattelun alussa opettajalle kerrottiin suullisesti, milloin tallentaminen alkaa ja haastattelun keskeyttäminen on mahdollista missä vaiheessa tahansa. Tutkimukseen osallistuminen on oltava mahdollista keskeyttää ilman erillistä syytä (TENK 2019, 8). Haastattelun lopuksi kysyttiin vielä lupa, että haastattelussa antamia tietoja saa

käyttää osana tutkimustyötä vastausten anonymiteettia kunnioittaen (Cohen ym. 2018, 129). Tutkijat säilyttivät tallenteita ja litteroituja haastatteluaineistoja yksityisyydensuojaa arvostaen tietoturvalisellä Seafile-palvelimella, joka on suojattu erillisellä salasanalla. Aineisto hävitetään ohjeiden mukaisesti viiden vuoden kuluessa.

Jotta kysely ja haastattelutilanteet sujuivat niin, että tutkittavalla oli turvallinen olo ja luottamus tutkimuksen toteuttajiin, olivat tutkijat perehtyneet etukäteen tutkittavaan aiheeseen. Arkaluontoisesta aiheesta pyrittiin esittämään kysymyksiä siten, että ilmapiiri olisi mahdollisimman rento ja luottamuksellinen. (Kananen 2017, 91–92.) Kaikki tutkittavat olivat valmistuneita, työelämässä toimivia opettajia ja näin myös täysi-ikäisiä, joten heidän oma suostumuksensa tutkimukseen osallistumisesta oli riittävä (TENK 2019, 9). Tutkittavista kerättävät tiedot tutkimuksessa olivat sähköpostiosoite (mikäli opettaja ilmoittautui haastatteluun), sukupuoli, koulutustausta ja työtehtävä sekä kokemukset kouluväkivallan ennaltaehkäisystä ja kohtaamisesta koulussa. Haastatteluihin osallistuneiden osalta tallentui myös videokuva ja ääni. Käsittelyvaiheessa henkilötiedot muutettiin kirjalliseksi, jonka jälkeen ne siirrettiin välittömästi tietoturvalisellä Seafile -palveluun. Analysointivaiheessa kaikki tunnistettavat elementit kouluista ja henkilöistä poistettiin. Tietoja ei siirretty eikä luovutettu tutkimusryhmän ulkopuolelle (Tuomi & Sarajärvi 2012, 131). Henkilötiedoilla tutkimusaineistossa tarkoitetaan sellaisia tietoja, joista henkilö voidaan tunnistaa suorasti tai epäsuorasti. Rekisterin pitäjät eli tutkimuksen toteuttajat ovat vastuussa tietosuojaa koskevista ratkaisuksista ja määrittävät henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen eettisten periaatteiden mukaisesti. (TENK 2019, 11.)

Tutkimuksen luotettavuuteen on voinut vaikuttaa useat eri tekijät. Vaikka tutkijat olivat kertoneet kyselylomakkeen alussa, mitä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan kouluväkivallalla, on mahdollista, että fyysisen väkivallan määrittäminen on aiheuttanut tulkinnanvaraisuutta tutkimukseen osallistuneiden kesken tai sen määrittely on unohtunut vastatessa kysymyksiin. Haastatteluiden alussa tutkijat painottivat, että kyseessä on oppilaiden välinen väkivalta, mutta fyysisen väkivallan määrittelyn olisi voinut tuoda vielä haastateltaville esille. Eräs opettaja nosti määrittelyn itse esille, jonka myötä tutkijat tarkensivat hänelle määritelmää kouluväkivallasta ja fyysisestä väkivallasta.

Tutkimukseen osallistuneet opettajat valittiin harkinnanvaraisella otannalla, joka heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Otoksen valinta ei perustu satunnaisuuteen, minkä seurauksena tulokset eivät ole yleistettävissä laajemmin, koska otos ei edusta tarpeeksi suurta joukkoa. Koska opettajat valittiin harkinnanvaraisella otannalla, valinta on ollut subjektiivista, mikä aiheuttaa haasteita tutkimuksen toistettavuudelle. Tutkijat lähestyivät ennalta tuttujen koulujen rehtoreita sähköpostilla ja tutkimukseen valikoituneet koulut päätyivät olemaan samalta alueelta. Tutkimus ei anna kattavaa kuvaa koko Suomen tilanteesta vaan enemmän suuntaviivoja, kuinka kouluissa voidaan vähentää kouluväkivaltaa. Lisäksi opettajien omat kokemukset kouluväkivallasta ja siihen johtaneista syistä ovat opettajien subjektiivisia kokemuksia ja näkökulmia, jotka eivät ole yleistettävissä valtakunnalliselle tasolle. Yleistäminen vaatisi, että tutkimukseen olisi osallistunut kouluja eri puolilta Suomea, jonka myötä opettajien subjektiivisia kokemuksia ja käsityksiä olisi voinut vertailla keskenään. Lopulta tutkimukseen osallistuneista kouluista vastaajajoukko oli suhteellisen pieni verrattuna koko koulujen opettajien määrään. Tutkimuksen luotettavuutta voi vääristää, jos valikoituneet koulut ovat olleet sellaisia, joissa kouluväkivaltaa on havaittu suhteellisen paljon verrattuna muihin kouluihin tai kouluväkivaltaa on esiintynyt vähemmän kuin muualla. Lisäksi rehtorit ovat voineet olla ylipäänsä erityisen kiinnostuneita kouluväkivalta –ilmiöstä, jonka myötä kouluissa on saatettu tehdä paljon toimenpiteitä jo ilmiön katkaisemiseksi ja vähentämiseksi.

Monimenetelmällisyys eli useamman eri aineistonkeruumenetelmän hyödyntäminen ja monimetodisuus on voinut lisätä tutkimuksen luotettavuutta, sillä tutkimusaineisto on muodostunut kahdesta tiedonkeruutavasta ja analysointivaiheessa on hyödynnetty sekä määrällistä että laadullista analysointitapaa (Tuomi & Sarajärvi 2012, 145). Menetelmiä yhdistelemällä on saatu syvällisempää ymmärrystä kouluväkivallasta ja esille erilaisia näkökulmia aiheeseen liittyen.

Tutkimusta suunnitteli ja toteutti kaksi tutkijaa, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2012, 144). Mahdollisia virheitä tehdessä toinen tutkija on voinut huomata ne ajoissa, jonka jälkeen virheiden korjaaminen on ollut mahdollista. Myös tutkijoiden resursseja pystyttiin jakamaan tasaisesti, jolloin työmäärä ei ollut niin kuormittava ja asioita pystyi organisoimaan tutkijoiden välillä. Haastattelutilanteissa tutkijat työskentelivät kahdestaan, jolloin toisen kysyessä kysymyksiä toinen pystyi tarkkailemaan tallennusta ja ääntä sekä esittämään mahdollisia tarkentavia kysymyksiä, jotka olisi voinut jäädä yksin tehdessä

huomiotta (Cohen ym. 2018, 242). Kuitenkin isompi tutkimusryhmä olisi mahdollistanut vielä suuremman otannan ja laajemman aineiston käsittelyn, jonka myötä aiheesta olisi voitu saada vielä uusia näkökulmia ja laajempaa ymmärrystä sekä tulokset olisivat voineet olla yleistettävissä laajemmalle tasolle.

Haastattelu- ja kyselyaineistoa analysoidessa kaksi tutkijaa on pystynyt tuomaan omia havaintojaan ja näkökulmiaan esille. Litteroidut haastattelut analysoitiin yhdessä useampaan kertaan. Ensimmäisellä kerralla tutkijat tekivät itsenäisiä havaintoja ja merkintöjä, jonka jälkeen haastattelut kuunneltiin vielä uudestaan. Kuuntelemisen aikana tutkijat tarkastivat litteroinnit ja tekivät vielä mahdollisesti uusia havaintoja ja pohdintoja. Kolmannella kerralla tutkijat yhdistivät näkökulmansa ja keskustelun kautta perusteltiin omia havaintoja. Vaikka tutkijat analysoivat lopulta tutkimusaineiston yhdessä, haastattelu- ja kyselyaineiston käsittelyssä on ollut tulkinnanvaraisuuksia (Kananen 2017, 90). Esimerkiksi tutkijat huomasivat, että haastateltavan opettajan pitkän vastauksen jälkeen oli välillä haastavaa tietää tai löytää yhteyttä, mihin asiayhteyteen opettaja vastauksessaan viittasi. Lisäksi on huomionarvoista, että analysointivaiheessa tutkijoiden ennakkokäsitykset ja subjektiivinen tietämys aiheen sisällöistä on vaikuttanut tuloksien tarkasteluun (Cohen ym. 2018, 272). Tutkijat eivät ole pystyneet täysin objektiivisesti toteuttamaan aineistonanalyysiä. Tutkijoiden ollessa luokanopettajaopiskelijoita on syytä ottaa huomioon myös omat kokemukset kouluväkivallasta koulumaailmassa. Luokanopettajaopiskelijoiden omat kokemukset ja käsitykset ovat saattaneet heijastua myös aineistonanalysointiin ja tuloksien tarkasteluun.

Haastatteluun osallistuneet opettajat eivät saaneet tutustua haastattelukysymyksiin etukäteen. Tutkijat pyrkivät siihen, että opettajat eivät tutustuisi aiheeseen itsekseen lisää ja valmistelisi vastauksiaan etukäteen. Tutkijat halusivat saada opettajilta autenttisia vastauksia kysymyksiin. Toisaalta etukäteen jaettavat haastattelukysymykset saattavat helpottaa vastauksien tuottamista ja rentouttaa haastatteluun osallistumista ja haastattelutilannetta (Kananen 2017, 91). Etukäteen jaettavat haastattelukysymykset voivat lisätä myös osallistujille haastattelusisältöjen omaksumista ja sitä kautta antaa tutkijoille syvempiä ja tarkoituksenmukaisempia vastauksia.

Haastattelukysymysten ohessa olisi voinut olla myös tutkimuksen kannalta tärkeimpien käsitteiden määrittely, jonka seurauksena tutkijoilla ja tutkittavilla olisi ollut yhdenmukainen

käsitys määritelmistä jo ennen haastattelun alkua. Tutkijat yrittivät muodostaa haastattelukysymykset mahdollisimman avoimiksi, jotta kysymykseen on mahdollisuus vastata laajasti ja eri näkökulmista eikä kysymys ohjaa haastateltavaa tietyn tyypiseen vastaukseen (Kananen 2017, 92). Liian strukturoidut kysymykset saattavat ohjata haastateltavaa ajattelemaan, että haastattelijat etsivät etukäteen määriteltyjä tietynsuuntaisia vastauksia. Haastattelujen aikana tutkittavien kanssa keskusteltiin erikseen kouluväkivallan ennaltaehkäisystä ja siihen puuttumisesta. Aineiston analysointivaiheessa edellä mainitut tekijät päätettiin yhdistää ja käsitellä kokonaisuutta kouluväkivallan vähentämisenä. Tämä saattaa heikentää tutkimuksen luotettavuutta, sillä tutkittavat ovat saattaneet ymmärtää käsitteet ennaltaehkäisy ja puuttuminen erillisinä kokonaisuuksina eivätkä molempia kouluväkivallan vähentämisen tarkoituksena (Cohen ym. 2018, 293).

5.5 Jatkotutkimusehdotukset

Tämä tutkimus antoi viitteitä siitä, että kouluväkivalta on lisääntynyt ja siihen vaikuttavat monet eri syyt yksilöllisellä, yhteisöllisellä ja yhteiskunnallisella tasolla. Tutkimuksen avulla saatiin selville myös keinoja, joilla opettajan on mahdollista kouluissa vähentää väkivaltaa. Tutkimus olisi syytä toistaa isommalla otannalla, jotta tulokset olisivat yleistettävissä esimerkiksi koko maan tilanteeseen. Isommalla otannalla myös määrällinen tutkimus voisi antaa kattavampaa kuvaa väkivallan esiintymisestä. Eri alueilla on eroja esimerkiksi tulojen tai kulttuurin suhteen, mitkä voivat vaikuttaa tämänkin tutkimuksen tuloksiin. Otantaa laajentamalla saataisiin tutkimukseen mukaan kouluja, joissa väkivaltaa ei mahdollisesti esiinny juuri ollenkaan ja kouluja, joissa sitä taas esiintyy enemmän kuin nyt tutkituissa kouluissa. Olisi mielenkiintoista tietää, millaisia väkivallan vähentämisen keinoja kouluissa, joissa väkivaltaa esiintyy vähemmän, toteutetaan. Kun taas kouluista, joissa väkivaltaa esiintyy paljon, voitaisiin nostaa esille lisää syitä, mistä ilmiö johtuu.

Tämä tutkimus rajoittui pääasiassa kouluväkivallan fyysiseen ilmenemismuotoon. Tutkimus olisi mielenkiintoista toteuttaa uudelleen tutkimalla väkivaltaa laajemmin sisällyttäen tutkimuskohteeksi myös henkisen väkivallan. Vaikka fyysisen ja henkisen väkivallan taustalla olevat syyt sekä niihin vastaavat vähentämisen keinot olisivat luultavimmin pitkälti samoja, voisi niitä löytyä lisää. Tässä tutkimuksessa selvisi, että opettajien mielestä voi joskus olla haastavaa tunnistaa fyysistä väkivaltaa, joten olisi kiinnostavaa tietää, miten opettajat

tunnistavat henkistä väkivaltaa. Kun tunnistamisesta saataisiin lisää tutkimustietoa, voisi opettajien ammattitaitoa väkivallan havaitsemisessa kehittää sen pohjalta.

Haastattelemalla opettajia saatiin tietoa heidän subjektiivisesta kokemuksestaan kouluväkivallasta. Toisaalta tutkimusmenetelmien valintaa voisi pohtia ja tutkia kouluväkivaltaa esimerkiksi havainnoimalla. Tätä kautta varmistettaisiin myös mahdollisimman objektiivinen näkökulma. Tämän tutkimuksen tuloksista saatiin useita keinoja, joilla tutkittavien mukaan voidaan vähentää kouluväkivaltaa. Näitä keinoja voisi tutkia tarkemmin esimerkiksi muutostutkimuksena, jossa jotakin keinoa alettaisiin koulussa toteuttamaan ja seurattaisiin, vähentyykö väkivallan esiintyminen kyseisessä luokassa tai koulussa. Erityisesti korostuneiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen systemaattisen opetuksen vaikutusta koulun väkivaltilanteeseen olisi mielenkiintoista tutkia lisää.

Tutkimusta kouluväkivallasta olisi syytä tehdä myös oppilaiden näkökulmasta, sillä he ovat niitä, jotka väkivaltaa kokevat tai siihen mahdollisesti osallistuvat. Etenkin kouluväkivallan syistä voisi saada tarkempaa ja syvällisempää tietoa oppilailta itseltään. Myös muita näkökulmia opettajien lisäksi olisi syytä tutkia. Suuremmissa kaavassa koulun rehtorit mukaan ottamalla voisi saada kokonaisvaltaisen kuvan kustakin koulusta sekä siitä, mitä koko kouluyhteisö tekee väkivallan vähentämiseksi. Tämänkin tutkimuksen mukaan väkivalta ulottuu kouluissa yli luokkarajojen, joten yksittäisen opettajan keinot eivät riitä ilmiön kitkemiseen, vaan kaivataan koko koulun yhteisiä toimintatapoja ja yhteiskunnallisia toimia.

Tässä tutkimuksessa korostunutta moniammatillista näkökulmaa kouluväkivallan vähentämisessä olisi syytä tutkia enemmän ottamalla mukaan tutkimukseen myös moniammatillisia toimijoita. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kouluissa toimivat psykologit, kuraattorit tai terveydenhoitajat. Heiltä voisi saada tietoa siitä, kuinka parhaiten auttaa huonosti voivia lapsia ja nuoria ja sitä kautta vähentää väkivallan esiintymistä. Lisäksi tästä voitaisiin saada tietoa siitä, millaista resurssia moniammatilliselle yhteistyölle kaivattaisiin, sillä tässä tutkimuksessa oli havaittavissa, että kaikki opettajat eivät olleet tyytyväisiä moniammatillisen tuen määrään. Yleisesti tuloksissa korostui lasten ja nuorten pahoinvointi sekä tarve tulla huomatuksi ja kohdatuksi. Hyvinvoinnin tukeminen ja siitä huolehtiminen tulisi olla tulevaisuudessa tärkeänä kehityksen ja tutkimuksen kohteena, jotta kouluväkivaltapauksia pystytään vähentämään.

Lähteet

- Abel, M. N., Chermak, S., & Freilich, J. D. (2022). Pre-Attack Warning Behaviors of 20 Adolescent School Shooters: A Case Study Analysis. *Crime & Delinquency*, 68(5), 786-813. <https://doi.org/10.1177/0011128721999338>
- Antikainen, A., Rinne, R., & Koski, L. (2021). *Kasvatussosiologia* (6. päivitetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Beckmann, L., Bergmann, M. C., Schneegans, T., & Baier, D. (2019). Importation and deprivation factors influencing teacher-targeted aggression among secondary school students in Germany: A multilevel analysis. *Aggressive behavior*, 45(3), 337-347.
- Bildjuschkin, K., Ewalds, H., Hietamäki, J., Kettunen, H., Koivula, T., Mäkelä, J., ... & Siukola, R. (2020). Väkivaltakäsitteiden sanasto.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (Keith R. B.). (2018). *Research methods in education* (Eighth edition). London ; Routledge.
- Gaffney, H., Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2021). What works in anti-bullying programs? Analysis of effective intervention components. *Journal of school psychology*, 85, 37–56. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2020.12.002>
- Hamlin, D., & Li, A. (2020). The relationship between parent volunteering in school and school safety in disadvantaged urban neighborhoods. *Journal of school violence*, 19(3), 362-376, DOI: 10.1080/15388220.2019.1700801
- Jääskeläinen, L. (2022). *Ryhmä toimivaksi : helppoja harjoituksia ryhmäyttämiseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Janhunen, K-M. (2013). *Kouluhyvinvointi nuorten tulkitsemana*. Akateeminen väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.

- Kananen, J. (2017). Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kiilakoski, T. (2014). *Koulu on enemmän: nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 2014.
- Kim, J. Y., Lee, J. S., & Oh, S. (2017). A Path Model of School Violence Perpetration: Introducing Online Game Addiction as a New Risk Factor. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(21), 3205–3225. <https://doi.org/10.1177/0886260515597435>
- KiVa Koulu. Verkkosivu. <https://www.kivakoulu.fi/kivaohjelmasta/> Viitattu 12.3.2024
- Köiv, K. (2014). Comparison and connections between school climate, school safety and adolescents' antisocial behavior across three types of schools. *Social Education / Social Innovation for Social Industry Development*, 39(3), 203–213.
- Kokkonen, M. (2017). Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Jokela, S., Nummi, V. & Lillsunde, P. (2019). Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020-2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Koski, P., Keinänen, H., Laakkonen, E., Kärki, T., Kemppinen, L., Aerila, J.-A., & Orell, M. (2023). Oppilaiden hyvinvointi poikkeusolojen etäopetuksessa. *Nuorisotutkimus*, 41(1), 3–18. <https://doi.org/10.57049/nuorisotutkimus.9128197>
- Kyllönen, T., & Rickman, A. (2011). *Henkilöturvallisuus koulussa : vaarallisen käytöksen ennakointi ja hallinta*.

- Kymäläinen, S., & Jäärni, C. (2023). ”Oppilas joutui välitunnilla väkivallan uhriksi ja vietiin ambulanssilla sairaalaan – kunta: ”Olemme syvästi pahoillamme”. Yle Uutiset, 27.9.2023. <https://yle.fi/a/74-20052209> (Viitattu 5.3.2024)
- Lahtinen, A., & Rantanen, J. (2019). *Tunnetaidot opetustyössä : opas haastaviin tilanteisiin*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Laitinen, K., Haanpää, S., Francke, L. & Lahtinen, M. (2020). Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2020: 3a. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>
- Lammila-Taskula, Johanna; Karvonen Sakari (toim.) (2014) Lapsiperheiden hyvinvointi. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y.#page=83
- Larson, K. E., Nguyen, A. J., Solis, M. G. O., Humphreys, A., Bradshaw, C. P., & Johnson, S. L. (2020). A systematic literature review of school climate in low and middle income countries. *International Journal of Educational Research*, 102, 101606.
- Lesneskie, E., & Block, S. (2017). School Violence: The Role of Parental and Community Involvement. *Journal of School Violence*, 16(4), 426–444. <https://doi.org/10.1080/15388220.2016.1168744>
- Lindfors, E. & Somerkoski, B. (2016). Turvallisuusosaaminen luokanopettajakoulutuksen opetussuunnitelmassa. Teoksessa H.-M. Pakula, E. Kouki, H. Silfverberg & E. Yli-Panula (toim.), Uudistuva ja uusiutuva ainedidaktiikka. *Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja. Ainedidaktisia tutkimuksia* 11, 328–343. Turku: Turun yliopisto.
- Nummenmaa, L. (2023). Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät. Tammi.

Näsi, M. J., Virtanen, M. M., & Tanskanen, M. A. (2017). *Oppilaitosten turvallisuustutkimus 2016*. (Katsauksia; No. 20/2017). Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Opettaja – opetusalan ammatti- ja järjestölehti 2/2024. Väkiältä rikkoo koulun. Helsinki.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021). Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa. <https://okm.fi/documents/1410845/57515679/Toimenpideohjelma+kiusaamisen+väkivallan+ja+häirinnän+ehkäisemiseksi+muistio.pdf/9a686c7f-60f7-2677-c182-b5fd21433367/Toimenpideohjelma+kiusaamisen+väkivallan+ja+häirinnän+ehkäisemiseksi+muistio.pdf?t=1611661280060>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2013). Turvallisuuden edistäminen oppilaitoksissa: Seurantaryhmän loppuraportti. *Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä*, 2013:8. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Opetusalan ammattijärjestö (2022) KAA 5/2021 vp kouluväkivalta kirjattava rikoslakiin ja LA 12/2019 vp lakialoite rikoslain 12 luvun muuttamisesta <https://www.oaj.fi/globalassets/lausunnot/2022/eduskunnan-lakivaliokunta-kouluvakivalta.pdf>

Opetushallitus. (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Pelastakaa lapset (2021b) Lapsen ääni 2021 – Perheen taloudellisen tilanteen vaikutukset lasten arkeen, hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteisiin. Raportti 2. [online] https://pelastakaalapsset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/10/19125525/lapsen-aani-2021_raportti2.pdf

Perusopetuslaki. (1998). 3§ Opetuksen järjestämisen perusteet; 29§ Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. (30.12.2013/1267) Viitattu 3.5.2023.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

R., Koskinen, M., & Piitulainen, M. (2020). *Kuinka kiukku kesytetään?: Lasten aggressiokasvatus*. PS-kustannus.

Rawlings, J. R., & Stoddard, S. A. (2019). A Critical Review of Anti-Bullying Programs in North American Elementary Schools. *The Journal of school health*, 89(9), 759–780.

<https://doi.org/10.1111/josh.12814>

Salomaa, Eila., & Krug, E. G. (2005). *Väkivalta ja terveys maailmassa : WHO:n raportti*. Helsinki: Lääkäriin sosiaalinen vastuu.

Sandberg, E. (2021). *Pedagoginen tuki Perusopetuksessa ja toisella asteella*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sarajärvi, R., & Puuri, E. (2024). ”Opettajankoulutus ei tarjoa valmiuksia ääritilanteiden kohtaamiseen, ja se huolettaa opiskelijoita” Yle Uutiset, 5.4.2024. <https://yle.fi/a/74-20082332> (Viitattu 10.4.2024)

Savonia ammattikorkeakoulu. Savonia täydennyskoulutus. Verkkosivu.

<https://www.savonia.fi/paivita-osaamistasi/taydennyskoulutus/avekki/> Viitattu 14.4.2024

School violence and bullying: global status report. Unesco 2017.

Sisäministeriö. (2012). Turvallisuus perusopetuksessa. Loppuraportti. *Sisäasiainministeriön julkaisu*, 6/2012. Helsinki: Sisäministeriö.

- Sisäministeriö. (2020). Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162073/SM_2020_1.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Spratt, J., & Florian, L. (2015). Inclusive pedagogy: From learning to action. Supporting each individual in the context of “everybody.” *Teaching and Teacher Education*, 49, 89–96.
<https://doi.org/10.1016/j.tate.2015.03.006>
- Suomen Mapakeskus. Laurea. <https://suomenmapakeskus.fi/> Viitattu 14.4.2024
- Suomen Psykologiliitto ry (2020). Eduskunnan nuorten mielenterveyden tukiryhmän kannanotto koulukiusaamiseen ja kouluväkivaltaan. Helsinki.
<https://www.psyli.fi/eduskunnan-nuorten-mielenterveyden-tukiryhman-kannanotto-koulukiusaamiseen-ja-kouluvakivaltaan/> Viitattu: 10.4.2024
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2021). Lasten ja nuorten hyvinvointi -Kouluterveyskysely 2021. Tilastoraportti 30/2021.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143063/ktk_tilastoraportti2021_2021-09-09_kuviot_kuvana.pdf Viitattu: 4.4.2023
- Turkka, H., & Saarholm, J. (2021). *Lasten ja nuorten konfliktit : opas haastavien ristiriitojen ratkaisemiseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019 (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019)
- Välimäki, E., & Haapasalo, J. (2023). *Kiusatut : kertomuksia koulusta*. Helsinki: Into.
- Valkenburg, P. M., & Piotrowski, J. T. (2017). *Plugged In: How Media Attract and Affect Youth* (1st ed.). Cumberland: Yale University Press.

Volungis, Adam & Goodman, Katie (2017): School Violence Prevention: Teachers Establishing Relationships With Students Using Counseling Strategies. SAGE Open Vol.7, 1–11. Saatavilla:

<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2158244017700460>

WHO. (2016). Inspire. Seven Strategies for Ending Violence Against Children.

<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/246212/WHO-NMH-NVI-16.7-eng.pdf;jsessionid=68C175C24DD925590BA9432EE2250646?sequence=1>

WHO. (2020). Global status report on preventing violence against children 2020. In *Global status report on preventing violence against children 2020*.

<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/332394/9789240004191-eng.pdf?sequence=1>

Liitteet

Liite 1. Tietosuojaseloste

1. Rekisterin nimi	Kouluväkivallan ennaltaehkäiseminen ja siihen puuttuminen luokanopettajan näkökulmasta
2. Rekisterinpitäjä	Erika Lindelöf, 0445900858, ejlind@utu.fi Aleksi Nurmilaakso, 0405072982, aenurm@utu.fi Turun yliopisto, Opettajankoulutuslaitos, Assistentinkatu 5, 20500 Turku
3. Vastuuhenkilön yhteystiedot	Erika Lindelöf, 0445900858, ejlind@utu.fi Aleksi Nurmilaakso, 0405072982, aenurm@utu.fi Anu Kajamies, anukaja@utu.fi
4. Tietosuojavastaavan yhteystiedot	Turun yliopiston tietosuojavastaava Onerva Steudle, 0294503009, onerva.steudle@utu.fi
5. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja käsittelyn oikeusperuste	Tutkimuksessa kerätään vastauksia, joissa kysytään luokanopettajien kokemuksia kouluväkivallan ennaltaehkäisystä ja kohtaamisesta koulussa. Kyselyä täydentää haastattelu, johon vapaaehtoisilta pyydetään sähköpostiosoitetta. Sähköpostiosoitteita käytetään haastattelukutsun lähettämiseen ja arvonnin toteuttamiseen. Haastateltavien osalta tallennettavat henkilötiedot ovat ääni ja videokuva. Käsittelyvaiheessa henkilötiedot muutetaan kirjalliseksi, jonka jälkeen ne hävitetään välittömästi. Analysointivaiheessa mahdolliset tunnistettavat elementit kouluista ja henkilöistä poistetaan. Henkilötietojen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisena käsittelyperusteena on ☒ käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten (yleinen etu 6 art. 1 a- kohta) ☐ rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsittelyyn (suostumus 6 art. 1 e-kohta) ☐ muu mikä _____
6. Käsiteltävät henkilötietoryhmät	Rekisteriin talletetaan rekisteröidystä seuraavia tietoja: Sähköpostiosoite, sukupuoli, koulutustausta, työtehtävä ja hänen opettamansa luokka-aste sekä kokemuksia kouluväkivallan ennaltaehkäisystä ja kohtaamisesta koulussa. Haastateltavilta videokuva ja äänitallenne.
7. Henkilötietojen vastaanottajat ja vastaanottajaryhmät.	Tietoja ei siirretä eikä luovuteta tutkimusryhmän ulkopuolelle, lukuun ottamatta opinnäytetyön ohjaajaa, jolla on pääsy tutkimusaineistoon, josta tunnistetiedot on poistettu.
8. Tiedot tietojen siirrosta kolmansiin maihin	Henkilötietoja ei luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.
9. Henkilötietojen säilyttämisaika tai sen määrittämisen kriteerit	Haastattelunauhoitteista kirjoitetaan tekstitiedostot ja nauhoitteet tuhotaan gradun valmistuttua. Analysointivaiheessa tutkimusaineistosta poistetaan suorat tunnistetiedot. Tunnistetiedotonta aineistoa säilytetään viisi vuotta, jonka jälkeen aineisto hävitetään tietoturvallisesti.
10. Rekisteröidyn oikeudet	Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää käsittelyn tai vaikeuttaa sitä suuresti. Poisto-oikeuden toteuttamista arvioidaan tapauskohtaisesti. Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle.
11. Tiedot siitä, mistä henkilötiedot on saatu	Haastattelukutsujen lähettämiseksi pyydetään sähköpostiosoitteita. Muut tiedot kerätään suoraan kyselylomakkeella.
12. Tiedot automaattisen päätöksenteon ml. profiloinnin olemassaolosta	Tietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon tai profiloinnin tekemiseen.

Liite 2. Kyselylomake

Kouluväkivallan ennaltaehkäiseminen ja siihen puuttuminen opettajan näkökulmasta

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Hei! Olemme luokanopettajaopiskelijoita Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksella ja tutkimme pro gradu -tutkielmassamme kouluväkivallan ennaltaehkäisemistä ja siihen puuttumista opettajan näkökulmasta. Kouluväkivallalla tarkoitamme koulussa tapahtuvaa oppilaiden välistä fyysistä väkivaltaa.

Tutkimuksen aineistoa säilytetään ja käsitellään luottamuksellisesti. Aineistoa ei luovuteta muille kuin tutkimuksen tekijöille (lukuun ottamatta opinnäytetyön ohjaajaa) ja tutkimusaineisto poistetaan määräaikaan mennessä. Aineistoa säilytetään korkeintaan viisi (5) vuotta. Aineiston perusteella vastaajia ei pystytä tunnistamaan ellei vastaaja ilmoittaudu vapaaehtoiseen haastatteluun antamalla sähköpostiosoitteensa. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista.

Kysely sisältää monivalintaväittämiä sekä avoimia kysymyksiä. Avoimiin kysymyksiin voit vastata esimerkiksi ranskalaisin viivoin.

Vastaamalla ensimmäiseen kysymykseen, hyväksyt vastauksesi käytön osana tutkimustamme.

Kiitos jo etukäteen vastauksistasi!

Erika Lindelöf (ejlind@utu.fi) & Aleks Nurmilaakso (aenurm@utu.fi)

Linkki tietosuojaselosteeseen: <https://seafile.utu.fi/f/d21392d32b9e4a52a999/>

1. Olen ymmärtänyt, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen lukenut tutkimuksen kuvauksen, ymmärtänyt siinä mainitut asiat ja suostun osallistua tutkimukseen. *

- Kyllä
 En

2. Sukupuoli *

- Nainen
 Mies
 Muu

3. Työkokemuksesi opettajana *

- Alle 2 vuotta
 2-5 vuotta
 6-10 vuotta
 11-20 vuotta
 Yli 20 vuotta

4. Mitä luokka-astetta opetat tällä hetkellä? *

- 1.lk
 2.lk
 3.lk
 4.lk
 5.lk
 6.lk
 7.lk
 8.lk
 9.lk
 Muu, mikä?
-

5. Mikä on koulutustaustasi? *

- Luokanopettaja
 Aineenopettaja
 Erityisopettaja
 Muu, mikä?
-

6. Mikä on työtehtäväsi tällä hetkellä? *

7. Millaisia täydennyskoulutuksia olet käynyt turvallisuuden tai väkivaltaisiin oppilaisiin liittyen? (vapaaehtoinen)

Huom! Kouluväkivallalla tarkoitamme koulussa tapahtuvaa OPPILAIDEN VÄLISTÄ fyysistä väkivaltaa.

8. Mitkä ovat mielestäsi keskeisimmät keinot ehkäistä kouluväkivaltaa? *

9. Miten puutut väkivaltatapauksiin koulussa? *

10. Millaista lisäosaamista kaipaisit väkivallan ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa?

11. Arvioi koulussasi esiintyvän väkivallan määrää *

- Päivittäin
- Viikoittain
- Kuukausittain
- Harvemmin

12. Millaisia väkivaltatapauksia koulussasi esiintyy?

13. Seuraavat väittämät koskevat kouluväkivallan ennaltaehkäisyä *

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei eri mieltä eikä samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Toteutan koulussa tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamista lapsilla johdonmukaisesti.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Koulussani on tavoitteellinen toimintasuunnitelma tukemassa väkivallatonta kouluympäristöä.	☐	☐	☐	☐	☐

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei eri mieltä eikä samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
3. Toteutan oppituntini pääsääntöisesti avoimissa oppimisympäristöissä, jossa oppilaat saavat työskennellä vapaasti.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Olen harjoitellut väkivaltatilanteissa toimimista.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Koulussani opettajilla on yhteiset toimintatavat, joilla puuttua väkivaltatilanteisiin.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Käytän aikaa ryhmyttämistä edistäviin aktiviteetteihin koko lukuvuoden ajan (ryhmitöitä tms. ei lasketa mukaan)	☐	☐	☐	☐	☐
7. Olen saanut koulutusta hyvinvoinnin, turvallisuuden ja työrauhan edistämiseen.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Koen, että oppilaantuntemukseni on hyvä. Tiedän, kuinka oppilaat reagoivat esimerkiksi haasteellisissa tilanteissa.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Koen, että työyhteisössäni on hyvä ilmapiiri.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Toteutan oppituntini pääsääntöisesti luokkahuoneessa, jossa oppilaille on määrätty istumapaikat.	☐	☐	☐	☐	☐

14. Voin osallistua alustavasti mahdolliseen haastatteluun (haastattelu toteutetaan etäyhteydellä esim. Zoomin tai puhelinhaastattelun kautta). Haastattelut toteutetaan sinusta riippuen toukokuussa tai syksyn alussa. *

Kyllä

Ei

15. Jos vastasit edelliseen kysymykseen KYLLÄ, ilmoita vielä sähköpostisi.

16. Kiitos paljon arvokkaista vastauksistasi! Jos haluat osallistua vielä arvontaan, kirjoita tähän sähköpostisi. Onnea arvontaan! (Palkintona 1x leffalippu)

Liite 3. Haastattelurunko

Ennen haastattelua

- Esittely ja kuulumiset
- Ota rennosti, me haluamme oppia sinulta ja saada lisää tietoa asiasta, josta meillä ei ole vielä paljon omakohtaista kokemusta
- Ei haittaa, jos joudut miettimään johonkin kysymykseen vastausta

TEEMA 1. Johdatus aiheeseen

- Minkälaisia kokemuksia sinulla on kouluväkivallasta?
- Mitä koulutuksia olet käynyt kouluväkivaltaan liittyen? Mitä konkreettisia asioita opit? Mitä oppimiasi asioita toteutat työssäsi?
- Mitkä syyt mielestäsi vaikuttavat väkivallan esiintymiseen koulussa?

TEEMA 2. Kouluväkivallan ennaltaehkäisy

- Mitä yhteisiä toimintatapoja koulullanne on ehkäistä väkivaltaa?
- Mitä mielestäsi ennaltaehkäisy on? Miten ennaltaehkäisy näkyy koulun arjessa?
- Miten edistät ryhmäytymistä ja oppilaiden välisiä vuorovaikutustaitoja? Millanen rooli niillä on kouluväkivallan ehkäisyssä?
- Miten koulussanne huolehditaan oppilaiden hyvinvoinnista?
- Miten osallistat vanhempia kouluväkivallan ennaltaehkäisyssä? Kuinka tärkeänä osana pidät vanhempien osallistamista?
- Mitä hyötyjä näet oppilaantuntemuksessa ennaltaehkäistäessä kouluväkivaltaa?

TEEMA 3. Kouluväkivaltaan puuttuminen

- Mitä yhteisiä toimintatapoja koulullanne on puuttua väkivaltatilanteisiin?
- Miten varmistat oman ja oppilaan turvallisuuden väkivaltatilanteessa?
- Miten selvität keskustellen väkivaltatilanteen oppilaiden kanssa jälkikäteen? Mistä lähdet liikkeelle? Mikä on lopputulema? Mikä on tavoitteesi?
- Millaisia seuraamuksia oppilaille tulee väkivaltaisesta käytöksestä? Mitkä ovat mielestäsi tehokkaimpia ja miksi?
- Millaista moniammatillista yhteistyötä toteutat kouluväkivaltaan liittyen?
- Mitä sellaista olet oppinut opettajauran aikana, joka auttaa sinua kouluväkivallan ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa?

Lopuksi

- Saako kertomiasi asioita käyttää pro gradu tutkielmassamme?